

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ=ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ Γ. Κ. Παπ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΩΡΕΑΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΤΟΥ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΦΥΛΛΟΥ

ΕΤΟΣ Ε΄—ΑΡΙΘ. 17

ΜΑΪΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ.— 'Υπό Δημητ. Σ. Μπαλάνου . . .	3921
Η ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.— 'Υπό του καθηγητού Καρόλου Brügmann	3938
ΠΕΡΙ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ.— 'Υπό Emmanuel Helen	3962
ΤΑ ΛΑΪΚΑ ΩΔΕΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.— 'Υπό Χ. 'Ανεμογιάννη	3968
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΑΚΟΥΦΙΩΝ.— 'Υπό 'Αντ. Πεταλά	3970
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.—	3976
ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.— Δρ Ν. Λιβαδά	3982
ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ.—	3983
ΕΙΚΟΝΕΣ. ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	

[Οἱ συνδρομηταὶ λαμβάνουσι τὸ Μηνιαῖον Παράρτημα ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως. Οἱ τακτικοὶ ἀναγνώσται τῶν «Ἀθηνῶν» ἀποκόπτοντες καθ' ἑκάστην τὸ δελτίον τοῦτο καὶ παρουσιάζοντες τὰ δελτία τοῦ μηνός, λαμβάνουσι τὸ Παράρτημα τῶν «Ἀθηνῶν», οἱ μὲν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ παρὰ τῶν Γραφείων μας, οἱ δὲ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις παρὰ τῶν κατὰ τόπους Ὑποπρακτορείων

Ἡ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ⁽¹⁾

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας, τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸν ἱερώτερον θρησκευτικὸν καὶ τὴν σφοδρότερον ἀγάπην, εἰς τὴν μνήμην τοῦ θανάτου τοῦ ὁποῖου κατ' ἔτος, μετὰ 19 ὄλους αἰῶνας, γίνονται, καθ' ὅλον τὸν κόσμον, τόσκι δακρυαὶ, τὸ πρόσωπον οὗτινος ἡ διδασκαλίαι εἶναι ἡ βῆσις τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν, πάντα ταῦτα εἶναι ἀναμφισβήτητα.

Ἦτο ὅμως ἐπόμενον τοιαύτη ἐμφάνισις νὰ ἐγείρη καὶ ἀντιδράσεις, νὰ κινήσῃ τὸν φθόνον, νὰ δημιουργήσῃ παρεξηγήσεις, νὰ καταστῇ τὸ κέντρον συζητήσεων καὶ διαμαχῶν, «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» 2) ἐν μιᾷ λέξει. Αἰτίαι τῶν ἀντιδράσεων τούτων καὶ παρεξηγήσεων ἐγένετο κυρίως ἡ ἄγνοια καὶ ἡ μὴ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀφετηρίας τοῦ Χριστιανισμοῦ· διότι εἶναι γεγονός πανθομολογούμενον ὅτι

ἡ ἄγνοια τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων, ἡ ταυτίζουσα πνεῦμα καὶ γράμμα, αἰώνιον καὶ πρόσκαιρον, θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, πυρῆν καὶ φλοιόν, ἐγένετο ἡ μήτηρ οὐ μόνον τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ τυπικισμοῦ, φαινόμενων ἐπίσης, ἐν μὴ πλέον, ὀλεθρίων ἐκείνης, ἅτινα πρηγῆγον φοβεράς προλήψεις καὶ πλάναις, κικῶς καὶ ἀστηρίκτως ἀποδιδόμενας ὑπὸ τινων εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ εἶναι ἀκριβῶς διαστρεφῆ τούτου.

Ἦρεπαι τῷ ὄντι νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀνθρώπινα σφάλματα ἀπὸ τῆς ἰδέας αὐτάς· μία ἀλήθεια δὲν καθίσταται πλάνη, ἐπειδὴ παρεξηγήθη ἢ κακῶς ἐφηρμόσθη ὑπὸ τινων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν ὀνόματι δῆθεν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἐλευθερίας· τῆς συνειδήσεως· διεπράχθησαν πολλάκις αἱ φοβερότεραι πιέσεις· ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἀληθείας· διεστράφη συχνάκις ἐπαισχύντως ἡ ἀλήθεια· ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Πνεύματος· παρουσιάσθη πολλαχῶς ὁ τύπος θριαμβεύων. Ἄλλ' εἶναι ὑπεύθυνον τὸ Εὐαγγέλιον διότι εὐρέθησαν ἀνθρώποι

1). Διὰ τὴν μελέτην ταύτην εἶχον ὑπ' ὄψει διαφόρους πηγὰς, ἐξ ὧν ἰδιαίτερος σημεῖω τὸ πολύμορον ἔργον τοῦ Harnack «Das Wesen des Christentums.»

2) Λουκᾶ 2, 34.

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1839

Κεφάλαιον ἐγκεκριμένον £ 600.000

Κεφάλαιον καταβεβλημένον £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ.— ΓΕΝΙΚΗ ΔΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Κερκύρα, Κεφαλληνία, Ζακύνθος, Πάτραις, Ναυπλίῳ, Πειραιεὶ, καὶ Τριπόλει.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

Οἱ τόκοι τῶν καταθέσεων ὁρίσθησαν ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1910 ὡς κάτωθι:

1) Εἰς Δραχμὰς.

3 ο)ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς πρώτην ζήτησιν μέχρι Δραχμῶν 100.000

1)2 ο)ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς πρώτην ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν ἐτῶν. Δραχμῶν 100.000 ποσά.

3 1)2 ο)ο ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2

4 ο)ο » » » » » 2 ἔτη » 4

4 1)2 ο)ο » » » » » 4 » καὶ ἐπέκεινα.

(2 εἰς Chèque ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας)

3 ο)ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς α' ζήτησιν ἄνευ ὀρίου π. ο. ο.

3 1)4 ο)ο » » » » μετὰ 6 μῆνας

3 1)2 ο)ο » » » » 1 ἔτος

4 1)2 ο)ο » » » » 2 ἔτη

4 1)2 ο)ο » » » » 2 ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς τὴν εἰδῆς ἐγγένειοι καταθέσεις, παντὸς δικαιώματος χαριστήριον ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.

μὴ δυνάμενοι ν' ἀνυψωθῶσι μέχρις αὐτοῦ καὶ ζητήσαντες νὰ κατὰβιάσῃσι τοῦτο μέχρις αὐτῶν ; Τοῦ μὲν τις νὰ κκίση τὸν ἥλιον, τὸν δίδοντα ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, διότι ὀλίγοι τινὲς ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἡλιασεως ; Τοῦ μὲν τις νὰ ὑδρίσῃ τὴν ἐλευθερίαν, διότι τινὲς κἀκλῶσιν αὐτῆς ; Τοῦ μὲν τις νὰ περιφρονήσῃ τὴν Ἐπιστήμην, διότι εὐρέθησεν κἀπηλοὶ αὐτῆς ; Ἐὰν ὁ Χριστὸς ἀπέβλεπε πρὸς τοὺς οὕτω διαστρέφοντας τὰς ἀρχάς του, θὰ ἀνεγνώριζεν αὐτοὺς ὡς μαθητάς του ; Περὶ αὐτῶν δὲν θὰ ἀνεφώνει : «ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν !» ;

Αἱ ὀλέθριαι αὗται παρεξηγήσεις ἐπαρκῶς νομίζω δικαιολογουσι γὴν παροῦσαν μελέτην, τῆς ὑποίας σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀληθοῦς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἀπόκρουσις ἐσφαλμένων περὶ αὐτῆς ἀντιλήψεων.

Α'.

Τὸ πρῶτον ζήτημα, ὅπερ δεόν νὰ ἐξετασθῆ, εἶναι τίνες εἶναι αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἀντλοῦμεν περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Ταιαῦται πηγαὶ εἶναι, ὡς γνωστόν, τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, ἅτινα ὡς πραγματευόμενα περὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα «ἐν τετραμορφον Εὐαγγέλιον».

Ἡ ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀπόδοσις τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πιστὴ μὲν κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ στενογραφικῆ κατὰ τὸ γράμμα, οὔτε ἕως τεχνικῆ ἢ παρηλλαγμένη. Οἱ Εὐαγγελισταί, διατηροῦντες τὴν ὑποκειμενικότητα αὐτῶν, κατ' ἴδιον ἕκαστος τρόπον κατέγραψαν τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὕτως οἱ μακαρισμοὶ λ. χ. κατ' ἄλλον τύπον ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Ματθαίου 1) καὶ ὑπὸ ἄλλον ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ

1) 5, 3 κ. ε.

1) καίτοι ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι. Οὐ μόνον δ' ὁ διάφορος τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι ἕκαστου Εὐαγγελιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ διάφορος σκοπός, ὃν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐπεδίωκε, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν τισι σημείοις διάφορον ἀπόδοσιν τῆς αὐτῆς διδασκαλίας. Μὴ ἀληθευόμεθα ἄλλως τε ὅτι ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει ἀρχαῖστί, οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀπέδωκαν τοὺς λόγους του ἑλληνιστί.

Ἐκ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων συγγενῆ τύπον διδασκαλίας καὶ δρᾶσεως ἐν γενεῖ τοῦ Ἰησοῦ παρέχουσι τὰ τρία πρῶτα Εὐαγγέλια—τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν.—ἅτινα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ συνοπτικᾶ ἀπεκλήθησαν· διαφέρει δὲ τούτων κατὰ τὸν τύπον τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον, τὸ κατὰ Ἰωάννην. Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν συνοπτικῶν καὶ τοῦ Ἰωάννου δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ ἐξῆς σημεῖα : α'). Οἱ συνοπτικοὶ ἱστοροῦσι κυρίως τὴν ἐν Γαλιλαίᾳ δρᾶσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης μάλλον τὴν ἐν Ἰουδαίᾳ β'). Ὁ τρόπος τοῦ λέγειν εἶναι διάφορος· ἐνῶ παρὰ τοῖς συνοπτικοῖς ὁ Ἰησοῦς παρίσταται ὁμιλῶν συνήθως ἐν παραβολαῖς καὶ ἀφορισμοῖς, παρ' Ἰωάννη σπανιότατα τοῦτο συμβαίνει, ἀλλ' ἀπαντῶσι συνήθως μακροὶ λόγοι· γ') δὲ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἐνῶ παρὰ τοῖς συνοπτικοῖς αἱ ὁμιλίαι τοῦ Ἰησοῦ ἀποβλέπουσι κυρίως εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰσόδου εἰς ταύτην, παρ' Ἰωάννη ὁ Κύριος ὁμιλεῖ κυρίως περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐνεκὰ τῆς διαφορᾶς ταύτης μεταξὺ συνοπτικῶν καὶ Ἰωάννου ζήτημα ἠγέρθη τίς τῶν δύο τύπων ἀποδίδει πιστότερον τὸν τρόπον τοῦ διαλέγεσθαι τοῦ Ἰησοῦ καὶ σήμερον ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι ὑπὲρ τοῦ τύπου τῶν συνοπτικῶν, ὃν καὶ βεβαίως ὁ

1) 6, 20 κ. ε.

αἰς τύπος δὲν ἀποκλείει τὸν ἕτερον, διότι ὁ Ἰωάννης, ὡς ζητῶν κυρίως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, παραθέτει κυρίως τὰς σχετικὰς ὁμιλίαις τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ οἱ συνοπτικοί, ὡς ἄλλους σκοποὺς προτιθέμενοι, ἄλλους λόγους τοῦ Ἰησοῦ παραθέτουσι. Καὶ τὰ μὲν συνοπτικὰ Εὐαγγέλια ἐγράφθησαν πιθανώτατα περὶ τὸ 70, ἐνῶ τὸ κατὰ Ἰωάννην περὶ τὸ 90 μ. Χ.

Εἶναι δὲ ἡ γλῶσσα τῶν Εὐαγγελίων ἡ μεθ' ἑβραϊσμῶν καὶ ἀραμαϊσμῶν ἀραμαϊστῶν κοινῆ ἑλληνικῆ διάλεκτος, ἡ κληθεῖσα ἑλληνιστικῆ. εἰς ἣν εἰσῆχθη καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Χριστιανισμοῦ δημιουργηθὲν χριστιανικὸν λεκτικὸν στοιχεῖον.

Καίτοι δ' οἱ Εὐαγγελισταὶ ἦσαν Ἑβραῖοι τὴν ἐθνικότητα, συνέγραψαν ἑλληνιστί, διότι ἀφοῦ τὸ Εὐαγγέλιον προορίζετο δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἔπρεπε νὰ γραφῆ εἰς γλῶσσαν γενικῶς διαδεδομένην, τοιαύτη δ' ἦτο τότε ἡ Ἑλληνικῆ.

Προσφιλὴς τρόπος ὁμιλίας τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ἡ παραβολή, ἣτις εἶναι εἰκὼν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν ἢ τοῦ κατὰ φύσιν βίου, ἐξ ἧς προκύπτει θερησκευτικὸν ἢ ἠθικὸν διδάγμα· διαφέρει τοῦ μύθου ὅτι ἐνῶ ἐν αὐτῷ ἡ εἰκὼν λαμβάνεται ἐκ μὴ συμβαίνοντος, ἐν τῇ παραβολῇ λαμβάνεται ἐκ τοῦ συμβαίνοντος ἢ τοῦ δυναμένου νὰ συμβῇ· ἐνῶ ὁ μῦθος λ. χ. πραγματεύεται περὶ ζώων λαλούντων καὶ περὶ ὄνου ἐπενδυθέντος δροῦντος λέοντος, ἡ παραβολὴ ὁμιλεῖ περὶ σπειραντοῦ γεωργοῦ καὶ περὶ ἀσώτου υἱοῦ. Διὰ τῆς εἰκόνης τῆς παραβολῆς ὁ ρήτωρ ἐπισπᾶται τὴν προσοχὴν καὶ τὸ διαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ, οὕτω δὲ τὸ ἠθικὸν συμπέρασμα ἐξάγεται οἷον εἰς ἀφ' ἑαυτοῦ, καθιστάμενον κτῆμα αἰώνιον τοῦ ἀκροατοῦ, ἐνῶ συνεχῆς ζῆρὰ θερησκευτικῆ διδασκαλίας θὰ κατεπόνοι ἀπλοῦς ἀνθρώπους, ὡς ἦσαν οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Ἰησοῦ. Πολλάκις ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἐδί-

δασκε τὰς ὑψηλοτέραις τῶν ἀληθειῶν δι' ἀφορισμῶν συντόμων, ἐκφραζόντων τὸ πραγματικώτερον μυριάδων λόγων. Ἀλλὰ καὶ ὁ συνεχῆς λόγος δὲν εἶναι σπάνιος ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις, μάλιστα δὲ παρ' Ἰωάννην.

Γλῶσσαν δὲ ἐν τῇ ὡμίλει ὁ Ἰησοῦς ἦτο ἢ ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἐν κοινῇ χρήσει ἐν Παλαιστίνῃ, ἡ ἀραμαϊκῆ ἢ συροχαλδαϊκῆ, τῆς ἀρχαίας ἐβραϊκῆς οὔσης τότε ἐν Παλαιστίνῃ ὡς σήμερον ἡ λατινικῆ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ Ἰησοῦς ὁμιλῶν κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν συγχρόνων του ἐξέπλησσε καὶ ἐπεβάλλετο «ὡς ἐξουσίαν ἔχων»· 1) αὐτοὶ οἱ ἀπλοὶ τῶν Φαρισαίων ὑπηρέταί ἐλεγον περὶ αὐτοῦ : «Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος». 2)

Παρ' ὅλην του τὴν ἀπλότητα καὶ τοῦ εὐγλωττοτέρου ρήτορος οἱ λόγοι δὲν ἀπῆχθησαν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους καρδίαις, ὡς οἱ λόγοι Ἐκείνου. Τίς λόγος τοῦ Δημοσθένους ἢ τοῦ Χρυσόστομου, ὅσον τεχνικὸς καὶ μεγαλοπρεπής, δύνανται νὰ παραβληθῆ λ. χ. πρὸς τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου : «Πάτερ ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε .. » ; 3).

Ὁ Ἰησοῦς ὁμιλῶν δὲν ἀπηυθύνετο πρὸς ὀρισμένην τάξιν, δὲν ἔπειθε μόνον τοὺς ἀνεπτυγμένους, δὲν συνεκίνηε μόνον τὸν ὄχλον, ἀλλὰ συνήρπαζε πάντας ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ καρδίαι ἐπαλλοῦν δι' ὑψηλοτέραις ἰδεώδη· δὲν ἀπηυθύνετο πρὸς προνομίους τάξεις, ἀλλὰ πρὸς πάσας τὰς ἐυγενεῖς φύσεις.

Ἡ ὁμιλία τοῦ Ἰησοῦ δεικνύει πάσας τὰς ἀποχρώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ

1) Ματθ. 7, 29. Μάρ. 1, 22.

2) Ἰωάν. 7, 46.

3) Ἰωάν. 17, 1. κ. ε.

πάσης τὰς διακυμάνσεις τῶν εὐγενεστέρων τοῦ ἀνθρώπου συνκισθημάτων. Τὸ σύνθηρές του ὕψος εἶναι τὸ ἤρεμον, τὸ μαρτυροῦν τὴν συνείδησιν τῆς ἰθείας του ἀποστολῆς· ἀλλ' εἰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου μεταχειρίζεται καὶ διάφορον εἶδος λόγου. Πότε διηγεῖται, πότε συμβουλεύει, πότε παρηγορεῖ, πότε ἐνισχύει, πότε συγκινεῖται, πότε κατέχεται ὑπὸ ἐνθέου ὀργῆς, πότε δικαιοῖ, πότε καταδικάζει.

Ὁ αὐτὸς Ἰησοῦς εἶναι πλήρης γλυκυτήτος πρὸς τὰ ταπεινὰ παιδία, πλήρης δριμύτητος πρὸς τοὺς ἀλαζύνας Φαρισαίους· ἠπιώτατος πρὸς τὴν μετνοοῦσαν ἀμαρτωλὴν, σφοδρότατος πρὸς τοὺς ἐμπόρους, τοὺς λησμονοῦντας τὴν ἱερότητα τοῦ ναοῦ· μετὰ γαλήνης ἀπαγγέλλει τοὺς μακαρισμοὺς, μετὰ πικρίας τὰ Οὐκί !

Χαρὰ καὶ πένθος, γέλως καὶ δάκρυα, πλοῦτος καὶ πενία, ὑγίεια καὶ ἀσθένεια, γάμος καὶ κηδεία, ὁ ἄσωτος υἱὸς καὶ ὁ φιλάργυρος δοῦλος, ὁ ὑπερήφανος Φαρισαῖος καὶ ὁ ταπεινὸς Τελώνης, ὁ ἐργάτης τοῦ ἀμπελώνου καὶ ὁ ἐμπόρος τῶν μαργαριτῶν, ὁ σπείρων γεωργὸς καὶ ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων, ἡ μωρὰ παρθένος καὶ ἡ ζυμοῦσθ γυνή, πᾶσαι αὐταὶ αἱ εἰκόνες προσδίδουσι ζωὴν εἰς τοὺς λόγους του καὶ καθιστῶσι τούτους νοητοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀπλουστέρους.

Καίτοι ἀσχολούμενος περὶ τὰ μέγιστα τῶν προβλημάτων τοῦ βίου, ἂν καὶ ἐμπιστευόμενος τὴν μεγίστην τῶν ἀποστολῶν, ἂν καὶ εὐρισκόμενος εἰς διαρκῆ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐπικοινωνίαν, οὐδέποτε ὠμίλησεν ἐν ἐκστάσει ὡς φανατικὸς, ὅστις μόνον πρὸς τὰ ἄνω βλέπει ἀδιαφορῶν διὰ τὰ ἐπίγεια· τὸναντίον ὀμιλῶν ἀπέβλεπε πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μετ' ὀφθαλμοῦ ὑγινοῦς διανοίας. Ἐκῆρτυεν ὅτι τὸν κόσμον ὅλον νὰ κερδίσῃ τις δὲν ἀποζημιούται διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅμως δι'

ὄλου τοῦ βίου του ἠσθάνετο ἀγάπην καὶ συμπάθειαν καὶ πρὸς τὸ ἐλάχιστον ἂν τοῦ ὕλικου κόσμου. Τὸ ὄμμα του προσέπιπτε πλήρες ἀγάπης πρὸς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πρὸς τὰ εὐτελῆ στρουθία καὶ τὰς ἀθήκας περιστεράς· τὸ οὖς του πλήρες συμπαθείας ἔκλινε πρὸς τὸν θρῆνον τῆς χήρας τῆς θρηνοῦσης τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ πρὸς τὰς οἰμωγὰς τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας καὶ πρὸς πᾶσαν ἐν γένει φωνὴν τῆς ἀλγούσης ἀνθρωπότητος.

Ἐν μιᾷ λέξει τὸ ὑπερκόσμιον ἐν μέσῳ τοῦ ὀποῦ εἶδη, δὲν ἀπέπνιγεν ἐν αὐτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ τὸναντίον τὴν φωνὴν τῆς φύσεως μεταχειριζόμενος καὶ ἐπενδύων τὸ πᾶν διὰ τῆς γλώσσης, ἐν ἧ ἡ μήτηρ ὀμιλεῖ πρὸς τὰ τέκνα της, δηλαδὴ διὰ τῆς γλώσσης τῆς καρδίας, τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ζητεῖ νὰ κερδίσῃ καὶ ταύτας κερδίζει.

Συνετέλει ἄρα γε εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιβλητικότητα πρὸς τὰ πλήθη καὶ ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ διδασκάλου μορφή; Ἄντιρρητῶς θὰ συνετέλει, διότι τὰ πλήθη συγκινεῖ οὐχὶ μόνον ὁ λόγος, ἀλλ' ἡ ὅλη ἐμφάνισις καὶ μόνον ἐπιβλητικὴ μορφή ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς πολλοὺς. Ἐπιτοῦ σημείου ὅμως τούτου στηρίζομεθα ἐπὶ ἀπλῶν ὑποθέσεων, διότι τὰ Εὐαγγέλια οὐδεμίαν παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς πληροφορίαν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισεως τοῦ Ἰησοῦ, ἡ δὲ ἀρχαία παράδοσις δὲν εἶναι ὁμόφωνος ἐν τῷ ζητήματι. Οἱ πλείστοι τῶν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀκμασάντων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὡς ὁ Ἰουστίνος, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Ὀριγένης, ὁ Τερτυλλιανός, ἐθεώρουν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἐν ἀσήμῳ δούλου μορφῇ, ὡς ἀσχημον καὶ παραμορφωμένον· τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἐστήριζον ἐπὶ τινος χωρίου τοῦ προφήτου Ἡσαίου, 1) ἀναφερομένου εἰς τὸν Μεσσίαν :

1) 53, 2—3.

«καὶ εἶδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὸναντίον δὲ οἱ μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον ἀκμάσαντες ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐθεώρουν τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸν ὠραιότερον τῶν ἀνθρώπων, συμφώνως πρὸς ψαλμικὴν τινα ῥῆσιν, ἀναφερομένην ἐπίσης εἰς τὸν Μεσσίαν : «ὠρατός κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», 1)

Ἡ ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος ἀρχαία ἀπεικόνισις τῆς μορφῆς τοῦ Ἰησοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ ὅλως ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως τῶν καλλιτεχνῶν, αἱ δὲ ἀπόκρυφοὶ εἰδήσεις περὶ ἀχειροποιήτων εἰκόνων αὐτοῦ ἐγεννήθησαν μόλις ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Κατὰ ταῦτα ἡ συνήθης ἀναπαράστασις τῆς μορφῆς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι κατὰ παράδοσιν μὴ ἐξηκριβωμένην, ἀφοῦ ζήτημα εἶναι ἂν ὁ Ἰησοῦς ἔτρεφε καὶ μακρὰν κόμην, διότι θὰ ἦτο ὄντως περιεργὸν πῶς ἐν τοιοῦτῃ περιπτώσει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει «ἀνὴρ ἂν κομᾷ ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν». 2) Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει μετ' ἀσφαλείας ἔδυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ ὑπεβοήθει τὸ ἔργον του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ διάφοροι διαφόρους ἐξέφρασαν ὑποθέσεις.

Καὶ ἄλλοι μὲν εὔρον ἐπίδρασιν τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τινος τῶν τότε ἰουδαϊκῶν αἱρέσεων ἢ ἐκ τοῦ ραββινικοῦ πνεύματος ἢ ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ Φίλωνος· ἄλλοι δὲ εὔρον ὁμοιότητα καὶ συγγένειαν μετὰ τὸν Εὐαγγελίου καὶ ἐλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἐνῶ ἄλλοι τέλος εὔρον κοινὰ σημεῖα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πρὸς τὸν Βουδδισμόν. Πᾶσαι αἱ γνώμαι αὐταὶ εἶναι ἀσύστατοι.

Πάντως ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς

1) Ψαλμ. 54, 3.

2) 1. Κορινθ. 11 14

τοὺς Φαρισαίους, ὧν τὸσον ἤλεγξε τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὸν τυπικισμόν, οὐδὲ πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους, οἵτινες ἠρνοῦντο τὴν ὑπαρξίν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς Ἑσσαιούς, τοὺς παρὰ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν ζῶντας ἀσκητάς, οὐδὲν ἔχει κοινὸν ἢ εὐαγγελικὴ διδασκαλία, ἥτις, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ἀσκητικὴ. Ἡ τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς 613 ἐντολάς τοῦ ραββινισμοῦ ἢ μόνη ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, ἣν ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς :

Πάντως δ' εἴτε ὁ Ἰησοῦς μετεχειρίζετο εἴτε οὐ τὴν ἐλληνικὴν, ὡς φαίνεται καὶ τὸ πιθανώτερον, ἢ εὐαγγελικὴ διδασκαλίαν οὐδὲν παρουσιάζει κοινόν, καθ' ὅλην ἢ κατ' εἶδος, πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων ἢ πρὸς τὴν μυστικὴν Θεωσοφίαν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχεταὶ μόλις ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος. Τέλος δὲ οὐδὲ ἐπίδρασις ἐκ βουδδιστικῶν ἀρχῶν δύναται νὰ γείνη ἀποδεκτὴ, διότι ἐνῶ ὁ Βουδδισμὸς θέτει ὡς ἰδχνικὴν τὴν νεκρωσιν παντὸς συναισθήματος καὶ τὴν ἀπραξίαν, ὁ Χριστιανισμὸς θέτει ὡς τοιοῦτο τὸ εὐγενὲς συναίσθημα καὶ τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν.

Πάντως ὁ Ἰησοῦς συστηματικὴν σχολικὴν μόρφωσιν δὲν ἔλαβεν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι, ὅτε οὗτος ἐδίδασκεν ἐν τῷ ἱερῷ, οἱ Ἰουδαῖοι ἐθαύμαζον λέγοντες : «Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς;» 1) Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομιζόμεν ὅτι τὸ σχολεῖον ἦτο καὶ τότε, ὡς σήμερον, τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν. Ὁ Ἰησοῦς ἐσχῶν κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τέκνονος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν Εὐαγγελίων 2), συγχοῶνως ἐνετράφη

1) Ἰωάν. 7. 15. Μκθ. 13. 54.

2) Μάρ. 6, 3.

εις τὰ διδάγματα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ μάλιστα τῶν προφητῶν καὶ ἐκεῖ εὗρισκε τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ τροφήν· ἀλλὰ καὶ τὸ σχολεῖον τῆς φύσεως ἐχρησίμευσε διὰ τὸ παρατηρητικὸν τοῦ Ἰησοῦ πνεῦμα ὡς διδάσκαλος οὐχὶ ἀνάξιος λόγου· τὸ πᾶν ἐν αὐτῇ ὑπέκρυπτε δι' αὐτὸν ὑψηλοτέραν τινὰ θρησκευτικὴν διδασκαλίαν «εἰς πάντα ἤχον τῆς φύσεως, εἰς πᾶσαν ἀσχολίαν τῆς ζωῆς, εἰς πᾶσαν σκέψιν του καὶ εἰς πάντα λογισμὸν του ἤκουε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ πανταχοῦ ἀνεγίνωσκε τὸ ὄνομά του».

Ἄλλὰ καὶ ἡ κατάστασις τῆς τότε κοινωνίας καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν συγχρόνων του ἐγέννα εἰς πνεῦμα τόσον ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ συνετέλει εἰς ἐξέλιξιν ὑψηλῶν ἀρχῶν.

Κυρίως ὁμοῦς ὁ Ἰησοῦς ζῶν καὶ κινούμενος ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς κοινωνίᾳ, μόνον τὸ θέλημα αὐτοῦ ἀπεκάλυψε καὶ μόνον ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἤντλει πᾶσα σκέψις του, πᾶν συνκίσθημά του εἰς τὴν βούλησιν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς ὑπετάσσετο καὶ τροφή του ἦτο νὰ ποιῇ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

Ὁ Ἰησοῦς ἤρξατο τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα «ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος» 1) καὶ ἐκήρυξεν ἐπὶ τριετίαν, ἂν καὶ ἀρχαῖοί τινες καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς ἐσφραγμένως ἐνόμισαν ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ διήρκεσεν ἐν μόνον ἔτος.

Β.

Κέντρον τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὅτι ὁ Θεός, τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα, εἶναι ὁ Πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων· δὲν εἶναι πλέον ὁ φόβος, ὁ συνδέων τὸν ἀνθρώπον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἡ ἀγάπη· δὲν

1) Λου. 3, 23.

συνδέει πλέον ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα· δουλείας, ἀλλὰ «πνεῦμα υἱοθεσίας». 1) Τοῦτο εἶναι τὸ Α καὶ Ω τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Ἐκ τῆς κοινῆς πατρότητος ἐτεταί ἡ ἀδελφότης καὶ συνεπῶς ἡ ἰσότης πάντων· πίπτουσι πλέον οἱ φραγμοὶ οἱ χωρίζοντες τοὺς ἀνθρώπους εἰς τάξεις καὶ ἰδρύεται παγκόσμιος πνευματικὴ δημοκρατία.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρῶτον κηρύσσεται ἡ ἀπειρος ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καθ' ἑαυτήν, ὡς φερούσης τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἔχει πλέον ἀξίαν μόνον ἡ ψυχὴ τοῦ σοφοῦ, ἀλλὰ πᾶσα ψυχὴ, σοφοῦ ἢ ἀσόφο, κυρίου ἢ δούλου, ἀνδρὸς ἢ γυναικός· νὰ κερδίσῃ τις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔχει πολὺ μείζονα ἀξίαν ἢ νὰ κερδίσῃ τὸν κόσμον ὅλον. 2)

Αἱ θεωρητικαὶ αὗται ἀρχαὶ ἐπέδρασαν καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐν τε τῇ λατρείᾳ καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν λατρείαν, ὁ Θεός, ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα καὶ πανταχοῦ παρὼν, εἶναι πανταχοῦ λατρευτός καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ὑλικῶν θυσιῶν. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνονῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» 3) οὕτω δὲ αἱ θυσίαι τῶν καρπῶν καὶ τῶν ζώων ἀντικαθίστανται διὰ τῶν πνευματικῶν θυσιῶν τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῶν παθῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἠθικὴν, ἡ κοινὴ ἀδελφότης πάντων συνεπάγεται ὡς κυρίαν ἀρετὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐνεργὸν καὶ ἀνιδιοτελεῆ ἀγάπην, ἣτις εἶναι τὸ ἀληθὲς γινώρισμα τῶν μαθητῶν : «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». 4)

1) Ρωμ. 8, 15.

2) Ματθ. 16, 26 κ. ἀ.

3) Ἰωάν. 4, 24.

4) Ἰωάν. 13, 35.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται, ἐν δυνατῇ συντομίᾳ ἐγένοντο αἱ βάσεις τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, δι' οὗ ἀνεμορφώθη ἡ ἀνθρωπότης.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετασθῇ τί νεὸν ὑπάρχει ἐν τῷ κηρύγματι τούτῳ. Ζήτημα ἀξίον ἰδίως ἐρεύνης· τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι οὔτε πρόκειται νὰ θεωρηθῇ πᾶσα εὐαγγελικὴ ρῆσις, ὡς περιέχουσα τι ἕλω; καινοφανεῖς, οὔτε ὁμοῦς· ἀρ' ἑτέρου πρέπει τις νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, εἰς ὃ ἀπὸ τοῦ Κέλσου, κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, διάφοροι πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ κατήντησαν, ὅτι δηλ. οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ νεὸν στοιχεῖον. Τὸ ἀληθές· εἶναι ὅτι πολλὰ σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀρχαὶ τὸ πρῶτον διατυπούμενα, ἀλλὰ δὲ διετύπώθησαν μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀλλ' ὡς ἰδέαι μόνον, ὧν ὁ Χριστιανισμὸς πρῶτος ἀνέλαβε τὴν ἐφαρμογὴν καὶ πραγματοποιήσιν.

Οὐδ' εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετασθῇ τίς ἡ ἐπίδρασις τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀρκεῖ μόνον νὰ τονισθῇ, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀνεκκίνησε τὸν κόσμον ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου, οὐδ' ἐπεδίωκε τοῦτο, ἀλλ' ἀρ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ καταντήσωμεν εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην ὅτι ἡ ἀναγέννησις τῆς ἀνθρωπότητος ἦτο φυσικὴ συνέπεια τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεξάρτητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ πόσον ὁ Χριστιανισμὸς συνετέλεσεν εἰς αὐτήν.

Τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς εὔρε πολεμίους, οἵτινες ἐζήτουν νὰ παραστήσωσι τοῦτο ὡς ἀνεφάρμοστον ἢ ὡς ἐρχόμενον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστώς· ἐπειδὴ δ' αἱ μομφαὶ αὗται ἀδικητικῶς ἔκτοτε ἐπαλαμβάνονται, ὑπὸ νέαν ἐκάστοτε μορ-

φήν, δὲν εἶναι ἀσκοπον νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον αὗται στηρίζονται ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὁ Reimarus ἐζήτησε νὰ παραστήσῃ τὸν Ἰησοῦν ὡς θρησκευτικοπολιτικὸν ἐπαναστάτην, κατὰ δὲ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Nietzsche ἐθεώρει τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸν σημιοφόρον τῆς ἠθικῆς τῶν δούλων, ἐξκλισταμένων κατὰ τῶν ἰσχυόντων. Ὁ πρὸ ὀλίγων δὲ ἐτῶν ἀποθανὼν γερμανὸς πάστορς Kalthoff ἀπεδέχετο τὸν Χριστιανισμὸν ὡς κοινωνιστικὸν κίνημα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων, ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ σκέψει κρατοῦσαν τάσιν ν' ἀναφέρεται ὁλόκληρος ἰδέα εἰς ἓν πρόσωπον, ἐγεννήθη κατ' αὐτὸν ἡ περὶ Ἰησοῦ παράδοσις, οὗ ἡ ἱστορία εἶναι προσωποποιήσις ἀπλῶς τοῦ ἀγῶνος τοῦ δικαίου πρὸς τὴν βίαν, τὲ δὲ πάθος ἀπλῆ ἀπεικόνισις τῶν πραγματικῶν παθῶν τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Τραϊανοῦ, κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, διότι κατὰ τὸν Kalthoff ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ἱστορικὸν πρόσωπον, ἀλλὰ προἰόν τῆς φαντασίας. Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ὁ Μέγας Ναπολεὼν συνομιλῶν μετὰ τοῦ Wieland ἐξέφερε τὴν ἰδέαν ταύτην, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ἱστορικὸν πρόσωπον, ἀλλὰ μυθολογικὴν τὴν γνώμην δὲ ταύτην, ἣτις οὐδὲ καὶ ἀνακρίσεως χρῆζει, ἀφοῦ τόσαι μαρτυρίαι ἱερὰ καὶ θύραθεν πιστοῦσι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφάνισιν τοῦ Ἰησοῦ, ὑποστηρίζει σήμερον μετὰ ἄλλων ὁ Arthur Drews, παριστῶν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀπλῆν προσωποποίησιν τῆς περὶ τοῦ Μεσσίας δόξης, ὡς καὶ ἡ σύγχρονος σοσιαλιστικὴ φιλολογία (Saeuberlich, Lommel, Nieuwenhuis) ἣτις φρονεῖ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς προέκυψεν ἄνευ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ὅστις, κατ' αὐτήν, εἶναι ἀπλῆ προσωποποιήσις τῆς κοινωνιστικῆς κινήσεως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα

ἦτο τόσον τοῦ συρμού ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἢ τάσις τοῦ καταδεικνύειν πρόσωπα ἀναμφισβητήτως ὑπάρξαντα, ὡς τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Βουδδᾶ, ὡς μὴ ὑπάρξαντα, ὥστε καὶ αὐτός ὁ βίος τοῦ Μ. Ναπολέοντος, τοῦ θρασυτάτου τῶν τάσεων τούτων, παρεστάθη ὑπὸ τινος ὡς μῦθος, συμβολίζων τὸν ἥλιον!

Καὶ ὁ μέγας ῥώσος λογογράφος Τολστόϊ, τοῦ ὁποῦ τὸν θάνατον πρὸ ἔτους ἐθρήνησεν ἢ ἀνθρωπότης, ἐφρόνει ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς Πολιτείας. Ἐρμηνεύων δὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ: «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ» 1) ὑπὸ τὴν λέξιν «πονηρὸν» ἐνόησε τὸ κράτος, ἐνῶ ὡς σφάεστατα ἐκ τῶν συμφοκζομένων προκύπτει, πρόκειται περὶ τοῦ πονηροῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τοιαύτη γνώμη περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς πολιτικοῦ ἐπαναστάτου εἶναι ὅλως ἀστήρικτος. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔρχεται ὡς ἀνατροπὴ τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος, ἀλλ' ὡς θρησκευτικὸς ἀναμορφωτής· δὲν ἐζήτει νὰ εἰσκαγγῆ νέας πολιτικὰς μεθόδους, ἀλλὰ νέαν ἠθικοθρησκευτικὴν ἀντίληψιν· δὲν ἐζήτει κοινωνικὴν ἀνατροπὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν ἐποικονομίαν. Ὁ Ἰησοῦς διακρίνει σαφῶς τὰ ἔρικ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, Θρησκείας καὶ Δικαίου. Ἡ ἐξουσία του δὲν ἦτο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, 2) φεύγει ἵνα μὴ κηρύξωσιν αὐτὸν βασιλέα, 3) οἱ μαθηταὶ του δὲν πρέπει νὰ ἄρχωσιν, ἀλλὰ νὰ εἶναι πάντων διάκονοι, 4) ἀποφεύγει ν' ἀνκλάθῃ προσφερομένην αὐτῷ δικαστικὴν δικαιοσύνην λέγων: αὐτὸς μὲ κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν

1) Ματθ. 5, 39.

2) Ἰωαν. 18, 36.

3) Ἰωαν. 6, 15.

4) Ματθ. 20, 26, κ. ἄ.

ἐφ' ὑμᾶς:» 1) τέλος δὲ ἡ ρῆσις του ἀπόδοτε τὰ κείσαρος κείσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ 2) σαφῶς διδάσκει τὸν χωρισμὸν θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου. Τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ξένον πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ συνιστᾷ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν Πολιτείαν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν διδασκαλίαν Ἐκείνου διδάσκει καὶ ὁ Παῦλος λέγων: «καὶ φόρους τελεῖτε... ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος» 3) καὶ συνιστᾷ νὰ προσευχόμεθα ὑπὲρ βασιλέων 4) «Ὁ Χριστιανισμὸς, ἐν μιᾷ λέξει, εἶναι ὑπὲρ τὰ ζητήματα τῶν ἐπιγείων θεσμῶν· δὲν ἀσχολεῖται περὶ αὐτά, ἀλλὰ περὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων».

Ἐκ τῶν λεχθέντων φαίνεται σαφῶς πόσον ἀστήρικτοι εἶναι αἱ γνώμαι ἐκείνων, οἵτινες, ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου δῆθεν στηρίζοντες, ἀρνοῦνται τὴν ἐκπλήρωσιν ὀρισμένων πρὸς τὴν Πολιτείαν ὑποχρεώσεων, ὡς τοῦ φόρου, τῆς στρατιωτικῆς θητείας καὶ τοῦ ὄρκου, ὡς πράττουσι Τολστοϊκοὶ τινες ἐν Ρωσίᾳ.

Περὶ ὄρκου δὲ προκειμένου καὶ περὶ ἡμῖν ἐγενήθη ζήτημα, ὅτε κατὰ τὸ 1849 ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἠρνήθη νὰ ὑμώσει πρὸ τοῦ Διακαστηρίου, θεωρῶν τὸν ὄρκον, ὡς τι ἀντικείμενον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρκου ὁμιλίᾳ παρίσταται ὁ Ἰησοῦς ἀπαγορεύων ὅλως τὸν ὄρκον, λέγων: «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὑμώσει ὅλως», 5) ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ὁ ρητο-

1) Λου. 12, 14.

2) Ματθ. 22, 21.

3) Ῥωμ. 13, 6-7.

4) 1. Τιμόθ. 2, 1.

5) Ματθ. 5, 34.

ρεῦων παριστᾷ τὰ πράγματα ζωηρότερον καὶ γενικώτερον. (Ὅπως ἐὰν ρήτωρ τις ἐκήρυττεν εἰς τόπον ἔθνα συμβαίνουσι πολλοὶ φόνοι θὰ ὁμιλεῖ γενικῶς κατὰ τὸ φόνου, χωρὶς νὰ ἀναφέρει τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς οὗτος ἐπιτρέπεται, ὡς ἐν ἀμύνη καὶ ἐν πολέμῳ, οὕτω καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐνταῦθα θέλων νὰ πολεμήσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων κατὰχρησιν τοῦ ὄρκου, ἀπαγορεύει τοῦτον ἐντελῶς, χωρὶς ν' ἀναφέρει καὶ τὰς ἰδιαιτέρας περιπτώσεις, καθ' ἃς οὗτος ἐπιτρέπεται. Ὅταν ὅμως παρουσιάσθῃ ἰδιαιτέρας περιπτώσεις ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἴπῃ εἰς αὐτὸν ὁ ἀρχιερεὺς: «Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ», 1) ὁ Ἰησοῦς ἀπαντῶν διὰ τοῦ ραββινικοῦ τύπου τοῦ ὄρκου («σὺ εἶπας» 2), ὠκίσθη, διδάσκων οὕτως ἡμᾶς ὅτι εἰς ὑψίστας περιστάσεις, ὅταν ἀπαιτῆ τοῦτο ἢ Πολιτεία καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, ὀφείλομεν νὰ ὀρκισθώμεθα. Ἰπὸ τὴν ἐννοίαν δὲ ταύτην ἐπικαλεῖται ὁ Παῦλος τὸν Θεὸν ὡς μάρτυρα 3) καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς θεωρεῖ τὸν ὄρκον, ὡς πέρας πάσης ἀντιλογίας. 4).

Τινες, ὡς ὁ Strauss, ἐνόμισαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὑποτιμᾷ τὸν οἰκογενειακὸν βίον καὶ τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς· κατήντησαν δ' εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐξ ἄγαν στενῆς ἐρμηνείας εὐαγγελικῶν τινῶν ῥήσεων. Τῷ ὄντι φέρεται ὁ Ἰησοῦς λέγων ὅτι ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα πλέον αὐτοῦ ἢ ὅτι ὁ μὴ μισῶν τοὺς γονεῖς του δὲν εἶναι ἄξιός του 5) ἀλλὰ διὰ τῶν ῥησέων του τούτων ὁ Ἰησοῦς ἠθέλησεν ἀπλῶς νὰ κατα-

1) Ματθ. 26, 63.

2) Ματθ. 26, 64.

3) Ῥωμ. 1, 9 κ. ἄ.

4) Ἑβρ. 6, 16.

5) Ματθ. 10, 37 κ. ἄ. Λου. 14, 26 κ. ἄ.

δείξῃ ὅτι τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον καθήκον εἶναι ὑπερτέρων παντός ἄλλου καὶ ὅτι ὑπεράνω τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν ὑπάρχει ὁ θρησκευτικὸς δεσμός, ὁ ἐνῶν εἰς μίαν οἰκογένειαν πάντας τοὺς ποιοῦντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν διαρκηγύνει τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς μαρτυρεῖ μεταξὺ ἄλλων, ὅτι θεωρεῖ τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς γονεῖς ὡς μίαν τῶν ἐντολῶν, ἃς ὀφείλει τις νὰ τηρῇ ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, 1) ὅτι ἐπιτιμᾷ τοὺς Φαρισαίους φροντίζοντας μάλλον νὰ προσφέρωσι δῶρα εἰς τὸ θυσιαστήριον ἢ νὰ τιμῶσι τοὺς γονεῖς 2), ὅτι ὑπετάσσεται εἰς τοὺς γονεῖς του 3) καὶ ὅτι μίαν τῶν τελευταίων του φροντίδων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἐν μέσῳ τῶσων ἀληθδόνων, ἦτο ἡ μέριμνα περὶ τῆς μητρὸς του, τὴν ὁποίαν συνιστᾷ εἰς τὴν υἱοκίαν τοῦ Ἰωάννου στοργήν. 4) Τέλος δὲ θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς δεσμὸν θεῖον καὶ ἀδιάλυτον 5). Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν διδασκαλίαν Ἐκείνου πολλοὶ μαθηταὶ του ἤσαν ἔγγαμοι, ὡς ὁ Πέτρος, 6) καὶ πολλοὶ ὁ Παῦλος διδάσκει περὶ τῆς ἐκπλήρωσεως τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων 7).

Οὐδ' εἶναι ἀκριβές ὅτι Χριστιανισμὸς καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι ἐννοιαὶ ἀποκλείουσαι ἀλλήλας καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κοσμοπολιτικὴ τις θρησκεία, διότι παρ' ὅλην τὴν καθολικὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀγάπην πρὸς πάντας, βλέπομεν ἰδιαιτῶς ἐνδιαφέρον καὶ ἰδιαιτέρας ἀγάπην αὐτοῦ

1) Ματθ. 19, 19.

2) Ματθ. 15, 4 κ. ἄ. Μαρ. 7, 9 κ. ἄ.

3) Λου. 2, 51.

4) Ἰωαν. 19, 26 κ. ἄ.

5) Ματθ. 19, 1 κ. ἄ. Μαρ. 10, 2 κ. ἄ.

6) 1. Κορινθ. 9, 5.

7) Ἐφεσ. 5, 22 κ. ἄ.

Κολοσ. 3, 18 κ. ἄ. κ. π. ἄ.

πρὸς τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν. Μεθ' ὁποίου πόνου στρεφόμενος ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ προλέγει τὸ οἰκτρὸν αὐτῆς τέλος, δι' ὃ καὶ «ἐκλυσαν ἐπ' αὐτῆς»: 1) «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησεν ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νεσσὶς ἐκυτῆς ὑπὸ τῆς πτέρυγης, καὶ οὐκ ἠθέλησεν!» 2). Ἐπίσης λέγει ὅτι ἐστάλη πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ 3) καὶ πρὸς τοὺς μάθητάς του συνιστᾷ νὰ κηρύξωσι πρῶτον πρὸς τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν. 4).

Ἄλλ' ἴσως ἐρωτήσῃ τις πῶς συμβιβάζεται ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μετὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης, ἣν συνιστᾷ ὁ Ἰησοῦς; 5) εἶναι πλάνη τὸ συνήθως νομιζόμενον ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπικτεῖ παρά τοῦ ἀνθρώπου νὰ θεωρῆ πάντας ὡς φίλους. Οὐχί! τούτων ἀνγνωρίζει καὶ γνωρίζει ἐκ πείρας ὅτι τοῦτο εἶναι τι ἀδύνατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Αὐτὸς οὗτος θεβκίως δὲν ἐθεώρει ὡς φίλους τοὺς Φαρισαίους, τοὺς ὁποίους ἀπεκάλει γεννήματα ἐχιδνῶν. 6) Καίτοι ὅμως ἀγνωρίζει ὅτι ἕνεκα κοινωνικῶν προστριβῶν καὶ τῆς ἐπιπολαζούσης κακίας δὲν δύναται νὰ λείψωσι οἱ ἐχθροί, συνιστᾷ τὴν πρὸς οὗτους ἠπιότητα καὶ ἀνεξιχνίασιν, ἣν ἔτι ἐπὶ τὸ ζωηρότερον παραστήσῃ, λέγει τὸ περίφημον: «ὅστις σὲ βλάπτει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιγχόνα στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». 7) ὅπερ βεβαίως δὲν ἐννοεῖ ὁ Ἰησοῦς κατὰ λέξιν,

ἀφοῦ ὁ ἴδιος βλάπτεται δὲν ἔστρεψε τὴν ἄλλην παρειάν, ἀλλ' ἐζήτησε τὸν λόγον τοῦ βλάπτοντος: 1) εἶναι βῆτορικὸν σχῆμα, δι' οὗ ὁ Ἰησοῦς συνιστᾷ τὴν ἔλλειψιν πάσης μνησικακίας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς.

Ἄλλὰ καὶ ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ παραστήσωσι τὸν Ἰησοῦν ὡς ἐχθρὸν τοῦ κόσμου καὶ ἀπόστολον τοῦ ἀσκητισμοῦ, ὡς ἐφρύνουν μ. ἀ. ὁ Strauss, ὁ Schopenhauer καὶ ὁ Tolstói, εἶναι ὅλως ἐσφαλμένη. Ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον, ὡς εἶδομεν, κηρύττει τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου, 2) ἀλλὰ καὶ παρευρίσκει εἰς γάμον, 3) συντρῶγει μετὰ τελωνῶν καὶ ἀμειβωτῶν 4) διὸ κατηγορεῖται ὡς φάγος καὶ οἰνοπότης, 5) δέχεται εὐχαρίστως τὴν διὰ μύρου χεῖρας, 6) δὲν φεύγει εἰς τὴν ἔρημον, ἔτι φροντιστὴ μόνον περὶ τῆς ἐκυτοῦ ψυχῆς, ἀλλὰ κηρύττων ἐντὸς τῶν πόλεων, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. 7) Ταῦτα πάντα πᾶν ἄλλο ἢ ἀσκητικὸν πνεῦμα μαρτυροῦσι, τοῦ ὁποίου χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ κόσμου.

Καὶ ἡ σχέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ συχνότατα παρεξηγήθη καὶ παρουσιάσθη ὁ Ἰησοῦς ὡς θεωρῶν πλοῦτον καὶ κακίαν συνώνυμα. Οὕτως ὁ Eduard von Hartmann λέγει: «Ἡ ἰδιοκτησίς εἶναι διὰ τὸν Ἰησοῦν ἄδικος Μαρμαρινῶν, ἡ δὲ οἰκονομία παραφροσύνη καὶ ἐγκαθάρσις». Εἰς σχηματισμὸν τῆς γνώμης ταύτης συνετέλεσε παρεξηγήσις τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν

πλοῦτον. Ἄλλ' ὅταν ὁ Ἰησοῦς λέγῃ ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ εἰσέλθῃ κάμηλος δι' ὀπῆς βελόνης ἢ πλοῦσις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, 1) δὲν ἐννοεῖ πάντα πλοῦσιον, ἀλλὰ τὸν ἄφρονα καὶ φιλάργυρον πλοῦσιον, δι' ὃν ὁ πλοῦτος ἀποβαίνει κώλυμα ἠθικῆς τελειώσεως 2).

Ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πλοῦσιου καὶ τοῦ Λαζάρου 3) ὁ πλοῦσιος εἶναι ἄξιος κολάσεως οὐχὶ ὡς πλοῦσιος, ἀλλ' ὡς ἀνελεήμων, ὁ δὲ Λάζαρος ἄξιος παραδείσου οὐχὶ ὡς πτωχός, ἀλλ' ὡς ἀγαθός καὶ ἐν ὑπομονῇ διερχόμενος τὰς στερήσεις. Ὁ ἀρχιτελώνης Ζακχαῖος, ἂν καὶ πλοῦσιος, ὅτε μετενόησε σώζεται, 4) πολλοὶ τῶν ἀρχόντων ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, 5) ἐν οἷς ὁ Νικόδημος 6) καὶ ὁ πλοῦσιος Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας. 7).

Εἶναι ὕβρις κατὰ τῆς διδασκαλίας Ἐκείνου νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ἤλθεν ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἰσότητος, καταρρίπτων τοὺς φραγματοῦς τοὺς χωρίζοντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς τάξεις, ὅτι αὐτὸς θὰ ἴδρυσεν νέαν προνομιοῦχον τάξιν τῶν πτωχῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν πλοῦσιων. Οὐχί! διὰ τὸν Ἰησοῦν δὲν ὑπάρχει διάκρισις μετὰ τὸν ἐλευθέρου καὶ δούλου, ἀνδρῶς καὶ γυναικός, Ἑβραίου καὶ Ἑλλήνου, ἀλλ' οὐδ' ὑπάρχει διάκρισις μετὰ τὸν πλοῦσιου καὶ πτωχοῦ. Οὔτε πλέον ὁ πλοῦσιος ἔχει μείζονα ἀνθρώπινον δικαίωμα τοῦ πτωχοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ πτωχός τοῦ πλοῦσιου. Πάντες εἶναι ἴσοι πρὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸν πλοῦτον ἢ

τὴν πενίαν. ἀλλ' εἰς τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἀγαθὴν πράξιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τοῦ ὕλισμου καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ σπανιώτατα οἱ πλοῦσιος ἐφρόντιζον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἢ ὑπὲρ γενικωτέρων φιλανθρωπικῶν ἔργων, μέγα δὲ χάσμα ὑπῆρχε μετὰ τὸν πλοῦσιον καὶ πτωχῶν, εὐρυνόμενον ἐκ τῆς ἀκατονομάστου τοκογλυφίας καὶ τῆς ἐπαισχύντου πλεονεξίας, δι' ἧς ὠρισμένοι τάξεις ἐπλούτου εἰς βάρος ἄλλων ἂν δὲ που ἐγένετο εὐεργεσία τις, σκοπὸς ἀποκλειστικὸς ἦτο ἡ ἐπίδειξις. Ἐνεκα τῶν σπανιωτάτων λοιπὸν τότε μετὰ τῶν πλοῦσιων ἐξαίρεσεων οἱ κατὰ τοῦ πλοῦτου ἀφορισμοὶ τοῦ Ἰησοῦ λαμβάνουσιν ἐνίοτε γενικώτερον χαρακτῆρα. Λέγων ὅμως ὁ Ἰησοῦς πλοῦτον ἐννοεῖ τὴν τυφλὴν πλουτομανίαν καὶ πλεονεξίαν. 1)

Τινές, ὡς ὁ Nietzsche, ἔφεζαν τὰς ἀρχὰς τῆς φιλαλληλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγοντες ὅτι κοινωνία βασιζομένη ἐπὶ τούτων ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ. Ὅτι ἡ πρόοδος τῆς κοινωνίας βασιζέται καὶ ἐπὶ ἀτομιστικῶν ἀρχῶν εἶναι ἀναντίρρητον, οὐχὶ ὅμως ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τούτων, διότι ἐάν ἴσχυον μονομερῶς αὐταὶ πᾶσα ἀλληλοβοήθεια καὶ εὐποιία θὰ ἐξέλιπεν, μυριάδες ἀνθρώπων θὰ ἀπέθνησκον ἐκ πείνης καὶ ἡ κοινωνία θὰ παρίστα ἄχαριν μόνον ἀγῶνα περὶ ἐπικρατήσεως. Ἐν ἐποχῇ δὲ ἐν ἧ ἐκυριάρχει ὁ ἐγωῖσμός ἦτο ἐπίμειον ὅτι μόνον αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλαλληλίας ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῶσιν. Οὐδὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ, καθ' οὓς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ μεριμνᾷ περὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ περὶ τῆς αὔριον, 2) δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν κατὰ λέξιν, ἀλλ' ὡς βῆτορικῶς ἐκφρά-

1) Λου. 19, 11.

2) Ματθ. 23, 37.

3) Ματθ. 13, 24, κ. ε.

4) Ματθ. 10, 5-6.

5) Ματθ. 5, 44.

6) Ματθ. 13, 34 κ. ε.

7) Ματθ. 5, 39.

1) Ἰωαν. 18, 22 κ. ε.

2) Ματθ. 19, 6, κ. ε.

3) Ἰωαν. 2, 1 κ. ε.

4) Ματθ. 9, 11.

5) Ματθ. 11, 19.

6) Ἰωαν. 12, 3 κ. ε.

7) Ἰωαν. 10, 11.

1) Ματθ. 19, 24.

2) Ματθ. 6, 21. Λου. 14, 26 κ. ε.

3) Λου. 16, 19, κ. ε.

4) Λου. 19, 1 κ. ε.

5) Ἰωάν. 12, 42.

6) Ἰωάν. 3, 1 καὶ 19, 39 κ. ε.

7) Ματθ. 27, 57.

1. Λου. 12, 15.

2) Ματθ. 6, 19-34.

σεις, δι' ὧν θέλει οὗτος ν' ἀποσπάσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ἀποκλειστικῆς μερίμνης διὰ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἐπὶ ζημίᾳ τῶν πνευματικῶν. 1) Τουναντίον, ὡς λέγει ὁ Παῦλος, «εἴ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χειρῶν». 2)

Οὐδ' εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον περιφρονεῖ τὴν ἐργασίαν, ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς κατὰ μὲν τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν καθηγήσατο ταύτην, ἐργαζόμενος ὡς τέκτων, 3) ἐν δὲ τῇ δημοσίᾳ του ἐνεργείᾳ ἀνεδείχθη «ὁ γίγας τῆς ἐργασίας», ἀκάματος μεταβιβάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, πανταχοῦ κηρύττων χάριν τῆς δυστυχούσης ἀνθρωπότητος. Οὐ μόνον ὁ Ἰησοῦς ἐκήρυξεν ὅτι «ἄξιός ἐστι ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ», 4) ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος, ὅστις ἔζη ἐκ τῆς τέχνης τοῦ σκηνοποιοῦ, 5) συνιστᾷ «ἐργάζεσθαι κατὰ ἰδίαν χερσίν» 6) ἵνα ἕκαστος «ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι» 7) καὶ λέγει «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω». 8)

Ἡ τότε κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση ἦτο βεβήκως τοικύτη, ὥστε ὁ Ἰησοῦς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθουσιᾷ ἐκ ταύτης· ἐκ τῶν μομφῶν ὅμως τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τῆς τότε καταστάσεως δὲν πρέπει νὰ ἐξαχθῇ ὅτι οὗτος εἶναι ἐχθρὸς πάσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως.

Ἦτο ἀπαραίτητον νὰ τονισθῶσι τὰ σημεῖα ταῦτα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, διότι τινές, παρεξηγούντες ταῦτα, ἐζήτη-

σαν νὰ παραστήσωσι τὸν Χριστιανισμόν ὡς θρησκείαν νιφελῶν καὶ ἀνεφάρμοστον. Ὅτι ὅμως ἡ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶναι ἀνεφάρμοστος μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ βίος καὶ ὁ θάνατός του, ὅστις ἦτο ἐπισφράγις τῶν ἀρχῶν του.

Γ'

Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐν πρώτῳ τυπον διαρκές καὶ ἀνέφικτον ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν του. Ἐν τῇ ἠθικῇ μέγα εἶναι οὐχὶ ἡ ἀφηρημένη ἰδέα, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης ἐν τῇ πράξει. Πολλάκις ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἄνδρες ἐξαγγέλοντες ὑψηλὰς διδασκαλίας, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἐφήρμοσαν· ἄλλοι ἔζησαν μὲν ἐν ἀρετῇ, ἀλλ' ἀπέφυγον πάντα ἀγῶνα περὶ ἐπικρατήσεως τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπε καὶ ἔπραξεν ἀνεδείχθη ὁ μέγας καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις ἐκήρυξε τὴν τελειαν ἀρετῆς καὶ πρῶτος ἐφήρμοσε ταύτην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐπὶ θυσίᾳ αὐτῆς τῆς ζωῆς του.

Εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον, ὃν ἐκήρυττεν, ἐδίδο ζωὴν καὶ κύρος ἡ προσωπικότης του, μαρτυροῦσα τὸ ἐφαρμόσιμον τούτου. Ἐδίδασκε τὴν ταπεινοφροσύνην οὐχὶ μόνον ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἔργοις, ἅπας δ' ὁ ἐπίγειός του βίος εἶναι ἐν διαρκῆς μάθημα ταπεινοφροσύνης καὶ αὐτὸς ὁ πάντων κύριος καθίσταται πάντων δούλος. Ἐδίδασκε τὴν ὑπομονὴν καὶ καθ' ὅλον τὸ τριετές, πλήρες ἀγῶνων, διάστημα τῆς δημοσίας του δράσεως, οὐδεμίαν κρυψὴν παραπόνου ἐκφεύγει τῶν ἀγίων του χειλέων· τουναντίον πίνει ὀλίγηρον τὸ ποτήριον μέχρι τρυγῆς καὶ ἀνέχεται κολάφους καὶ ἐμπυτισμούς, ἐμπαιγμούς καὶ λοιδορίας. Αὐτὸς «ὁ ἀμαρτιαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' εὗρέθη δόλος ἐν

τῷ στόματι αὐτοῦ», 1) καὶ ὃν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐλέγξῃ περὶ ἀμαρτίας. 2) ἐδίδασκε ἢ ἐπεικείαν προκειμένου περὶ τῶν ἄλλων καὶ πλήρης ἐπεικείας φέρεται πρὸ πάντων εὐλικρινῶς μετανοοῦντι. Ἐδίδασκε τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ οὐδεὶς εἶχε μείζονα τούτου ἀγάπην «ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων» 3). Ἐδίδασκε τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθρούς καὶ, ἐν μέσῳ τῶν φοβερωτέρων βασάνων, ἠύχετο ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. 4) Ἐδίδασκε τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπην καὶ ἠνθήσκων ὑπὲρ τῆς μητρὸς του ἐφρόντισεν 5). Ἐδίδασκε τὸν Θεὸν ὡς πατέρα καὶ ἠνθήσκων εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς ἀπέθετο τὸ πνεῦμά του. 6). Ἐδίδασκεν ὅτι πάντα τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν πρέπει τις νὰ θυσιάσῃ πρὸ τῶν πεποιθήσεων, πρὸ τῶν ἀρχῶν, πρὸ τῆς φωνῆς τοῦ καθήκοντος καὶ αὐτὸς πίπτει χάριν τούτων ἐξιλαστήριον θυμῶν. 7)

Ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον τοῦ διδασκάλου, ὅστις οὕτω δὲν ἀνεδείχθη ἀπλῶς δημιουργὸς νέων ἀρχῶν, ἀλλὰ δημιουργὸς νέων ἀνθρώπων. Τούτου τὸ κήρυγμα ἐγένετο τὸ πνευματικὸν ὕδωρ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ ὁποῖον κατέστειλε τόσα πάθη, κατεσίγησε τόσους πόνους, ἀπέμαξε τόσα δάκρυα, ἀνεθάρρησε τόσους ἀπέλπιδας καὶ ἀνεβίβασε τόσας καρδίας ἐκ τοῦ βίου τῆς ὕλης εἰς τὸν βίον τοῦ πνεύματος!

Ὁ Ἰησοῦς καθίσταται ὁ ἰδρυτὴς τῆς τελείας ἠθικῆς. Ἀναντιρρήτως καὶ ἐν τῷ

ἀρχαίῳ κόσμῳ βλέπομεν ἐξεχούσας ἠθικὰς μορφάς, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύουσι μεμονωμένας ἀρετάς· ὁ Ἀριστείδης τὴν δικαιοσύνην, ὁ Λεωνίδας τὴν φιλοπατρίαν, ὁ Κίμων τὸ ἐλεῆμον, ὁ Ἐπαμεινώνδας τὴν φιλαλήθειαν· αὐτὰ τὰ ἐξοχώτερα πνεύματα τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Σωκράτης, ὁ Βούδδας, ὁ Κομφούκιος, συμμερίζονται ἐν πολλοῖς τὰς πλάνας καὶ τὰς ἠθικὰς ἀτελείας τοῦ περιβάλλοντος. Βλέπομεν ὑψηλὰς ἠθικὰς φύσεις, οὐχὶ ὅμως τὴν ἠθικότητα αὐτὴν, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀνέφικτον πρότυπον ἠθικῆς, οὐχὶ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιβάλλον του, ἀλλ' ἀπολύτως διὰ πάντας τοὺς αἰῶνας· εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, ὑπέρτερος παντὸς φύγου καὶ πάσης ἐλλείψεως, ἄνευ ἀχιλλείου πτέρυγας, αὐτὸς ὁ ἀγχιθός.

Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι μόνος ὁ ἰδρυτὴς τῆς τελείας ἠθικῆς ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἀληθοῦς Θρησκείας. Ἡ ἰδρυσις τῆς ἀληθοῦς Θρησκείας εἶναι τῷ ὄντι ἔργον του μετ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἡ ἀνάπτυξις. Χριστιανισμός καὶ Θρησκεία κατήντησαν ὅροι συνώνυμοι. Ὁ Ἰησοῦς ἴδρυσε τὴν Θρησκείαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ὁ Σωκράτης τὴν Φιλοσοφίαν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν Ἐπιστήμην. Ἰπῆρχε Φιλοσοφία πρὸ τοῦ Σωκράτους καὶ Ἐπιστήμη πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀμφότεραι δὲ καὶ μετ' ἐκείνων ἐποίησαν μεγάλας προόδους, ἀλλὰ τὸ πᾶν στηρίζεται ἐπὶ τῶν θεμελιῶν, τὰ ὁποῖα ἔθεντο ἐκεῖνοι. Οὕτω καὶ πρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα εἶχεν ἀνέλθει διαφόρους βαθμίδας καὶ μετὰ τὸν Ἰησοῦν ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν της, ἀλλ' οὔτε ὑπερέβη, οὔτε θὰ ὑπερβῇ τις τὴν θρησκευτικὴν γνῶσιν, ἣν διετύπωσε ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ὤρισε ἐσαεὶ τὸν τρόπον τῆς ἀληθοῦς λατρείας». 1)

1) Renan «Vie de Jésus» (Ἐκδ. 24 Paris 1895) σ. 461 — 2.

1) Ματθ. 6, 33.

2) 1. Τιμοθ. 5, 8.

3) Ματθ. 6, 3.

4) Λου. 10, 7 πρὸς καὶ Ματθ. 10, 10.

5) Πραξ. 18, 3.

6) 1. Θεσσαλον. 4, 11.

7) Ἐφεσ. 4, 28.

8) 2. Θεσσαλον. 3, 10.

1) 1. Πέτρ. 2, 22.

2) Ἰωάν. 8, 46.

3) Ἰωάν. 15, 13.

4) Λου. 23, 34.

5) Ἰωάν. 19, 26.

6) Λου. 23, 46.

7) Ἰωαν. 15, 13.

Ὁ Ἰησοῦς θνήσκων ἔτι δίδει τὰ τελευταῖα καὶ ὑψίστα διδάγματα τῆς ἀρετῆς. Πρᾶξις, ἀνεξίκακος καὶ ὑπομονητικὸς πίπτει θῦμα τῶν ἀρχῶν του. Τινὲς εὗρον καὶ ἐν τῷ θανάτῳ του ἀφορμὰς ψόγου καὶ ἐθεώρησαν ὡς ἔλλειψιν καὶ ἀδυναμίαν χαρκακτῆρος τὸ ἔτι δὲν ἀντέστη, δὲν ἐπανεστάτησεν. Ἄλλ' Ἰησοῦς καὶ ἐπαναστάτης οὐδὲν ἔχουσι κοινόν· ἡ ἐπαναστάσις εἶναι ἡ ὁδὸς ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω· ὁ Ἰησοῦς διαγράφει τὴν κανονικὴν ὁδὸν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω· τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων ζητεῖ ν' ἀνακαινίσῃ καὶ δι' αὐτῶν τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν ὁ Ἰησοῦς ἐπανεστάται πιθανὸν νὰ παρέρταινε τὴν ζωὴν του ἐπὶ τῆς Γῆς, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του θὰ ἐτίθετο ἐν τῇ μοίρᾳ ἐνὸς τῶν πολλῶν ἐπαναστατῶν τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας· ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς, ὅστις, ὡς πιστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, βραδίξει πρὸς τὸν θάνατον καὶ προσηλοῦται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, διὰ τῶν καθειλωμένων χειρῶν του ἀνοίγει τοὺς οὐρανούς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἣτις ὁμολογεῖ

καὶ θὰ ὁμολογῇ ὅτι ἐπὶ τῆς Γῆς δὲν ἐφάνη οὔτε θὰ φανῇ ἐπιβλητικώτερα μορφή.

Τοιαύτη ἦτο ἡ διδασκαλικὴ δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις διὰ τοῦ κηρύγματός του κατεβίβασε τὸν Θεὸν πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ συγχρόνως ἀνύψωσε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, γενόμενος οὕτως ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλος καὶ ὁ ἀρχηγέτης τῆς νέας ἀνθρωπότητος, ἣτις ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ θεμελίου στηριζομένη, χωρεῖ τὴν ὁδὸν τῆς προοδοῦ.

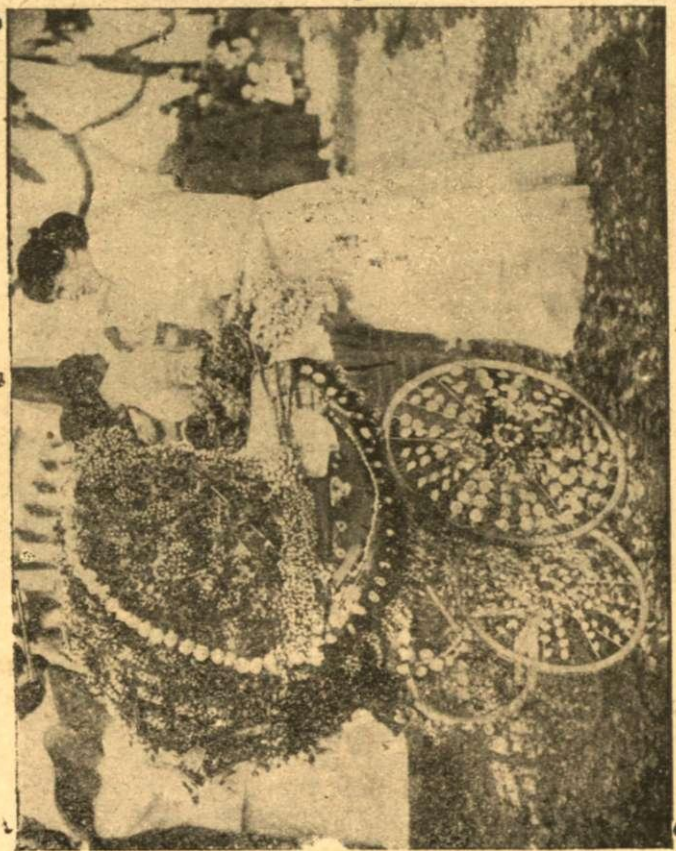
Αὐτὸς ἀνεδείχθη ὁ ἥρωις τῆς Ἀγιωσύνης, ὁ μάρτυς τῆς Ἀληθείας, ὁ πρωταθλητῆς τῆς Ἐλευθερίας! Αὐτὸς ἐγένετο ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ, 1) ὁ ἀληθὴς Σωτὴρ τοῦ κόσμου. 2).

1) Ἰωάν. 14, 6.

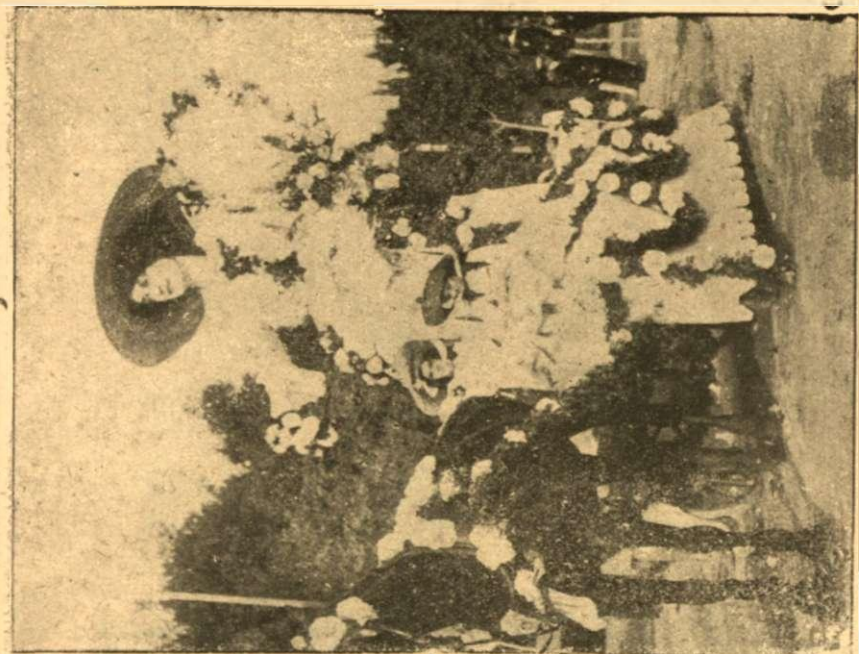
2) Ἰωάν. 4, 12.

Ἡ Ἑορτὴ τῶν Ἀνεστήθριον

[Φωτογραφία τοῦ καλλιτέχνου φωτογράφου τῶν «Ἀθηνῶν» κ. Δ. Γαλιάνη].

Ἡ ἀληθινή τροφὸς, δδηγοῦσα ἐν τῷ ὀραϊώτα ἀνθοστολιστῶ ἀμαξίῳ χαριότατον βέεφος.

Τὸ ἔθνος τῶν Ἀνεστηθριῶν μετὰ τὸ ἐπεφρασμένον ὁμοίωμα τροφοῦ. Αἱ παρὰ τοὺς πόδας τῆς δύο κορασιδὲς εἶρε ἀραιεργὴ ἡ Ναταλία Μαρία καὶ δεξιᾷ ἡ Ἰαββέλα Βάλβη.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὀμιλῶν εἰς τὸ Γονδὶ κατὰ τοὺς ἵππικoὺς ἀγῶ-
νας πρὸς τὸν Ἄγγλον πρέσβυν. (Ἐδημοσιεύθη ἤδη εἰς τὰς «Παράρτημα»).

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὀμιλῶν εἰς τὰ προχθεσινὰ γυμνάσια τοῦ στρα-
τοῦ πρὸς τὸν Διάδοχον.

[Ἐκτὴν παραβολὴν καὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν δύο αὐτῶν εἰκόνων δύ-
ναι νὰ συναγάγῃσι ὅσα θέλουσι συμπεράσματα ἐκεῖνοι οἱ ὀ-
ποῖοι γνωρίζουσι νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν τῶν εἰκόνων ποῦ ὀμι-
λοῦν. Πρέπει νὰ δηλωθῇ, ὅτι καὶ αὐτὴ ὀπῶς καὶ ἡ πρώτη εἰ-
κὼν ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ἡμεπίσημον «Πατρίδα» ὥστε νὰ πιστευθῇ,
ὅτι ἔχει καὶ τῆς ὀμολογίας τὸν χαρακτῆρα].

Η ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

ΚΑΙ

Η ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ

ΚΑΡΟΛΟΥ BRUGMANN

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΝΔΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ ΤΗΣ ΛΙΨΙΑΣ

(ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ)

Το ὄνομα τοῦ κ. Κ. Brugmann τοῦ κρυφαίου τῶν σημερινῶν γλωσσολόγων εἶναι εὐτυχῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι τόσον γνωστὸν εἰς εὐρὴν κύκλον τῶν παρ' ἡμῖν φιλολογούντων, ὥστε νὰ περιτεύη μακρὸς καὶ διεξοδικὸς λόγος περὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀξιωματικῶτος τοῦ ἀνδρός.

Τὸ ζήτημα τῆς γυμνασιακῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς συνεζητήθη καὶ ἐν Ἑλλάδι πρότινος ἀπὸ τῶν στηλῶν του ἡμερησίου τύπου καὶ ὑποδέτω ὅτι αἱ γνώμαι αἱ ἐκφρασθεῖσαι τότε περὶ τοῦ ζη-

τήματος θὰ διήγειραν τὸ ἐνδιαφέρον εὐρυτέρων κύκλων ἀναγνωστῶν νὰ πληροφορηθῶσι ἂν ὑπάρχη καὶ ἀλλαγὴ τὸ ζήτημα καὶ ἂν ἀκούωνται καὶ ἀλλαγῶν μεμψιμοιρίαι κατὰ τῆς ἀνταρᾶς καὶ πνευματοκτόνου μεθόδου καθ' ἣν παρέχεται σήμερον ἡ γραμματικὴ διδασκαλία εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ γυμνασίου ἐν γένει καὶ τί προτείνεται πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, παρ' ἐκείνων οἵτινες εἶναι ἀρμόδιοι ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ ἐκφέρωσι περὶ τοῦ ζητήματος γνώμην ἀξίαν προσοχῆς.

Δρ. φ. Ν. Δεκαβίλλης

«Ἐπιστήμη εἶναι ὁ ζωτικὸς ἀήρ πάσης ἀνωτέρας διδασκαλίας· ἀτονεῖ καὶ μαραινεται ἡ διδασκαλία ἂν στερηθῇ τοῦ ζωογόνου ἀέρος τῆς ἐπιστήμης. Ὅθεν ὅπου διὰ τῶν προόδων τῆς ἐρεῦνης πρότερον εὐρεθεῖσα καὶ τέως ἐνεργὸς σχέσις τῆς συμφωνίας τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν διδασκαλίαν καταστρέφεται, δὲν πρέπει νὰ εἰρωνεύεται τις ἀλλ' οὔτε καὶ μετὰ λύπης νὰ ἀναπολῇ, ὅτι παρήλθεν ἡ ἐλοχὴ ἐκείνη, ἀλλὰ νὰ χαίρῃ, ὅτι προβάλλεται νέα ἐργασία, ἡ ζήτησις δηλονότι τῶν ἐνωτικῶν ὁδῶν, ὅσαι ἐκ τῆς βαθυτέρας γνώσεως φέρουσιν ἐκ νέου πρὸς τὴν προᾶξιν τῆς διδασκαλίας, καὶ δι' ὧν ὅ,τι ἀγαθὸν ἤχθη εἰς φῶς ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα ἐπωφελῶς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ.»

Paul Cauer Grammatica militans,
2 ἔκδ. σ. 68.

1

Γνωρίζω καλῶς, ὅτι πολλοὶ ἀναγινώσκοντες τὸν τίτλον τοῦ συγγραμμάτιού μου τούτου μετ' ἀπορίας βλέπουσιν ἀνακινούμενον πάλιν τὸ ζήτημα περὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Μ. ἡμῶν Ἐκπαιδεύσει (ἀνθρωπιστικοῖς, πρακτικοῖς γυμνασίοις καὶ ἀνωτέραις πρακτικαῖς σχολαῖς) μετ' ὅσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περὶ αὐτῆς εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ αὐτοτελεῖς πραγματείας συνεζητήθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Καὶ τὴν μὲν γνωστὴν ἀξίωσιν τοῦ W. Ostwald, ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῇ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία ἐν γένει ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις δὲν θεωρῶ ἀξίαν ἀνασκευῆς. Τοῦτο μόνον παρατηρῶ· πᾶσα πρόοδος πολιτισμοῦ στηρίζεται οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν σχέσεων, αἷς ὁ ἄνθρωπος ἔχει πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἔξω κόσμου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κυρίως καὶ ἐπὶ τῆς τελειοποιήσεως, ἣν ἡ πνευματικὴ ἐργασία σὺν τῷ χρόνῳ ὑφίσταται καὶ ἣτις πάντοτε καὶ πανταχοῦ μετὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης ἀναποσπάστως συνεβάδισε καὶ ἐξ οὐδενὸς εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν καὶ ἀμεσώτερον ὅσον ἐκ τῆς γλώσσης ἐξηρητήθη. Ὅθεν πᾶς ὁ μὴ μονομερῶς οὐδ' ἐκ προκαταλήψεως κρίνων πρέπει νὰ θεωρήσῃ οὐ μόνον φυσικώτατον ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ, ἡ πνευματικὴ τροφή διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας λαμβάνεται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν

ἐδαφῶν τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς τὴν διπλὴν ταύτην βάσιν τῆς ἐξυψώσεως καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων τάσεων καὶ βίου καὶ ὅτι εἰς μόρφωσιν τῆς νεολαίας καὶ ἡ γλῶσσα κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ πνευματικὸν μέρος λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἰ Μένει μόνον τὸ ζήτημα, ἂν καὶ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία πανταχοῦ ὀρθῶς γίνεται, ὅπως καὶ ἀντιστοίχως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις, πρέπει πάντοτε νὰ προβάλλεται τὸ αὐτὸ ἐρώτημα. Ὅθεν ἐπιλαμβάνομαι ἐνταῦθα μόνον τοῦ ἐξῆς ζητήματος· πρέπει ὁ τρόπος καὶ ἡ μέθοδος τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μ. ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως νὰ μείνῃ ὡς εἶναι σήμερον; καὶ ἐτι πλέον περιορίζομαι ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γραμματικῆς, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν μοὶ εἶναι αὕτη ἀκριβέστερον γνωστὴ, καὶ ἀφ' ἑτέρου σημαντικώτερον κατὰ τὴν πεποίθησίν μου χωλαίνει ἢ ἡ διδασκαλία τῆς Γερμανικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς.

Ὡς γνωστὸν πρὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἐν στενωτέροις καὶ εὐρυτέροις κύκλοις ἐξεφράσθησαν μεμψιμοιρίαι καὶ ἐξητήθη τὸ φάρμακον κατὰ τῆς ἀνταρᾶς καὶ πνευματοκτόνου μεθόδου, καθ' ἣν παρέχεται καθόλου ἡ γραμματικὴ διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐν τοῖς Γερμανικοῖς Γυμνα-

σίοις. Τὰς μεμψιμοιρίας ταύτας θεωρῶ ὑπερβολικὰς, ὅφ' ὃν μάλιστα ἐσχάτως προσέλαβον χαρακτῆρα. Ὅτι ὅμως ἐν ταύταις εἶναι δεδικοιολογημένον—καὶ τοῦτο εἶναι οὐχὶ ὀλίγον,—πρέπει νὰ καταλογισθῇ κυρίως εἰς κακὸν ὑφιστάμενον ἀπὸ δεκαετηρίδων.

Εἰς τὰ γνωστά μοι δημοσιεύματα περὶ τάσεως μεταρρυθμιστικῶν τῶν σχολείων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως ἐν Γερμανίᾳ ἢ οὐδαμῶς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ κακὸν τοῦτο ἢ μόνον ἔμμεσοι γίνονται περὶ αὐτοῦ ὑπαινιγμοί. Εἰς τοὺς μεμνημένους εἶναι πράγματι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γνωστότατον καὶ εἶναι καιρὸς μοι φαίνεται δημοσίᾳ τόσον διεξοδικῶς περὶ τούτου νὰ γίνῃ λόγος, ὥστε καὶ ἄλλοι ἐκτὸς τῶν ἀπ' εὐθείας ἐνδιαφερομένων νὰ δυνηθῶσι νὰ μορφώσωσι κρίσιν. Λοιπὸν θὰ πραγματευθῶ τὸ ζήτημα τοῦτο λεπτομερέστερον· ἀλλ' ἄς μὴ νομίση τις, ὅτι γράφω, μόνον ἐπειδὴ ἐλπίζω νὰ παράσχω συμβολὴν εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, διότι ἢ εὐθύνη διὰ τὰ κακῶς κείμενα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπιρρίπτεται ὑπὸ ἀνθρώπων μηδεμίαν πρὸς τὸ πρᾶγμα σχέσιν ἔχοντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὅσον ἐγὼ τοῦλάχιστον δύναμαι νὰ διῶ, ἐλάχιστα ὑπέχουσιν αὐτήν, εἰς τοὺς καθηγητὰς Γυμνασίων δηλονότι καὶ τοὺς ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καθηγητὰς τῆς Γλωσσολογίας.

2

Ὅτι ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν ὑπεδείχθη ἐντόνως ἐν Αὐστρίᾳ ἤδη ἐν ἔτει 1908, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως, ὑπὸ δύο ἐπιφανῶν καθηγητῶν τῆς Ἰνδογερμανικῆς Γλωσσολογίας ἀπὸ τῶν στήλων τοῦ Ν. Ε. Τύπου. Τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ R. Meringer (Graz), ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ «ἡ σχολικὴ ἀθλι-

ότης» τῇ 12 Ἰανουαρίου, καὶ εἶτα τὴν 18ην Ἀπριλίου ὑπὸ τοῦ P. Kretschmer, ὑπὸ τὸν τίτλον «ἀναμόρφωσις τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας».

Ἀφορμὴν εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἄρθρα ἔδωκεν ἡ γνωστὴ ἐμφάνισις τοῦ W. Ostwald ἐν Βιέννῃ. Ὁ Kretschmer λέγει περίπου τὰ ἑξῆς. Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία ἐν τοῖς Αὐστριακοῖς κλασσικοῖς Γυμνασίοις εὐρίσκειται ἐν καταστάσει, ἣν δύναται τις ἀνευ ὑπερβολῆς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς μεσαιωνικὴν, σχολαστικὴν· συνίσταται ἐν τῇ μηχανικῇ προσκτῆσει γνώσεων, χωρὶς νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν αἰτιότητα τῶν φαινομένων. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου οὐδέποτε δυστυχῶς ἢ ἐλάχιστα μόνον λαμβάνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσῃ τι ἐξ ὄλου τοῦ ἐνδιαφέροντος ὕλικου, τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν νέας ὁλοσφαιρῶς διανοίξασαν νεωτέραν γλωσσολογίαν, ἣτις, ὅσον οὐδεμίαν ἄλλην ἱστορικὴν ἐπιστήμην ἀπέδειξε τὴν αἰτιώδη ἐξάρτησιν τῶν φαινομένων. Μανθάνει σχεδὸν μόνον τὸν ἄγονον σκελετὸν τῆς γραμματικῆς ὀνοματολογίας. Αἰτία τούτου δὲν εἶναι οἱ σημερινοὶ διδάσκαλοι τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αἱ συνθῆκαι αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης. Γλωσσολογία καὶ φιλολογία δὲν εἶναι, ὡς κοινῶς νομίζεται, μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη, ἀλλ' εἶναι δύο διάφοροι, αἵτινες δυστυχῶς ἐπὶ μακρὸν ἀνευ συναφείας καὶ ἐν μέρει καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἀλλήλας ἐξειλίχθησαν. Ἡ νέα ἐπιστήμη τῆς Ἰνδογερμανικῆς ἐδέησε νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν δυσπιστίαν ἢ μᾶλλον τὴν κακοπιστίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς παλαιότερας ἀδελφῆς ἐπιστήμης, τῆς κλασσικῆς Φιλολογίας καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ γλωσσολόγοι δὲν ἠδυνήθησαν μέχρι σήμερον νὰ κερδήσωσι τὴν εὐκαίαν ἐπιρροήν ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ Γυμνασίῳ.

Ὅτι ἐναντίοι τοῦ Γυμνασίου λέγουσιν : « Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία εἶναι μόνον μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν, πρὸς κατανόησιν δηλονότι φιλολογικῶν κειμένων, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐνδείκνυται μέσον τοσοῦτον χρόνον καταναλίσκον ὅταν μάλιστα, τὸ μέσον τοῦτο καὶ οὐδεμίαν τροφήν παρέχῃ εἰς τὸ πνεῦμα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐξοστρακισθῆσαν αἱ κλασσικαὶ γλώσσαι. Οἱ φίλοι τῆς ἀρχαίας Φιλολογίας ἀντιλέγουσι νηφαλίως «ἀλλὰ μήπως δὲν δύναμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν ; » Ἡμεῖς ἀπαντῶμεν : «οὐχὶ νὰ ἐλαττωθῇ ἀλλὰ νὰ ἀναμορφωθῇ πρέπει ἡ γραμματικὴ διδασκαλία». Καὶ ὁ Meringer παρατηρεῖ : «θὰ προδώσω εἰς τὸν Ostwald γνωστὸν μυστικόν : οἱ περισσώτεροι ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τοῖς γυμνασίοις οὐδὲ ἐν γλωσσολογικὸν μάθημα ἴκρουσαν οὐδέποτε. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὑφίσταται νεωτέρα συγκριτικὴ γλωσσολογία—καὶ δὲν ἔχει παρέλθει ἔκτοτε οὐδὲ μία ἀκριβῶς γενεά—ἀπεσύρθησαν τῆς Γραμματικῆς οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι καὶ καὶ δυσθυμοῦντες κατέλιπον εἰς ἡμᾶς τὸ μέρος τοῦτο τῆς οἰκίας των. Δυστυχῶς ὅμως ἐλησμόνησαν φεύγοντες νὰ ὀρίσωσιν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦτο μικρὸν τινα θέσιν ἐν ταῖς ἐξεταστικαῖς ἐπιτροπαῖς». [Ἐννοεῖ Staatsexamen].

3

Ἐν Γερμανίᾳ γενικῶς εἶναι εὐνοϊκώτεροι αἱ συνθῆκαι ἢ ἐν Αὐστρίᾳ. Ἐν βλέμμα εἰς τὰ πανεπιστημιακὰ προγράμματα δεικνύει, ὅτι, ὅσοι ἐκ τῶν φιλολόγων θέλουσιν, ἔχουσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσωσι παραδόσεις ἐπιστημονικῆς Γραμματικῆς τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν. Βεβαίως δὲ αἱ παραδόσεις αὗται περισσοτέραν ὀφέλειαν παρέχουσιν ἢ τὸ ξηρὸν ὕλικόν καὶ ἡ γυμνὴ παράταξις καὶ περιγραφὴ παραδεδομένων

πραγμάτων. Ἐκτὸς τούτου σήμερον ἐν Γερμανίᾳ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν Αὐστρίᾳ οἱ καθηγηταὶ τῆς Φιλολογίας οὐ μόνον δὲν παραλείπουσιν ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ πιστώσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐκτίμησιν πρὸς τὴν νεωτέραν γλωσσολογίαν, ἀλλ' ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, καὶ τοὺς φοιτητὰς τοὺς ἀκροωμένους αὐτῶν καθιστῶσι προσεκτικούς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀφελιμότητα καὶ σπουδαιότητα τῆς γλωσσολογικῆς διδασκαλίας. Κατὰ τὰ κυριώτατα ὅμως αὐτοῦ σημεία τὸ ζήτημα μένει τὸ αὐτό, τοῦλάχιστον ἐν τῇ Πρωσίᾳ, τῇ Βαυαρίᾳ καὶ τῇ Σαξωνίᾳ. Διορίζονται οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ παραδίδουσιν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὴν Γραμματικὴν. Ἄν οὗτοι κέκτηνται τὰ ἀνάλογα γλωσσικὰ ἐφόδια ἢ ὄχι, μένει ἀδιάφορον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ὑφιστάμενος τῆς πρακτικῆς ἐξετάσεως νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἱκανῶς γνωστὰ εἶναι εἰς αὐτὸν αἱ ἔρευναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆν ἱστορικὴν τῶν γλωσσῶν τούτων καὶ οὕτω μόνον παρέχεται εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια νὰ τοὺς διδάξῃ ὡς καθηγητῆς. Εἰς τοιαύτην ὑποχρέωσιν δὲν ὑπόκειται ὁ κλασσικὸς φιλόλογος ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν γλωσσῶν.

Γινώσκω δὲ τὰ πράγματα πρῶτον ἐκ τῶν ἐπισήμων διαταγμάτων περὶ ἐξετάσεων ἐν τοῖς μνησθεῖσιν ὁμοσπόνδοις κράτεσι καὶ εὐχαρίστως προσθέτω, ὅτι ἐν Βάδῃ ἄλλως ἀντιλαμβάνονται τὸ ζήτημα ἢ ὡς ἀντιλαμβάνονται αὐτὸ τὰ 3 μεγαλύτερά μας κράτη. Τοῦτο συνάγω ἐκ τῆς § 11, B, 3 τοῦ Κανονισμοῦ τῶν ἐξετάσεων ἐν Βάδῃ ἐχούσης ὡς ἑξῆς. « Ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματικῆς πρέπει νὰ παρέχεται ἐν ἐπιστημονικῇ συναρτήσῃ (ἱστορικῶς καὶ συγκριτικῶς) ». Ἡ ἔκφρασις «συγκριτικῶς» δεικνύει ἐναργέστατα, ὅτι

πρόκειται περί τῆς συγκριτικῆς Γλωσσολογίας (Σημ. 2). Οὕτω εἰς τὰ πλείστα μέρη τῆς Γερμανίας οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν φιλολόγων ἀναλαμβάνοντες τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν βαθμίδα μετ' ἱστορικόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἰκανότης δὲν ἐξικνεῖται πέρα συστηματικῆς κατατάξεως χρονολογικῶν καὶ γεωγραφικῶν γεγονότων. Πόσον ὅμως ξηρὰ θὰ μένη ἡ διδασκαλία ὅταν ὁ διδάσκαλος οὗτος τῆς ἱστορίας οὐδεμίαν ἔχη ἰδέαν τῶν ἑσωτερικῶν σχέσεων καὶ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν πραγμάτων!

Ἡ ἀκόμη ὁμοιάζουσιν οἱ πλείστοι τῶν ἡμετέρων φιλολόγων πρὸς βοτανικοὺς καὶ ζωολόγους, ναὶ μὲν ἐξόχως κεκτημένους γνώσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν συστηματικὴν τοῦ βασιλείου τῶν ζῶων καὶ φυτῶν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὅσον ἀφορᾷ τὴν φυσιολογίαν καὶ βιολογίαν αὐτῶν οὐδὲ ἀμυδρὰν ἰδέαν.

Ὁ Kretschmer καὶ ὁ Meringer ὀρθῶς ὑπέδειξαν τὴν αἰτίαν τῆς σημερινῆς καταστάσεως· ἀλλ' ἡ γενικὴ αὕτη ὑποδήλωσις δὲν ἀρκεῖ. Αἱ ἐπικρατοῦσαι συνθήκαι πρέπει ἀπαξ ἔτι ἀκριβέστερον νὰ ἐκτεθῶσι καὶ διαφωτισθῶσι, παρὰ ὅσον ἡδύνατο νὰ συμβῆ εἰς τὰ ἄνω μνημονευθέντα ἄρθρα τοῦ Ν. Ε. Τύπου. Τοῦτο κρίνω πρὸ πάντων διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον, διότι περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Γλωσσολογίας ἐπικρατοῦσι παντοειδεῖς, ἀσαφέσταται καὶ ἐν μέρει καὶ σφόδρα ἀλλοκοτοὶ παραστάσεις, οὐ μόνον μεταξὺ κύκλων τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἀπωτέραν σχέσιν ἔχόντων πρὸς τὴν Γλωσσολογίαν—παράβαλε καὶ τὸν γνωστὸν χημικὸν W. Ostwald, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν δημοσίᾳ περὶ γλώσσης καὶ γλωσσολόγων ἀποφαίνεται—, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις τῶν ἐπιστημῶν τῶν ἐγγυτάτην πρὸς αὐτὴν ἔχουσῶν σχέσιν.

Οὐδεὶς ἡμῶν τῶν γλωσσολόγων ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ πρέπει νὰ διδάσκωνται ἐν τῷ σχολείῳ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσωσι δυνατὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ. Καὶ οὐδεὶς ἡμῶν ἀμφισβητεῖ ἀφ' ἑτέρου, ὅτι «ὁ γραμματικὸς τύπος» εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς. Λέξεις παραδείγματα καὶ κανόνες πρέπει νὰ μανθάνωνται ἀποστήθους καὶ πρέπει αἱ πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ διδαχθέντος χρησιμεύουσαι ἀσκήσεις νὰ γίνωνται ἀκριβῶς ὅπως καὶ πρότερον.

Πρὸς τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖται βεβαίως ἱστορικὴ Γλωσσολογία. Διότι ἡ κλίσις ῥημάτων καὶ ὀνομάτων καὶ ἡ εὐρεσις τῆς συντακτικῆς πλοκῆς τῶν λέξεων εἶναι ζήτημα δεξιότητος, ὅπως ζήτημα τέχνης, δεξιότητος, εἶναι νὰ εἰσδύσῃ τις εἰς τὸ πνεῦμα οἰασθῆποτε γλώσσης, ἢ πρόσκειται ἀσφαλῶς γλωσσικοῦ αἰσθητήματος. Τὸ «συντάσσειν» ἀποτελεῖ συγχρόνως λογικὴν ἀσκήσιν, ὁ μαθητὴς μανθάνει διὰ ταύτης νὰ συνδέῃ καὶ διακρίνῃ τὰς ἐννοίας του· καὶ τοῦτο εἶναι διὰ τὸν ἐκμανθάνοντα τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ πρόσθετον κέρδος οὐχὶ εὐκαταφρόνητον.

Εἶναι ὅμως τὰ μάλιστα λυπηρόν, ἂν, ἡ ἄπειρος ἐργασία, ἢ δαπανωμένη ἵνα ἀποτυπώσῃ εἰς τοῦ μαθητοῦ τὸν ἐγκέφαλον δι' ἀσκήσεων τὰς γραμματικὰς ἀληθείας μένη ἀνεκμετάλλετος καὶ δι' ἄλλους σκοπούς, οὓς δύναται εὐκόλως νὰ ἐξυπηρετήσῃ· ἄρκει μόνον νὰ προσέλθῃ ἐπίκουρος ἢ σημερινὴ Γλωσσολογία. Εἶναι δηλονότι ὑπὲρ πάν ἄλλο δυνατὸν ἐνταῦθα, τόσον καλῶς καὶ τόσον εὐκόλως, ὅσον ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ

ἐπιστημονικῇ διδασκαλίᾳ καὶ αὐτῇ ἀκόμη τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, εἶναι λέγω δυνατὸν νὰ διανοιχθῇ ἡ ἀντίληψις τοῦ μαθητοῦ περὶ τῆς κανονικότητος τῶν πνευματικῶν φαινομένων, περὶ τῆς κανονικότητος τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως.

Δὲν ὑπάρχει κλάδος μορφώσεως ἐνθα νὰ δύναται γενικῶς καὶ κατὰ μέρος μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας νὰ ἀναγνωρισθῶσιν οἱ κανόνες τῆς ἐξελίξεως, καθ' ὃν τρόπον εἶναι δυνατὸν τοῦτο ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ κατὰ τοῦτο θεωρεῖται ἡ Γλωσσολογία ὡς στενωτέρα συγγενὴς τῶν ἱστορικῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία, ἢ χρησιμοποιοῦσα καὶ τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας Γλωσσολογίας δύναται νὰ θέσῃ εἰς ἐνεργεῖαν τὴν ὅλην παιδαγωγικὴν αὐτῆς ἀξίαν, ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τοῦ Γυμνασίου κατὰ πρότερον. Ἐνταῦθα π. χ. ἡ σύγκρισις τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης πρὸς τὰς γλώσσας τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων, δίδει εἰς τὸν διδάσκαλον ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐπισκόπησιν τοῦ ἐδάφους τούτου τῆς γνώσεως. Ἡ δ' ἐπισκόπησις αὕτη, γινώσκουσα ἐκ πείρας, ὅτι εἶναι συστηματικὸν μέρος τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Καὶ τὴν διδασκαλίαν ταύτην μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν κηθιστᾷ τοὺς μαθητὰς ἢ νέα πνοὴ ἢ ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης, ἢ βαθεῖα ἐπισκόπησις τοῦ γλωσσικοῦ ὅλκου. Τότε καὶ μόνον οἱ ἄλλως ἀδιάφοροι μαθηταὶ ἀκροῶνται τῆς διδασκαλίας μετὰ προσοχῆς καὶ τὸ ξηρὸν ὁ πωσθῆποτε ἔδαφος τῆς γραμματικῆς διέρεται μαθητῆς καὶ διδάσκαλος μετὰ πολλῶν μετῶν ἀνέσεως, διότι ἀναρριπίζονται διαρκῶς ὑπὸ τῆς αὔρας τῆς ἐπιστήμης.

Δὲν ἐπιθυμῶ βεβαίως ὑπερβάρυνσιν τοῦ μαθητικοῦ στομάχου διὰ λεπτομερεστάτης γλωσσολογικῆς διδασκαλίας. Διότι καὶ εἰς

τὰς ἀνωτέρας ἀκόμη τάξεις τοῦ Γυμνασίου, μόνον μέρος ἐκ τῶν μαθητῶν θὰ εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένην ὀριμότητα πνεύματος.

Ἄλλ' ἐπιθυμῶ ὅμως γλωσσολογικὴν προπαίδευσιν τοῦ διδασκάλου καθιστῶσαν αὐτὸν ἰκανόν, εὐκαιρίας παρατυχούσης τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης νὰ χρησιμοποίησιν ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ μᾶλλον καρποφόρον τὴν διδασκαλίαν. Ποῦ καὶ πότε ἐν τοῖς καθέκαστα ὁ διδάσκαλος καὶ θὰ γλωσσολογήσῃ, τοῦτο ἀπόκειται εἰς τὴν ὀρθὴν του κρίσιν.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Γραμματικῆς τῶν κλασικῶν γλωσσῶν ἐτοπίσθη ἐσχάτως οὐ μόνον ὑπὸ γλωσσολόγων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ σοβαρῶν παιδαγωγῶν καὶ νεωστῶν καὶ διεξοδικώτατα μετὰ πλείστων παραδειγμάτων ὑπὸ τοῦ P. Cauet ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι βιβλίῳ αὐτοῦ «Grammatica militans, (2 Aufl. σ. 62—81)

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο μέρος τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἀναλάβῃ μόνον φιλόλογος, ἔχων ἤδη προηγουμένως ἀσχοληθῆ περὶ τὴν μέθοδον καὶ τὰ σπουδαιότατα πορίσματα τῆς Γλωσσολογίας. Εἰς δὲ τὸν ἀντιλέγοντα, ὅτι οἱ φιλόλογοι διὰ τὴν λοιπὴν αὐτῶν διδασκαλικὴν μόρφωσιν τοσοῦτον χρόνον δαπανῶσιν, ὥστε οὔτε στιγμὴν νὰ εὐκαιρῶσι πρὸς γλωσσολογικὰς σπουδὰς, παρατηρῶ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη αἱ γλωσσολογικαὶ σπουδαὶ θὰ παρέβλαπτον τὸν λοιπὸν ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν του, καὶ τότε ἀκόμη δὲν πρέπει ὁ φιλόλογος ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως ἐκδοχῇ νὰ ἀμελήσῃ τὴν γλωσσολογικὴν αὐτοῦ προπαίδευσιν.

Πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὰ διδασκαλικά του καθήκοντα ὁ κλασικὸς φιλόλογος πρέπει νὰ ἐπιδείξῃ γνώσιν τῆς μεθόδου τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς καὶ ἀκόμη ὅτι καὶ αὐτο-

τελῶς δύναται νὰ ἀσκήσῃ ταύτην. Ἄλλὰ κριτικὴ τοῦ κειμένου ἔρευνα χωρὶς τῆς ἱστορικῆς γλωσσικῆς εἶναι τι ἀδιανόητον, ἀφοῦ ἀμφοτέρω τὰ εἶδη τῆς ἐρεύνης τῶν κειμένων στενωτάτα πρὸς ἄλληλα συνδέονται. Ἀρκεῖ ἀπλῶς ν' ἀναφέρω τὸν Ὅμηρον καὶ Πλαῦτον καὶ νὰ παραπέμψω εἰς τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν. Καὶ γνωστὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν καὶ ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ἐπιγραφικὸν μέρος σήμερον καὶ πρὸ πολλοῦ λαμβάνουσιν οἱ γλωσσολόγοι τόσον ἐνεργῶν μέρος, ὅσον καὶ οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐρευνητὴν τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν φύλων, ἂν δὲν ἀνατρέξῃ εἰς τὴν Γλωσσολογίαν, στερεῖται ἀσφαλεστάτου ὁδηγοῦ καὶ ἐκτὸς τούτου λεξικὴ ἔρευνα καὶ ἔτυμολογία, αἵτινες μόνον διὰ τῆς νεωτέρας Γλωσσολογίας ἔλαβον ἐπιστημονικὴν ὑπόστασιν, πρὸ πολλοῦ χρησιμεύουσιν ὡς θεραπευαίνιδες τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς φιλολογίας.

Ἡ Γλωσσολογία εἶναι λοιπὸν βοηθητικὴ ἐπιστήμη ἐν τῇ πλήρει τῆς λέξεως σημασίᾳ διὰ τὸν κλασσικὸν φιλόλογον καὶ ἡ ἐπιστήμη αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος εἰς αὐτὸν διὰ τὴν λύσιν προβλημάτων ἀναγομένων εἰς τὸν κύκλον του.

Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἄξιον παρακινεῖται τις νὰ ἐρωτήσῃ: πῶς δικαιολογεῖται ὅτι ὁ τελειόφοιτος κατὰ τὰς ἐξετάσεις του εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἐπιδείξῃ γνώσεις ἀρχαιολογικὰς, ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀπαιτοῦνται «ἵνα οὗτος δεξιῶς χειριζόμενος παραστατικὰ μέσα, ὅσα σκοπίμως ἐξελέξε, δυναθῇ ἐνεργῶς νὰ στηρίξῃ τὴν διδασκαλίαν γλωσσικὰς ὅμως γνώσεις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν δὲν εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἐπιδείξῃ;

Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν,

ὅτι βαθμιαίως καὶ ἡ ἀρχαιολογία, ὡς καὶ ἡ γλωσσολογία, ἐξελιχθησαν εἰς αὐτοτελεῖς ἐπιστήμας ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἡμῶν ἐκπαιδεύσει. Ἡ μήπως ἡ ἀρχαιολογία εὐρίσκεται πρὸς τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν ἐν στενωτέρᾳ σχέσει ἢ ἡ Γραμματικὴ;

5.

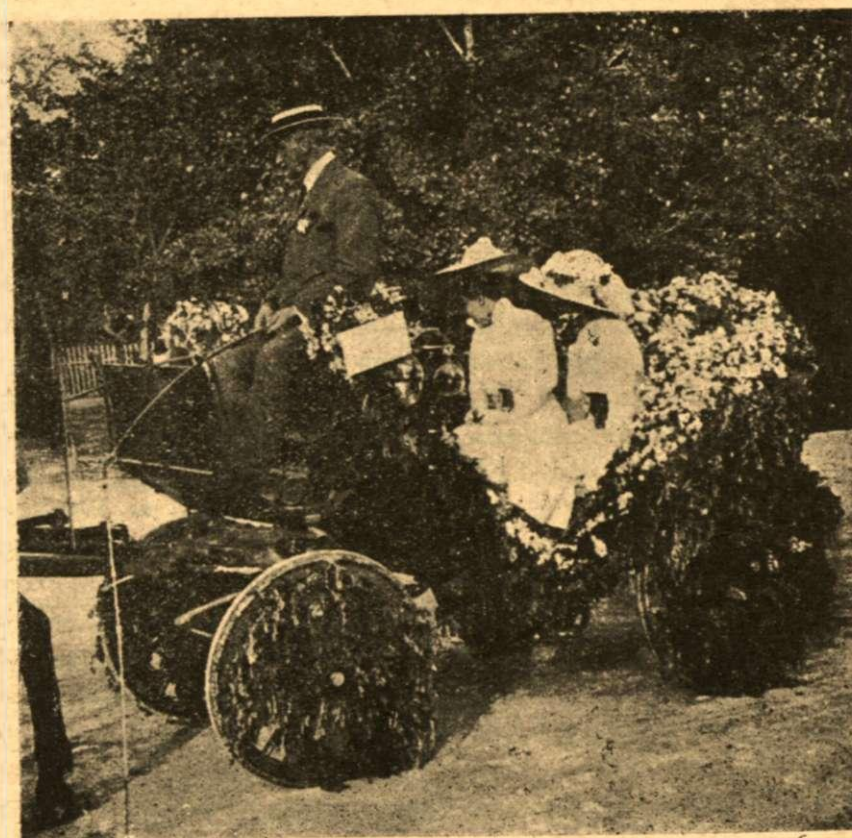
Ἡ αἰτία τούτου, ὅτι ἡ σχολικὴ διδασκαλία ἐν ταῖς κλασσικαῖς γλώσσαις δὲν παρεκλούθησε τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, ὅτι αὕτη μόνη μεταξὺ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις ἀντιπροσωπευομένων Ἐπιστημῶν διετήρησε τὸ σχολαστικὸν μεσαιωνικὸν πνεῦμα, πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ κλασσικὴ φιλολογία καὶ ἡ γλωσσολογία πρὸ πολλοῦ ἐχωρίσθησαν καὶ δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι ὁρθὸς ἐκ νέου συμβιβασμός. Τοῦτο δὲν δικαιολογεῖται μὲν, ἐννοεῖται ὅμως εὐκόλως καὶ ὡς ἐκ τούτου μέχρι τινὸς καὶ συγγνώμης ἄξιον φαίνεται. Καὶ ἂς ἴδωμεν δι' ὀλίγων πῶς ἔχει τὸ ζήτημα.

Κατὰ τὸ 1870, ὅτε ὁ γλωσσολόγος G. Curtius, ὅστις ἦτο καθηγητὴς τοῦ Παντῆς κλασσικῆς Φιλολογίας εὐρίσκειτο εἰς τὸ ζενίθ τῆς δράσεως καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν του καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς συγγραφεύς, ἐφάνη πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἡ γλωσσολογία ταχέως θὰ ἀπέκτα σημαντικωτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν καὶ ἰδίως τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις. Καὶ εἶναι ἀληθές ὅτι μικρὰν τινα ἐπιρροὴν ἐξήσκησε τότε διὰ τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν ἐπιφανεῖς φιλόλογοι παρέσχον εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ νεωτέρα γενεὰ τῶν Γλωσσολόγων ἀφοῦ βαθύτερον ἐμελέτησε τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν, νέαν ἔτεμεν ὁδὸν σχετικῶς πρὸς τὴν μέθοδον καθ' ἣν ἐπραγ-

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΟΠΟΛΕΜΟΝ

Μία ἄμαξα ἀνθοστόλιστος

[Φωτογραφία τοῦ καλλιτέχνου φωτογράφου τῶν «Ἀθηνῶν» κ. Δ. Γαλάνη]

Τῆς κυρίας Ἀνδρομάχης Μελεᾶ

ματεύθη πάντα τὰ ἱστορικὰ γλωσσικὰ ζητήματα.

Μέγα μέρος τῶν πορισμάτων τῆς τέως ἐρεῦνης, ὅσα ἕως τότε, παρ' ἀνδρῶν, οἷος ὁ Κούρτιος, εἶχον θεωρηθῆ ἀσφαλῆ, ἐκρίθησαν τόρα πλέον ἀμφίβολα καὶ δεόμενα ἐπιμελεστέρας ἐρεῦνης, πλείστα δὲ τούτων καὶ ἐντελῶς ἀνεσκευάσθησαν ὑπὸ ἄλλων γλωσσολόγων, ἰδίᾳ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν μαθητῶν τοῦ Κουρίου. Τοῦτο νῦν ἐθεώρησαν πολλοὶ κλασσικοὶ φιλόλογοι οἵτινες ἐνδιεφέροντο ἀπλῶς διὰ τὴν Γλωσσολογίαν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἔχωσι βαθεῖαν αὐτῆς γνῶσιν, ὡς τρομερὸν δῆγμα τῆς ἐπιστήμης ταύτης πρὸς τὸ παρελθόν της καὶ δυσπιστοῦντες ἀνεχώρησαν αὐτῆς.

Λείψανα τῆς τοιαύτης τοῦ ζητήματος ἐκδοχῆς ἀπαντῶμεν ἔτι καὶ σήμερον. Ὅσοι ἐκ τῶν φιλόλογων εἶχον μελετήσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Curtius, Schleicher, Steintal ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὸ πολλοῦ εἶχον παύσει φοιτῶντες πλέον ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, δὲν ἠδύναντο νὰ εὕρωσι σύνδεσμον καὶ ἐπαρῆν πρὸς τὴν νέαν διευθύνσιν τῆς Γλωσσολογίας. Τινὲς διὰ τὰς γραμματικὰς αὐτῶν καὶ ἄλλας σπουδὰς ἀναμφιβόλως ἐλυπήθησαν διὰ τοῦτο· οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ F. Bücheler, ὅστις ἐπανελημμένως μοι τὸ ὁμολόγησεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὡς γνωστὸν, ὁ περίφημος οὗτος κλασσικὸς φιλόλογος, ὁ πρὸ ἐνός ἔτους ἀποθανών, εἶχεν ἀποσυρθῆ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξελεγκτικῆς ἐρεῦνης γλωσσικῶν φαινομένων, εἰς τὸν φιλολογικὸν ὄρισμὸν τῶν ἀγνώστων ἢ ἀμφιβόλων γλωσσικῶν στοιχείων.

Ἄλλ' ἡ δυσπιστία εἶχεν ἐκταθῆ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ ἐκ τῆς νεωτέρας γενεᾶς τῶν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις διδασκόντων φιλόλο-

γων, μόνον ὀλίγοι προσοικειώθησαν τὰ διδάγματα τῶν γλωσσολόγων καὶ ἔτι ὀλιγοτεροὶ ἠσχολήθησαν περὶ τὴν λύσιν γλωσσιστορικῶν προβλημάτων. Μεταξὺ τούτων καταλέγεται καὶ ὁ ἐν Breslau καθηγητῆς τῆς κλασσικῆς Φιλολογίας F. Scutsch, ὅστις ἀπὸ μικρῶν ἐτῶν καὶ λέγων καὶ γράφων ἐζήτησε νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τοὺς ὀπισθοδρομικοὺς ἐν τῇ γραμματικῇ ἐπιστήμῃ συναδέλφους του. Οὕτω π. χ. λέγει σ. 351 τῆς ἐν τῷ Kroll'sches Sammelwerk «Die Alterthumsvissenschaft» περιχομένης, ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης ἐκθέσεως περὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης. τὰ ἐξῆς : «Εἶπον ἤδη, ὅτι καὶ διατί ἐν τῇ λατινικῇ γραμματικῇ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς εἰδικοὶ οἱ Ἰνδογερμανισταὶ καὶ ὄχι οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι (τὸ αὐτὸ ἰσχύει κατὰ τὸν Skutsch καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν)...

... Ἐλπίζω, ὅτι ἐν τῇ ἐκθέσει μου προυσιάζονται τὰ προβλήματα τῆς Λατινικῆς γραμματικῆς ἐντελῶς ἀξίᾳ τοῦ φιλολογικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ αἱ λύσεις αὐτῶν, ἐφ' ὅσον καὶ ἐπεχτεύθησαν τοιαῦται, ἐπίσης ἐνδιαφέρουσαι οὐ μόνον τὸν γλωσσολόγον, ἀλλὰ καὶ τὸν φιλόλογον. Δὲν γνωρίζω τί θὰ ἠμπούδιζε τὸν φιλολογοῦντα νὰ ἐνοήσῃ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ βιβλίον τόσον ἐξοχόν, ὅπως τὸ βιβλίον τοῦ Solmsen περὶ τῆς λατινικῆς φθολογίας. Καθῆκον ὅμως ἔχουσιν οἱ φιλόλογοι οὐ μόνον νὰ ἐνοήσωσι καὶ νὰ ἀπολαύσωσι τὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ ἀποδυσθῶσι καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐρεῦνης τῶν διαφόρων προβλημάτων ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν γλωσσολόγων. Ἀφοῦ πρὸς τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς νομικοὺς, τοὺς λογογράφους καὶ τοὺς συγκριτικοὺς ἱστορικοὺς φιλόλογους ἠδυνήθησαν ἐνκρίλλως

νὰ ἐργάζονται, δὲν θὰ δυνηθῶσιν ἀρὰ γε πρὸς τοὺς γλωσσολόγους καὶ Μοὶ φαίνεται, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ δυσκολωτάτου προβλήματος, ἐξ ὧν προβάλλονται εἰς αὐτούς. Καὶ δὲν ἔγκειται (κατὰ τὰ σπουδαιότατα τοῦλάχιστον) ἐντῆ ἐκμαθήσει τῶν Σκνσκριτικῶν καὶ τῆ ἐξακριβῶσει γλωσσογονιῶν προβλημάτων, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν τῇ οἰκειοποιήσει τῆς μεθόδου.

Ἰσως φανῆ ἀπορίας ἀξίον, ὅτι, ἐν ᾧ κλασσικὴ φιλολογία καὶ γλωσσολογία πρὸ μιᾶς γενεᾶς τοσοῦτον ἀποτόμως ἀπεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἐν τούτοις ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς γλωσσολογίας ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς γερμανικῆς ὡς καὶ ρωμανικῆς φιλολογίας ἀφ' ἐτέρου ἢ οὐδαμῶς ἢ ἐλάχιστα μόνον ἐχαλαρώθη. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἐξηγεῖται εὐκόλως. Ἡ Γερμανιστικὴ καὶ Ρωμανιστικὴ καὶ συνεγεννήθησαν καὶ συνευζήθησαν μετὰ τῆς Ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο ἐκείνων ἐπιστημῶν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ Ἰνδογερμανισταὶ, εἰργάσθησαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐστηρᾶς ἱστορικῆς ἐρεῦνης, καὶ οὕτω καὶ διαρκῶς παρεκκολούθησαν καὶ τὰς προόδους τῶν Ἰνδογερμανιστῶν, ἀφ' οὗ ἡ δεξιότης περὶ τὴν ἱστορικὴν ἐρευναν καθίστα αὐτοὺς ἱκανοὺς πρὸς τοῦτο. Καὶ ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς Ἰνδογερμανιστικῆς, καθ' ἣν οἱ καλούμενοι νεώτεροι Γραμματικοὶ ἔδειξαν ὅλως νεωτέρας ὁδοῦς, ἀκριβῶς ὁ κύκλος τῶν Γερμανιστῶν καὶ Ρωμανιστῶν ἔδωκε σπουδαιότητα ὠθήσει εἰς τοὺς Ἰνδογερμανιστὰς ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Hermann Paul καὶ Hugo Schuchardt. Ἀπ' ἐναντίας οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι εἶχον νὰ πηλαίωσιν πρὸς τὴν Γραμματικὴν παράδοσιν πολλῶν αἰώνων. Τὰς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος

πηγαζούσας περὶ ζωῆς τῆς γλώσσης ἐν γένει θεωρίας ἰδιαίτερας δὲ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν γλωσσικῶν φαινομένων διέκρινε τὸ ἀσφές καὶ σφαλερόν. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐξοχώτεροι τῶν φιλόλογων τοῦ πρώτου ἡμίσεως τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος διέμενον ἀκόμη ἐν τῇ πλάνητων καὶ ὅτε ἀκριβῶς ἡ πλάνη αὕτη ἤρχετο βαθμηδὸν διαλυομένη καὶ οἱ φιλόλογοι πλέον παρελάμβανον πᾶν ἐκ τῆς νέας ἐπιστήμης, τῆς γλωσσολογίας δηλονότι, νέον καὶ λυσιτελές, ἀκριβῶς τότε ἐνεφανίσθη ἡ ὡς ὀλοσχερῆς ἀνατροπὴ ἐν τῇ γλωσσολογίᾳ· ἐκλήφθησαν τελειοποιήσεις τῆς μεθόδου τῆς ἐρεῦνης. Ἄλλ' οἱ φιλόλογοι τὴν τελειοποίησιν ἐξέλαβον ὡς ἀνατροπὴν.

Ἄλλ' ἐπιπροστίθεται καὶ ἄλλο καὶ ἐπαρκῶς δικαιολογοῦν τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος διαφορὰν στάσεως ἀπέναντι τῆς Ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας. Ἡ κλασσικὴ ἀρχαιογνωσία ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀφ' ἐτέρου ἠνδρώθη ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ μὲ τὰ ζητήματα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν ἢ ὅσον ἡ Γερμανιστικὴ καὶ Ρωμανιστικὴ, διότι αὐταί, ὡς γνωστὸν, μέτρι τοῦδε, περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν γραμματικὴν ἠσχολήθησαν. Καὶ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος συνεπεία τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἄλλοθεν συνέβησε τοσοῦτον ὑλικὸν χρῆζον ἐπιστημονικῆς βαθείας ἐπεξεργασίας ἐκ μέρους τῶν φιλολόγων, ὥστε οὗτοι, βλέποντες, ὅτι πολὺ μέρος τοῦ νέου τούτου ὑλικοῦ δὲν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἱστορικὴν γλωσσολογικὴν ἐπισκόπησιν, ἀλλ' ἔρευναν καθαρῶς φιλολογικὴν ἐσκέφθησαν : εἰς ἡμᾶς προβάλλεται τόσον πολλὴ ἐργασία, ὥστε ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς κυρίους γλωσσολόγους νὰ ἐπιληφθῶσι μόνον τῶν γλωσσικῶν ζητημάτων.

Καὶ θεωρῶ μὲν αὐτόνοητον, ὅτι σὺν τῷ

χρόνῳ θὰ ἐκλίπῃ παντελῶς τὸ σήμερον ἐπι-
 ύφιστάμενον ῥήγμα μεταξὺ Φιλολογίας καὶ
 γλωσσολογίας, ἄλλως, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀμ-
 βάλλῃ τις περὶ ὑγιοῦς ἐπὶ τὰ πρόσω ἐξε-
 λίξεως τῆς φιλολογίας ὅμως πότεθὰ ἐπέλθῃ
 καὶ ὁ ὀριστικὸς ἐκ νέου συμβιβασμὸς, τοῦτο
 ἐξαρτᾶται κυρίως ἐντεῦθεν, ἐπὶ πόσον δη-
 λαδὴ εἰσέτι χρόνον θὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν
 γνώμην των ἐκείνοι τῶν φιλολόγων, οἵτινες
 μέχρι σήμερον ὑπέθεσαν ἐπιτετραμμένον
 εἰς αὐτούς, νὰ θεωρῶσι τὴν γλωσσολογίαν
 ὡς *quantité négligeable*. Νομίζω, ὅτι
 δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι πάντες οἱ γλωσσολό-
 γοι μέχρι σήμερον ὑπῆρξεν πεπεισμένοι,
 ὅτι πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ κρίσιν τῆς
 γλωσσικῆς παραδόσεως ἔχουσιν ἀνάγκην
 ἀνά πᾶν βῆμα τῆς φιλολογίας.

Πόσοι ἐξ αὐτῶν δὲν μετεμελήθησαν εἰλι-
 κρινῶς διὰ τὸν ἀτελεῖ φιλολογικὸν αὐτῶν
 καταρτισμὸν! Οἱ φιλόλογοι ὅμως τοῦνκν-
 τίον, πορεύονται τὴν πεπατημένην ὁδόν,
 ἔτι καὶ νῦν, προκειμένου περὶ ἱστορικῶν
 γλωσσικῶν προβλημάτων καὶ οὐδὲν τα-
 ράσσονται καὶ ἂν ἀκόμη παρατηρηθῶσιν.
 ὅτι εὐρίσκονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς θεω-
 ρίας τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας. Ὅθεν ἡ
 ἡ διάστασις μεταξὺ τῶν δύο ἐπιστημῶν
 τότε μόνον θὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκ-
 λιπούσα, ὅταν ἀπαξάπαντες οἱ φιλόλογοι
 πεισθῶσιν, ὅτι ἡ κρίσις ἐνὸς ἐκάστου γλωσ-
 σικοῦ ἱστορικοῦ ζητήματος πρέπει νὰ ἐ-
 δράζεται ἐπὶ τῶν διδαγμάτων τῶν ἀρχῶν
 τῆς γλωσσολογίας τῆς νεωτέρας καὶ τῆς
 μεθόδου αὐτῆς καὶ ἂν φιλοτιμηθῶσι νὰ
 ἐφαρμόσωσι τοῦτο καὶ ἐν τῇ πράξει τῆς
 καθ' ἑκάστα ἐρεῦνης.

Ἐρωτῶμεν ὅμως εἰναι ὀρθὸν νὰ στερεῖ-
 ται τὸ σχολεῖον τῶν ὠφελημάτων τῆς
 γλωσσολογικῆς ἐρεῦνης, ἐπειδὴ σήμερον
 οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κλασσικῆς φιλολογίας
 δὲν δεικνύουσιν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γλωσ-

σολογίαν; Καὶ εἰναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἱστο-
 ρικὴ γλωσσολογία παρέχει ἕξοχον ὕλην διὰ
 τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας καὶ οὐχὶ κατω-
 τέραν τῆς ὕλης ἣν παρέχουσι τὰ ἀποτελέ-
 σματα τῆς ἐρεῦνης ἐν ἄλλαις ἐπιστήμαις.
 Ἡ μήπως πρέπει νὰ περιμένωμεν ἕως ὅτου
 ἐξωσθῶσιν ἐκ τῶν Πανεπιστημίων οἱ τὴν ἐλ-
 ληνικὴν καὶ λατινικὴν γραμματικὴν διδά-
 σκοντες γλωσσολόγοι καὶ δυνηθῶσιν οὕτω
 οἱ κύριοι φιλόλογοι νὰ ἐπνεύρωσιν ὅ,τι
 ἔχει διαφύγει τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀπὸ πολ-
 λοῦ; Πράγματι ἤκουσα φιλόλογους νὰ λέ-
 γωσιν, ὅτι ἡμεῖς οἱ γλωσσολόγοι δὲν θὰ
 παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ θὰ ἀνγκασθῶ-
 μεν νὰ καταλίπωμεν ἐκ νέου τὰς παραδό-
 σεις τῆς Γραμματικῆς τῶν κλασσικῶν γλωσ-
 σῶν εἰς τοὺς φιλόλογους, διότι αἱ παρα-
 δόσεις αὗται ἀνήκουσι δικαιοματικῶς εἰς
 αὐτούς. Κατ' ἀρχὴν εἰναι ἕξοχος ἡσκέψις αὐ-
 τη, διότι ἡ ἐλληνικὴ καὶ λατινικὴ γλωσσο-
 λογία θὰ θεωρῶνται κατ' ἀνάγκην πάντοτε
 ὡς μέρος τῆς κλασσικῆς ἀρχαιογνωσίας.
 Ἄλλὰ τότε πιθανόν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οἱ
 ἀντιπρόσωποι τῆς γερμανικῆς, τῆς ἀρχαίας
 Ἰνδικῆς, τῆς σλαυικῆς καὶ τῆς κελτικῆς
 φιλολογίας νὰ θελήσωσι καὶ οὗτοι νὰ ἐκ-
 διώξωσιν ἡμᾶς τοὺς γλωσσολόγους ἐκ τῶν
 Πανεπιστημίων. Καὶ τότε βεβχίως θὰ
 πρέπη νὰ ἐτοιμάσωμεν τοὺς ὁδοιπορικοὺς
 μας σάκκους καὶ νὰ ἀποδημήσωμεν διὰ
 πρώτης εὐκκριίας πρὸς τὴν Σελήνην ἢ τὸν
 Ἄρη.

Ὅτι ἡ γλωσσολογία ἐν τῇ περιοχῇ τῆς,
 πρὸ πολλοῦ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν βχδίζει τοῦτο
 ὁμολογεῖται πανταχοῦ. Θὰ ἐπέθυμουν ὅμως
 τότε νὰ ἐλάβανον ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐξῆς
 ἐρώτημα:

Πῶς συμβιβάζεται ἡ παροῦσα κατὰ-
 στασις, ὅτι δηλονότι ἐν τῇ γλωσσικῇ διδα-
 σκαλίᾳ ἀκόμη καὶ ἐν ταῖς ἀνωτέραις τά-
 ξεσι τοῦ γυμνασίου ὑπὸ τῶν πλείστων δι-

ΑΛΛΗ ΕΣΤΟΛΙΣΜΕΝΗ ΑΜΑΞΑ

[Φωτογραφία τοῦ καλλιτέχνου φωτογράφου τῶν «Ἀθηναίων» κ. Δ. Γαλάνη]

Τῆς κυρίας Μαρίας Λάμπρου

δασκάλων τοιαῦτα διδάσκονται, ὅσα ἀπὸ ἐτῶν ὡς ἀντικρὺς ἐσφαλμένα ὑπὸ τῆς Γλωσσολογίας ἀπερρίφθησαν, καὶ ὅτι οὐδεὶς λαμβάνει περὶ τούτου πρόνοιαν—πῶς συμβιβάζεται λέγω ἢ παροῦσα κατάστασις, πρὸς τὴν πανταχοῦ διακηρυττομένην ἀλήθειαν, ὅτι δηλονότι ἐν τῷ σχολείῳ δὲν ἐπιτρέπεται οὐδὲν ψευδές, οὐδὲν ἐπιστημονικῶς ἀπόβλητον νὰ διδάσκηται καὶ ὅτι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς νεολαίας ἀρκετὸν εἶναι μόνον ὅ,τι ἀριστον;

6

Ἐπάρχουσιν ἀληθῶς καὶ οἱ ἀποπειρώμενοι οὐ μόνον τὴν παροῦσαν κατάστασιν νὰ δικαιολογῶσι, ἀλλὰ καὶ τὴν περαιτέρω διατήρησιν αὐτῆς νὰ ὑποστηρίζωσι. Ἀνάγκη λοιπὸν καὶ περὶ τούτου νὰ διαλάβω ἀκριβέστερον καὶ ἐξαντλήσω οὕτω τὸ ὅλον ζήτημα. Τὸ ὅτι ἐνταῦθα ὀλίγα, ἴσως οὐδὲν νεώτερον ἔχω νὰ εἶπω εἰς τοὺς ἐπαίοντας, ἐπιτραπήτω νὰ μὴ μὲ ἐμποδίσῃ τῆς περαιτέρω ἐξετάσεως, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλαδή πάντα ταῦτα δημοσία καὶ ἐν μέρει καὶ ἐπανειλημμένως ἔχουσι συζητηθῆ. Ὁ Goethe τοῦλάχιστον λέγει. «Ὁφείλομεν νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ὁμολογίαν πιστεως ὅτι ἐπιδοκιμάζομεν καὶ ὅτι ἀποκρούομεν, ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἀντίθετος μερὶς δὲν παραλείπη νὰ πράττῃ τὸ αὐτό».

Πιστεύεται καὶ λέγεται: Ἡ σημερινὴ γλωσσολογία ὡς συγκριτικὴ ἐπιστῆμη μεταβιβάζει συχνότατα εἰς στρώματα οὐδαμῶς ἐνδιαφέροντα τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν. Μὲ Σανσκριτικὰ καὶ τὰ ὅμοια δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνοχλοῦνται οἱ νεαροὶ μαθηταί.

Ἡ ἄλλως: ἡ σημερινὴ γλωσσολογία ἐργάζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ ἀβε-

βαίους ὑποθέσεις: περὶ ταύτας εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸν νὰ ἀσχολῆται ὁ μαθητής.

Ἡ καὶ τοῦτο: οἱ γλωσσολόγοι εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀκόμη τόσῳ ἀσύμφωνοι ἀναμεταξύτων ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐμπιστευθῆ εἰς τὰ διδάγματα των.

Ἡ ἀκόμη: οἱ σημερινοὶ ἰνδογερμανισταὶ μόνον τὸ πεδίου τῆς Φθόγγολογίας καὶ μορφολογίας ἐρευνῶσι καὶ ἐνεκα τούτου ὀλίγον δύνανται νὰ ὠφελήσωσι τὴν σχολικὴν Γραμματικὴν, διότι τὸ σπουδαιότερον διὰ τὸ σχολεῖον εἶναι ἡ σύνταξις καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις.

Καὶ τέλος: πρέπει πράγματι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ σχολικὴ διδασκαλία ἐν ἀμφοτέροις ταῖς κλασσικαῖς γλώσσαις πρέπει νὰ προσοικειωθῆ χρῆσιμοποίησιν καὶ καταστήσῃ καρποφόρα τὰ διδάγματα τῆς νεωτέρας ἱστορικῆς γλωσσικῆς ἐρευνῆς: τὰ διδάγματα ἡμῶς ταῦτα δύναται καὶ βραδύτερον ὁ διδάσκαλος μετὰ τὸν διορισμὸν του νὰ εὖρη πρόχειρα εἰς τὰ κατὰλληλα ἐπιστημονικὰ βιβλία.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι: ἡ ἰνδογερμανικὴ γλωσσολογία μεταβιβάζει συχνάκις εἰς πεδία οὐδαμῶς ἐνδιαφέροντα τὸ σχολεῖον. Ἀληθές εἶναι ὅτι οἱ ἰνδογερμανισταὶ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιστήμης των ὡς συγκριτικοὶ γλωσσολόγοι σχεδὸν ἀδιακόπως μετηπήδων ἀπὸ γλώσσης εἰς γλώσσαν.

Τοῦτο ἡμῶς ἐνέκειτο ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος, ἐδικαιολογεῖτο ἐν τούτῳ, ὅθεν ἔλαβον τὴν ἀρχὴν αἱ σπουδαὶ αὐταί. Εἶναι ἡμῶς ἐπίσης ἀληθές ὅτι ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως. Νῦν ἐπικρατεῖ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη, καθ' ὅσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἡ συνήθεια παρὰ τοῖς γλωσσολόγοις νὰ διδάσκωσι κατὰ τὰς Πα-

νεπιστημιακὰς αὐτῶν παραδόσεις μίαν καὶ μόνον ἰνδογερμανικὴν γλώσσαν, ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, καθ' ἕλλην τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἢ καὶ δύο ἐξαμήνων.

Κατὰ τὰς παραδόσεις ταύτης ὁ καθηγητής, ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς παραθέτει εἰς τοὺς ἀκροατὰς του ἀπλῶς μόνον τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα ὅπως ἀπαντῶσιν ἐπὶ παραδείγματι ἐν ταῖς διαφόροις Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις, ἢ κατὰ τὸ σχετικὸν ἐξάμνηνον διδάσκει ἑλληνικὴν Γραμματικὴν: ἐν τῇ λατινικῇ Γραμματικῇ τὰ παλαιολατινικὰ γλωσσικὰ φαινόμενα: ἀφ' ἑτέρου ἡμῶς ὑποδεικνύει τὴν ἱστορικὴν ἐξάρτησιν τῶν φαινομένων καὶ εἰς παραδείγματα ἐκ τῆς αὐτῆς γλώσσης εἰλημμένα δεικνύει ἔτι τὴν μέθοδον, ἣν ἀσκοῦσιν οἱ γλωσσολόγοι ὅταν μελετῶσι τὴν σχετικὴν γλώσσαν. Τὴν σύγκρισιν δὲ περιορίζει σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου μόνον ἀντὸς τῶν ὀρίων τῆς γλώσσης, ἣν διδάσκει.

Ἄν τώρα ὁ διδάσκων εὕρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ νὰ ἀνατρέξῃ εἰς ἄλλην γλώσσαν, τότε προσπαθεῖ ὅσον τὸ δυνάτον νὰ ἀναφέρῃ τοιαύτας γλώσσας, αἵτινες εἶναι ἤδη γνωσταὶ εἰς τὸν ἀκροατήν. Εἰς τὰς παραδόσεις π. χ. ἑλληνικῆς Γραμματικῆς ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς ἐνίοτε καὶ φαινόμενα ἐκ τῶν Λατινικῶν ἢ τῶν Γερμανικῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ περιλάλητα Σανσκριτικά, περὶ ὧν πιστεύεται, ὅτι ἀποτελοῦσι τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς ἰνδογερμανικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν παραδόσεων τῶν ἰνδογερμανικῶν, ταῦτα ἀπώλεσαν πρὸ πολλοῦ, ὅπως εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἐπαίοντας τὴν κεντρικὴν θέσιν, ἣν εἶχον καταλάβει κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, τοὺς παιδικούς, τῆς ἐπιστήμης.

Ἄν ἡμῶς παρὰ πάντα ταῦτα, κατὰ τινὰ παραδόσιν ἑλληνικῆς ἢ λατινικῆς Γραμ-

ματικῆς θεωρήσῃ ἐπ' ἀνάγκης ὁ διδάσκων νὰ καταφύγῃ πρὸς στιγμὴν εἰς γλώσσαν, μὴ ἄλλως γνωστὴν εἰς τοὺς ἀκροατὰς, καὶ ἀναφέρῃ γλωσσικὸν φαινόμενον ἐκ ταύτης εἰλημμένον, τότε ὑποτίθεται βεβαίως ὅτι οὗτος θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην δεξιότητα καὶ κρίσιν ὥστε νὰ διευκρινίσῃ τὰ πράγματα καὶ ποῦ ἔγκειται ἡ σημασία τοῦ φαινομένου, ὥστε νὰ μὴ ἀποβῆ ἄκαρπος ἡ παρέμβασις διὰ τοὺς ἀκροατὰς. 4

Διὰ τοὺς εὐρισκομένους εἰς ἀπωτέραν συνάφειαν πρὸς τὴν Ἐπιστήμην προξενεῖ σύγχυσιν καὶ τὸ ὄνομα «συγκριτικὴ Γλωσσολογία» ἀντὶ τοῦ ἄλλως γνωστοῦ «ἰνδογερμανικῆ (ἰνδοευρωπαϊκῆ, ἀρεία) Γλωσσολογία».

Ὅτε ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν νεαρὰν ἐπιστήμην, ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ σύγκρισις τῶν διαφόρων καὶ κυριωτέρων ἰνδογερμανικῶν γλωσσικῶν κλάδων πρὸς ἀλλήλους. Ἄλλ' ὁ ἱστορικὸς γλωσσολόγος, ὡς τιοῦτος, ἔχει καὶ μάλιστα εὐθύς ἐν ἀρχῇ, νὰ ἀσχοληθῆ καὶ νὰ συγκρίνῃ κατὰ πρῶτον ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου γλωσσικοῦ τμήματος. Ἡ δὲ σύγκρισις αὕτη γίνεται διὰ τὴν ἱστορικὴν ἐξελικτικὴν κατανόησιν, ἀφ' ἐνὸς μὲν, νεωτέρων καὶ παλαιότερων φαινομένων, — πῶς ἐπὶ παραδείγματι ἐκ τοῦ παλαιότερου προέκυψεν ὁ νεώτερος τύπος — ἢ φαινομένων ἀπαντώντων εἰς παλαιότερα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλων ὁμοίων εὐρισκομένων μόνον εἰς νεωτέρας του συγγραφάς, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν διαφόρων παραλλαγῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς διαλέκτου ἐν συγκρίσει πρὸς ἀλλήλας καὶ τέλος εὐρύτερον τῶν διαφορῶν ὅλης διαλέκτου συγκρινομένης πρὸς ἄλλην ὀλόκληρον διάλεκτον.

Οὕτω προχωρεῖ συγκρίνουσα πᾶσα ἱστορικὴ γλωσσικὴ ἐρευνα, εἴτε στενώτερα εἴτε εὐρύτερα διαγράψῃ τὰ ὅριά της. Ἦτο ἡμῶς

ανάγκη ἕνεκα τούτου νὰ γίνεται λόγος μόνον περὶ «Ἰνδογερμανικῆς» Γλωσσολογίας κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁμιλοῦμεν μόνον περὶ σημιτικῆς περὶ οὐροφινικῆς γλωσσολογίας καὶ ἐπὶ στενωτέρου ἐδάφους μόνον περὶ Ἑλληνικῆς, περὶ κελτικῆς Γλωσσολογίας.

Πόσον ὀλίγον ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ σημερινοὶ γλωσσολόγοι κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πορείας τῆς ἐξελιγζέως μιᾶς γλώσσης νὰ μεταπηδῶσιν εἰς ἄλλας ξένας—ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐπιστήμης αὐτῶν δύναται νὰ δείξῃ τὸ συγγραμμάτιον τοῦ Max Niedermann «*Precis de Phonétique du Latin*», Paris 1906 (ἐν Γερμανικῇ μεταφράσει ὑπὸ E. Hermann ὑπὸ τὸν τίτλον «*Historische Lautlehre des Lateinischen*», Heidelberg 1907). Ἐν τῷ συγγραμμάτιῳ τούτῳ ὁ συγγραφεὺς ἀπέσχε τελεῖως νὰ παραλάβῃ εἰς σύγκρισιν οἰκονομικῶς ἄλλαν Ἰνδογερμανικὴν γλῶσσαν, ἐν τῷ ἐν τούτοις ἐτήρησεν ὀλοτελῶς τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν ἱστορικὴν μέθοδον.

Τὰ συμπεράσματα ἐξήχθησαν μόνον ἐκ τοῦ παραδεδομένου ὑλικοῦ αὐτῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης, καὶ ἕκαστος ὅστις μόνον Λατινικὰ ἔμαθε καὶ ἐγνώρισε πρὸς τούτοις καὶ τὰ θεμελιώδη ζητήματα τῆς Γλωσσολογίας δύναται ἀσπῶν αὐτοτελῆ κριτικὴν νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν συμπερασμάτων, ὅσα ὁ συγγραφεὺς συνήγαγε. Ἄλλο τὸ ζήτημα, ἂν ἐνταῦθα ἡ αἰδήμων ἀποχὴ ἀπὸ πάσης συγκρίσεως πρὸς ἄλλας γλώσσας ὑπῆρξεν ὀλίγον ὑπερβολικῆ.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀπολύτως οὐδεὶς κίνδυνος νὰ ἐνοχληθῇ ὁ φοιτητὴς ἐκεῖνος ὅστις θὰ ἤκουεν Ἰνδογερμανιστὴν παραδιδόντα Ἑλληνικὰ ἢ Λατινικὰ ὑπερμέτρως μὲ σοφίαν, πρὸς ἣν οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν

καὶ ἣν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξελέγξῃ. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καὶ ἡ γυμνασιακὴ διδασκαλία οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ. Ὅπως δὴποτε ὅμως δὲν θεωρῶ ὡς σπουδαίαν βλάβην, ἂν ἐν ταῖς παραδόσεσι μιᾶς τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν καταλίπη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ διδάσκων τὸ κλασσικὸν ἔδαφος, ἂν π. χ. πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς (ἤδη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης στηριζομένης) ὑποθέσεως ὅτι ἡ γενικὴ γένεος γένους ἐκ τοῦ γένεος προῆλθεν, οὐ μόνον τὸ Λατινικὸν *generis*, (ἔπου ὁ καθηγητὴς ἔχει νὰ ὑποδείξῃ καὶ τὴν βωτακιστικὴν φωνητικὴν μεταβολήν), ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν *jānasas* ἀναφέρῃ, ἢ ἂν π. χ. εἰς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ λατινικὸν *ante* κατ' ἀρχὰς «ἐνώπιον, ἀπέναντι τινος» ἐσήμανε, μνημονεύσῃ παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ «ἀντί» ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ (π. χ. ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Ἰόρτυνος ἀντὶ μακτύρων. Ἐνώπιον μαρτύρων) καὶ τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν *anti* = ἔνκντι, πλησίον.

Καὶ τίνα ξενίζει ἄλλως τε τήμερον, ἂν καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας παραδίδων περὶ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀναφέρῃ εἰς τοὺς ἀκροατὰς του, ὅτι τοιαῦτα ἐπικά δημοτικὰ ἄσματα, οἷα πρέπει νὰ ὑποθεῶσιν ὡς προγενεστέρα τις βχθμῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἶναι γνωστὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς, παρὰ δὲ τοῖς Σέρβοις ἐζήσαν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἔτι ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὸ στόμα τῶν Κιργισίων τοιαῦτα ἄσματα.

Νομίζω ὅτι καὶ τῆς πρώτης τάξεως ἀκόμη μαθητῆς δύναται, εὐκαιρίας παρατυχούσης, νὰ ἀκούσῃ περὶ τῶν τοιούτων, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ παραβλαφθῇ τὸ παράπαν ὁ σκοπὸς τῆς μαθητικῆς διδασκαλίας. Ἐπὶ πλέον λέγεται : ἡ σημερινὴ Γλωσσολογία ἐργάζεται σχεδὸν μόνον μὲ ἀβεβαία

ὑποθέσεις. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξῆρε κυρίως ὁ Blass ἐν διεξοδικῇ ἐκθέσει καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς νέας ἐπεξεργασίας τοῦ πρώτου τόμου τῆς διεξοδικῆς Γραμματικῆς τοῦ Kühner, Hannover 1890, ἣν αὐτὸς οὐτος ἐφιλοπόνησε. Λυποῦμαι πολὺ διότι ἀναγκάζομαι καὶ πάλιν νὰ στραφῶ κατὰ τοῦ ἀξιολογωτάτου φιλολόγου, ὃν πρό τινος ὁ θάνατος ἀφῆρπασε τῆς ἐπιστήμης, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἤδη ἐν ἔτει 1892 ἀντέκρουσα ἅπαξ τὰ γραφόμενά του (*Indogermanische Forschungen Anzeiger* 1,5.15 ff). Ἀλλὰ τὰς ἰδέας τοῦ Blass περὶ τοῦ ἐν λόγῳ σημείου τὰς ἐκτεθειμένας ἐν τῷ μνημονευθέντι καὶ ἕνεκα τῆς πλουσίας συλλογῆς ὑλικοῦ πασιχρήστω καὶ ἀπαραιτήτῳ συγγραμμάτι, λαμβάνουσι πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ νεώτεροι κλασσικοὶ φιλόλογοι.

Ὁ Blass λέγει ὅτι ἐν τῇ Γραμματικῇ μιᾶς γλώσσης πρέπει κυρίως μόνον τὰ φαινόμενα ὅπως ἔχουσι νὰ ἐκτίθενται. Εἰς ἐρμηνείαν τῶν φαινομένων δὲν εἴμεθα ἠναγκασμένοι, διότι μόνον πολλοστημόριον αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν καὶ σ. ἐξακολουθεῖ «Τίς δὲν ἤθελε μὲ δικαίως εἶπω : Πράγματα ζητῶ ἀπλήστως καὶ διὰ κάθε νέον πραγματικὸν φαινόμενον χαίρω, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο κατ' ἀρχὰς μόνον σύγχυσιν προξενήσῃ. Τοῦναντίον διὰ νέας ὑποθέσεις δὲν αἰσθάνομαι καμμίαν ἀπολύτως ἀνάγκην». Ἄν ὁ Blass ἐξεφράζετο ἀπλούστατα ὡς ἐξῆς : «ἐνδιαφέρομαι μόνον διὰ τὸ στατιστικὸν περιγραφικὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς καὶ διὰ τὸ ἱστορικὸν ἐξελικτικὸν οὔτε σκοτίζομαι, διότι δὲν ἔχω οὐδὲ ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ πράγματός (5) τὰ πράγματα θὰ ἦσαν ἐν τάξει μάλιστα ἀφοῦ τί βιβλίον εἶναι τόσον ἐξοχόν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλουσίαν καὶ κατάλληλον τοῦ ὑλικοῦ συλλογῆν ἂν καὶ δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀδι-

κος αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἀπαιτήσις νὰ εἶχον ἐξαλειφθῇ ἐν τῇ νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ αἱ ἀπειράριθμοι στρεβλαὶ ἱστορικαὶ ἐρμηνεῖαι τῆς 2ας ἐκδόσεως. Ἄλλ' ὁ Blass ἐκθέτει τὰ πράγματα ὑποδηλῶν τρόπον τινά, ὅτι ὁ σπουδαστὴς ὁ ἀκροῦμενος Ἰνδογερμανιστὴν ἐθίζεται εἰς τὴν ὅλως ψυχοφθόρον σύμφυρσιν πραγμάτων πρὸς ὑποθέσεις καὶ τὰνάπαλιν (σ XI). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἰδίως ἡ παρατήρησις σ. XV: «Ἐν τούτοις δὲν θέλω νὰ ἀποκλείσω ἐκ τοῦ οἰκοδομηματος τῆς Γραμματικῆς, ἂν καὶ τὸ κυριώτερον μέρος τούτου, ἐκ λίθου τούτεστι πραγμάτων πρέπει νὰ ἀποτελῆται, καὶ τὴν ἄμυρον, ἦτοι τὰς ὑποθέσεις ὀλοσχερῶς. Καὶ ἐγὼ μετεχειρίσθην ὀλίγην ἄμυρον, ἀλλὰ ὀλίγην οὐχὶ σωροὺς ὀλοκλήρους. Ἄν μὴ δι' ἄλλον λόγον ἂλ' ἀπλῶς καὶ *animi causa* ἐπιτρέπεται νὰ κάωμεν ἐνίοτε καὶ ὑποθέσεις καὶ νὰ παρεκβίνωμεν εἰς τὸ ἄγνωστον, διότι ἔρημον καὶ ξηρὸν εἶναι τὸ ἔδαφος τῆς Γραμματικῆς καὶ ἐξαιρετικῶς ἔρημον τὸ ἔδαφος τῶν ζηρῶν πραγμάτων».

Ὡς φαίνεται, ὁ Blass ἐλησμόνησε δύο τινά : πρῶτον, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἰς τὸ βιβλίον οὐχὶ ἀπλῶς σωροὺς, ἀλλ' ὄρη ὀλοκληρὰ μᾶλλον ἄμμου ἐγκατέσπειρε. Διότι τί ἄλλο ἐπὶ παραδείγματι εἶναι τὰ καθ' ἕκαστον τμήματτα τοῦ 2 κεφαλαίου σ. 162—299 ὑπὸ τὸν τίτλον «εὐφωνολογία» ; Τὸ ὅτι π. χ. τὸ ἔσται προῆλθεν ἐκ τοῦ ἔσεται διὰ συγχοπῆς, εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἶναι ὑπόθεσις (καὶ μάλιστα ὅλως ἀστήρικτος), ἐπίσης καὶ ὅτι τὸ τείχη προέκυψεν ἐκ τοῦ τείχεα (σ. 275). Πράγματα εἶναι μόνον αἱ γλωσσικαὶ μορφὴ καὶ προτάσεις ὡς ἐν τῷ χειρογράφῳ ἢ ἐπὶ τοῦ λίθου ἐμφανίζονται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκριβέστερον ἐξεταζόμενα δὲν εἶναι ἀκόμη πραγματικὰ φαινόμενα τῆς γλώσσης, ἀλλὰ κυρίως μόνον γραφικὰ μαρτύρια, ὧν πρέπει ἐκάστοτε πρῶτον νὰ

βασανισθῆ ἡ ἀξία καὶ ἔπειτα ἐξ αὐτῶν νὰ εὐρεθῶσι τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα.

Καὶ ὅμως ἰδοὺ ἡμεῖς καθήμενοι κατ' αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐπάνω τῆς ἄμμου του, τῶν εἰκοτολογιῶν δηλονότι καὶ τῶν ὑποθέσεων, διχρῶς, ὁσάκις θέλομεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν συνάρτησιν τῶν ἱστορικῶν γλωσσολογικῶν φαινομένων καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον. Ἄλλ' ὑπάρχει ἀκριβῶς εἰπεῖν ἔστω καὶ μία καὶ μόνη ἱστορικὴ γνῶσις δυνατὴ ἄνευ συμπληρώσεως τοῦ παραδεδομένου διὰ τινος ὑποθέσεως; Nῦν ὅμως θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐρωτήσω, διχτηρῶν τὴν εἰκόνα ἣν ὁ Blass μετεχειρίσθη: Εἰς ποίαν ἐξ ὄλων τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν προσφέρεται ὀλιγωτέρα ἄμμος εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θέλει νὰ εἰσαχθῆ εἰς αὐτήν, παρὰ εἰς τὴν ἱστορικὴν γλωσσολογίαν; Βεβαίως ὄχι εἰς τὰς γραμματολογικὰς, ἱστορικὰς, μετρικὰς, μυθολογικὰς, κριτικὰς κειμένων καὶ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας τῶν φιλολόγων. Ἄν ὁ Blass εἶχε σαφῆ ἰδέαν μὲ πόσους σωροὺς ἄμμου προχωροῦσιν αἱ οἰκοδομαὶ πανταχοῦ τῆς φιλολογίας ὅπως καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ πολιτιστικῇ ἐπιστήμῃ, δὲν θὰ προσέβριλλε ἀσφαλῶς ἐκ ταύτης τῆς πλευρᾶς τὴν ἐξελικτικὴν ἱστορικὴν γλωσσολογίαν. Ἡ ἄμμος εἶναι ἀναπόφευκτον κακόν.

Ἐπὶ πλέον λέγεται, ὅτι οἱ γλωσσολόγοι εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀκόμη τόσο ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους, ὥστε οὐδεμίαν ἐπιστοσύνην δύναται νὰ ἔχη τις εἰς τὰ διδάγματα τῶν. Τὸ ἀληθές ὅμως εἶναι, ὅτι ἤδη ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς καὶ ἐντεῦθεν ἐπικρατεῖ τοσαύτη συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας τῶν διδασκόντων ἐν ταῖς πανεπιστημίαις ἀπαξ-ἀπάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ ἰδιαίτερος ἀκόμη μεταξὺ τῶν ἐν Γερμανικαῖς ἀνωτέροις σχολαῖς διδασκόντων, τόσο ὅσον ἀφορᾷ τὰ θεμελιώδη ζητήματα τῆς

ἱστορίας τῆς γλώσσης ὅσον καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐρμηνείᾳ τῶν φαινομένων, ἐπικρατεῖ, λέγω, συμφωνία τοσαύτη, ὅσα εἰς καμμίαν ἄλλην ἐπιστήμην τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Ἦδη ἐν ἔτει 1889 ἐν τῷ προλόγῳ τῆς 2ας ἐκδόσεως τῆς ἑλληνικῆς μου γραμματικῆς ἠδυνήθη νὰ ἐξάρω ἐναντίον ὑπανιγμῶν περὶ διχρῶν καὶ συγχύσεων ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἰνδογερμανιστῶν, ὅτι ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὑφίσταται ἰνδογερμανικὴ γλωσσολογία οὐδέποτε ὑπῆρξε τοσαύτη ὁμοφωνία ὅσον ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν, ὅση τότε ἀκριβῶς.

Ἐναντίον τούτου ἐστράφη ὁ Blass ἐν τῷ εἰρημένῳ προλόγῳ διὰ τῶν ἐξῆς. «Τοῦτο εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὁμοφωνία ἐκτεταμένη ἀνά τὸν χῶρον, ἣτις δύναται νὰ ἐξηγηθῆ καὶ ἄλλοθεν, οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἀσφαλείας τῶν πορισμάτων ὁμοφωνία ἀνά τὸν χρόνον ἐπὶ 50 ἐπὶ παραδείγματι ἔτη ἐκτεταμένη θὰ μοὶ ἔκαμνε καλυτέραν ἐντύπωσιν. Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ ἐγγυηθῆ διὰ τοιαύτην ὁμοφωνίαν; Φοβοῦμαι ὅτι θὰ συμβῆ μᾶλλον ὅπως παρὰ Dante (Purgatorio 11, 97 κ. ε.).

Così ha tolto l'uno all'altro Guido La gloria della lingua, e forse è nato, Chi l'uno e l'altro caccerà di nido».

Δυστυχῶς 50 ἔτη δὲν εἰμπορῶ νὰ ἔχω ἀκόμη εἰς τὴν διάθεσίν μου, ἀφ' οὗ μόλις 20 ἔκτοτε παρήλθον. Ἄλλὰ τὰ τριάκοντα ἔτη ὥραϊς πραγματικῆς ὁμοφωνίας, ὅσα ἤδη ἔχομεν διανύσει, θὰ ἠδύναντο ἐπὶ τέλους νὰ ἔχωσιν ἀξίαν τινὰ δι' ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε νὰ σχηματίσῃ κρίσιν.

Παράδοξον δὲν εἶναι ἂν παρὰ πάντα ταῦτα ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ δυσπιστία ὑφισταμένη μεταξὺ ἀνθρώπων εὐρισκομένων εἰς ἀπώτεραν σχέσιν πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην. Ἄλλὰ μήπως ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος σήμερον, ὁ ἴποιος νὰ μὴ θεωρῆται γλωσσολόγος καὶ μάλιστα ἰνδογερμανιστῆς;

Δυστυχῶς ἐν οὐδεμίᾳ τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν τῶν συμπεριλαμβανομένων ὑπὲρ τὸ κοινὸν ὄνομα Φιλολογία κορδώνονται πρὸ τῆς δημοσιότητος ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη φοβερῶτεροι Dilettanten, ἄνθρωποι θερ-

μουργοῦ πράγματι φαντασίας, ἀλλὰ καὶ ἀμαθείας ἀξιοζηλεύτου καὶ παραδειγματικῆς, ὅσοι ἐν τῇ γλωσσολογίᾳ.

Οὕτω π. χ. ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ζευγος ἀδελφῶν, ὁ Wilhelm καὶ ὁ Ernst Meyer, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐξέδωκε βιβλίον «ἡ γένεσις τῆς γλώσσης» (Λιψία 1905) ὁ δὲ δεύτερος ἀνέλαβεν ἐργολαβικῶς τὴν ἐξῆμνησιν τοῦ θαυμασίου ἔργου εἰς διάφορα εὐρέως διαδεδομένα καὶ ἀξιόλογα περιοδικὰ (σημ. 6.), ἀναγγέλλουσι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι ἡ ὅλη ἰνδογερμανιστικὴ ἐβάδιζε μέχρι τοῦδε ἐπὶ ἐσφαλμένης ὁδοῦ καὶ παραταττοῦσι τὰς παραδοξώτερας τῶν ὑποθέσεων περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης ἐν γένει καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς, καὶ τῆς γερμανικῆς (σημ. 7).

Πόσοι ἀναγνώσται τὴν ἀξίαν τοιούτων κατασκευασμάτων; Εἰς τὸν ἓνα ὅμως ἢ τὸν ἄλλον ἀναγνώστην, εἰς ὅσους εἶναι ἄγνωστον ὅπως δῆποτε τὸ ἔδαφος τῶν σπουδῶν μας, εἶναι εὐκόλον ὁ θαυμασίου οὗτος συγγραφεὺς νὰ κάμῃ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ Guido, ὃν προησθάνθησαν οἱ Dante—Blass καὶ ὅστις caccerà di nido, τοὺς σημερινούς ἀντιπροσώπους τῆς γλωσσολογίας.

Δυστυχῶς δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπηθῆ, ὅτι μέρος οὐχὶ ἐλάχιστον τῶν δημοσιευμάτων τούτων προέρχεται ἐκ τῆς γραφίδος καθηγητῶν γυμνασίων κατεχόντων δημοσίας θέσεις καὶ ἀξιώματα (σημ. 8). Δὲν διαφαίνεται ἐν τῇ πολεμικῇ ταύτῃ ἢ πρόκλησις νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς νεαροὺς φιλόλους νὰ ἀσχοληθῶσιν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ περὶ τὰ στοιχειωδέστατα ἀκόμη διδάγματα τῆς γλωσσολογίας;

Τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν ταύτην ἐλάχιστα δύναται νὰ βλάψωσιν οἱ φιλολογικοὶ οὗτοι ἀγριάνθρωποι. Οἱ ἀρμόδιοι καὶ ἐπαίοντες τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, παρορῶντες αὐτοὺς, μεταβαίνουσιν ἀπλοῦστατα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν.

Καὶ ἂν διὰ τῶν δημοσιευμάτων τούτων ἐλαττώνεται κατὰ τι ἢ φήμη τῆς ἐπιστή-

μης ἐν τῇ κρίσει τῶν μὴ ἐπαρόντων, τὸ κακόν δὲν εἶναι καὶ τόσο σπουδαῖον τὸ λυπηρὸν εἶναι, ὅτι τοιοῦτοι «γλωσσολόγοι», ὅταν εἶναι διωρισμένοι ὡς διδάσκαλοι εἰς σχολεῖα δὲν παραλείπουσι καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετοχετεύωσι τὴν σοφίαν τῶν καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν.

Καὶ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης πικρανοήσεως πρέπει νὰ παρατηρήσω τὰ ἐξῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν συμφωνίαν τῶν γνωμῶν μεταξὺ τῶν ἰνδογερμανιστῶν.

Ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει ὁ λόγος εἶναι κυρίως περὶ τῆς ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἀσχοληθῆ ὁ φοιτητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἐκ τῶν ἀκριβέστατα καὶ ἐντελέστατα διηκριβωμένων καὶ ἐνταῦθα ἡ ὁμοφωνία τῶν γλωσσολόγων εἶναι ἀναντίρρητος.

Ὡστε ὅστις θέλει νὰ ἀντίπῃ, ἄς μὴ καταφύγῃ εἰς ἐπιχειρήματα ἀσυμφωνίας γνωμῶν τὰ ὅποια ἀφορῶσι πρῶτον γλώσσας, αἵτινες ὀλίγον ἐν γένει ἔχουσι μέχρι σήμερον ἐξερευνηθῆ, ὅπως τὴν ἀρμενικὴν καὶ ἀλβανικὴν καὶ δεύτερον τὴν πρώτην προϊστορικὴν περίοδον ὄλων ὁμῶς τῶν ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν, τὰ λεγόμενα γλωσσογονικὰ προβλήματα.

Τὰ μὲν ἀρμενικὰ καὶ ἀλβανικὰ ἢ οὐδαμῶς ἢ μόνον ἐμμέσως σχετίζονται πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γραμματικὴν καὶ οὐδαμῶς ἀναφέρονται κατὰ τὰς παραδόσεις ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν. Καὶ πάλιν περὶ γλωσσογονικῶν προβλημάτων καὶ τῶν τοιούτων οὐδέποτε πραγματεύεται καθηγητὴς παραδίδων περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἢ λατινικῆς γλώσσης, ἢ ἀποκλειστικῶς μόνον, ἢ τοῦλάχιστον κυρίως διὰ φιλόλους, ἐκτὸς ἂν, εὐκαιρίας τυχεύσης, θίξῃ ἀπλῶς καὶ μακροθεν τοιοῦτόν τι ζήτημα. Διότι τὰ ζητήματα, ὅσα ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν κειμένην πέραν τῆς κοινῆς ἰνδογερμανικῆς ἀρχεγόνου γλώσσης, ἦν κυρίως ὀφείλομεν νὰ ἐξεχνιάσωμεν, δὲν ἀπασχολοῦσι πλέον ὡς πρότερον τοὺς γλωσσολόγους.

Ἡ ἡμετέρα ἐπιστήμη ἔστρεψεν ὡς γνωστόν βαθμῆδόν καὶ κατ' ὀλίγον τὸ ἐνδιαφέρον της εἰς τὴν ἐξερευνησιν τῶν καθ' ἕκαστον γλωσσικῶν κλάδων, ἀκολουθοῦσα ὄχι τὴν πρὸς τὸ παρελθὸν διεύθυνσιν ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ παρόν.

Ἐπὶ πλέον δύναται νὰ ἀκούσῃ τις, εὐκαιρίας τυχεύσης, καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι δηλονότι : οἱ σημερινοὶ ἰνδογερμανισταὶ ἀσχολοῦνται σχεδὸν μόνον μὲ τὴν Φθογγολογίαν καὶ Μορφολογίαν· ἀλλὰ τὸ σχολεῖον καὶ μάλιστα τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἐνδιαφέρει κυρίως ἢ σύνταξις· ὡς ἐκ τούτου ἢ σύνταξις πρέπει νὰ μείνῃ εἰς τοὺς κλασσικοὺς φιλολόγους ὡς ἀναφαίρετος ἰδιοκτησία. Καὶ ἐνταῦθα πρέπει πάλιν νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ συλλογῆς καὶ στριβάσματος τοῦ ὑλικοῦ ἀφ' ἐνός καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἱστορικῆς ἐξελικτικῆς αὐτοῦ διερευνησεως.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τῆς ἱστορικῆς ἐξελικτικῆς ἐξετάσεως τῶν συντακτικῶν ζητημάτων ἐπελήφθησαν οἱ γλωσσολόγοι βραδύτερον τοῦ φθογγολογικοῦ καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συντάξει ἤδη ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς, διὰ τῶν ἐργασίων τοῦ B. Delbrück ἰδίως, ἐφηρμόσθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς νέας, τῆς ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς συγχρόνως προχωροῦσης μεθόδου μετὰ τὸσάυτης ἐπιτυχίας ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Γραμματικῆς, ὥστε εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ συντακτικὸν δηλονότι, καθίσταται ἀπαραίτητον νὰ διαποτίσῃ ἑαυτὸν διὰ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ ψυχολογικῶν θεμελιωδῶν ἰδεῶν περὶ ζωῆς τῆς γλώσσης, ἐκεῖνος ὅστις προτίθεται νὰ πραγματευθῇ τοιοῦτον ζήτημα. Ὡστε ὁ συνιστώμενος χωρισμὸς δὲν εἶναι δυνατός, ἐκτός ἐὰν ὁ φιλόλογος προθυμοποιηθῇ νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν νέαν μέθοδον.

Ἐνταῦθα ὅμως πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ ἄλλο τι ὑπ' ὄψιν. Κατὰ τὰς τελευταίας

δηλονότι δεκαετηρίδας ἀπεδείχθη ἐναργέστατα, ὅτι τὰ προβλήματα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων ἀπανταχοῦ τόσον ἐσωτερικῶς εἶναι συνδεδεμένα πρὸς τὰ συντακτικά, ὥστε μόνον ἐν στενῇ συναφείᾳ πρὸς ἀλλήλα δύναται τις νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ τὰ πραγματευθῇ. Ἐπιτραπήτω μοι δὲ ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀκριβῶς, ἀπὸ τινων ἐτῶν, κατὰ τὰς παραδόσεις μου περὶ ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς Γραμματικῆς, (2 ἐξάμηνια δι' ἑκατέραν τῶν γλωσσῶν) ἐκάστοτε κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον συνδέω τὴν ἐκθεσιν μερῶν τινῶν τῆς καλουμένης Μορφολογίας ἀμέσως πρὸς τὰ τῆς Συντάξεως. Ἐκτός τούτου παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ διεξέλθῃ ὅσα λέγω ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ συγγράμματός μου kurze verglei chende Grammatik der indog. Sprachen σ. VI κ. ε. Ἐκεῖ ὁμιλῶ διεξοδικώτερον περὶ τοῦ ἐν λόγῳ χωρισμοῦ.

Ἐπὶ τέλους εὐρίσκονται καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες τὰ ἐξῆς : Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας ἱστορικῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὰ πορίσματα ταῦτα δύναται καὶ βραδύτερον, μετὰ τὴν εἰσοδὸν του δηλαδὴ εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, νὰ προσοικειωθῇ ὁ καθηγητῆς, προμηθευόμενος τὰ ἀναγκαζοῦντα ἐπιστημονικὰ βιβλία· ταῦτα εὐτυχῶς δύναται σήμερον νὰ ἔχῃ πρόχειρα ὁ διδάσκαλος.

Ὅπως σήμερον ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν Πρωσσίᾳ, Βαυαρίᾳ, καὶ Σαξωνίᾳ, πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ μὲνώμεν εὐχαριστημένοι, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ τοιαῦτα βιβλία διὰ τοὺς καθηγητὰς γυμνασίων. Τὸ ἤδη μνημονευθέν καὶ χαρακτηρισθὲν προσηκόντως συγγράμματιον τοῦ Niedermann π. χ. ὡς πρῶτος τόμος σχεδιαζομένης ὑπὸ τὸ ὅμιον-

πνεῦμα «γλωσσολογικῆς γυμνασιακῆς Βιβλιοθήκης» εἶναι ἐν ἐκ τῶν βιβλίων τούτων. Νομίζετε ὅμως, ὅτι οὕτω λύεται τὸ ζήτημα τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς; Πόσοι ἄρα γε θὰ εἶναι ἐκεῖνοι, ὅτινες μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν εἰς τὸ διδασκαλικὸν στάδιον θὰ ἔχουσι τὴν ὄρεξιν νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς ἐπιστήμην, περὶ ἧς ἢ οὐδὲν ἢ πελὺ ὀλίγα ἤκουσαν κατὰ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φοίτησιν τῶν. Ἀκριβῶς οἱ ἐπιστημονικώτερον κατηρτισμένοι ἐκ τῶν διδασκάλων ἤδη ἀπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτῶν σπουδῶν ἐκλέγουσι τὴν ἐιδιότητά των, π. χ. ἕνα μοναδικὸν συγγραφέα, καὶ θεωροῦσιν ἀρκετόν, ἂν δύνανται νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν τὰ βοηθητικὰ ἐκεῖνα μέσα ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ μείνωσι διαρκῶς εἰς τὸ αὐτὸ θέμα σπουδῆς.

Ἀλλὰ μήπως ἡ γλωσσολογία δὲν εἶναι κλάδος ἐπιστημονικὸς ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους διὰ νὰ σπουδάσῃ τις μετ' ἐπιδόσεως πρέπει ἤδη ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς του φοιτήσεως νὰ ἔχῃ θέσει στερεὰς βάσεις, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ διὰ κάθε ἄλλην ἐπιστήμην, ἢ ὅποια ἀφορᾷ αὐτὸν ὡς διδάσκαλον τῆς νεολαίας; Εἶναι νομίζω φανερόν, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις θέλει νὰ δράσῃ ὡς ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένος διδάσκαλος γλωσσῶν, ἐνταῦθα κυριώτατα ἔχει ἀνάγκην ἤδη κατὰ τοὺς πανεπιστημιακοὺς του χρόνους καὶ μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἐξάμηνια εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἀρχίσῃ νὰ μορφώνεται γλωσσολογικῶς. Ἡ ἐκμάησις ξένης γλώσσης ἐν τῷ σχολείῳ γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ κυριώτατα εἰς ἀμφοτέρας τὰς κλασσικὰς γλώσσας κατὰ σχῆμα τὸ ὅποιον παρελάβομεν ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Σχεδὸν ὅλαι αἱ λέξεις καὶ οἱ ὄροι οἱ γραμματικοί, τοὺς ὁποίους ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταχειρίζομεθα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ προέρχονται ἐκ τῶν

Ἑλλήνων γραμματικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας παρέλαβον αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους τέλος ἦλθον εἰς τοὺς Γερμανοὺς.

Ἡ ὀρολογικὴ αὕτη γλῶσσα περιέχει πλεῖστα, τὰ ὁποῖα γεννῶσι καὶ στερεώνουσι εἰς τὴν κεφαλήν τοῦ μαθητοῦ στρεβλὰς παραστάσεις περὶ τοῦ τί εἶναι πραγματικῶς ἀνθρωπίνη γλῶσσα. Δὲν ψέγω βέβαια τὴν μέθοδον ταύτην διδασκαλίας αὐτὴν καθ' ἑαυτήν. Ἐκεῖ, ὅπου ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἐκμάησις τῆς γλώσσης, ἐπιτρέπονται βεβκίως καὶ τοιαῦτα μέσα τὰ ὁποῖα εἰς τὸν ἐπιστήμονα φαίνονται ἀντιμαχόμενα πρὸς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τοῦ πράγματος καὶ ὡς ἀπλάι πρακτικῆς ἀσκήσεως. Ὅταν ὅμως ὁ μαθητῆς ἐγκαταλείπει πλέον τὸ γυμνάσιον καὶ ἔρχεται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ νὰ σπουδάσῃ φιλολογίαν, τότε βεβκίως θὰ ἔπρεπε ἀμέσως ἐκ τῶν πρώτων νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ὅλας τὰς ἀνεπιστήμονας παραστάσεις, ὅσας ἐσχημάτισε ἄλλοτε κατὰ τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς γλώσσης. Ὅστις διέρχεται τὰ ἔτη τῆς πανεπιστημιακῆς του φοιτήσεως ἐμποτισμένος ἀκόμη μὲ τὰς ἰδέας αὐτάς δὲν θὰ δυνηθῇ οὔτε βραδύτερον, ὅσον καὶ ἂν ἐργασθῇ, νὰ τὰς ἀποτινάξῃ.

Κοινοτοπία κατήντησε καὶ ἐν τούτοις πρέπει καὶ πάλιν νὰ ἐπαναληφθῇ : μόνον ἐκεῖνος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῆσῃ ὀρθῶς ἱστορικὰς ἀληθείας, ὅστις γινώσκει τὴν οὐσίαν τῶν δυνάμεων αἵτινες ἐνεργοῦσι διὰ νὰ παράγωσι ταύτας. Τὰ θεμελιώδη ζητήματα τῆς γλωσσολογίας εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τὸν φιλόλογον, τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τὸν γλωσσολόγον διότι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης εἶναι ἐν καὶ ἡ ἀλήθεια μία.

Εἶναι λιπὸν πρὸ παντὸς ἀπαραίτητον

νά ἀκούσωσιν οἱ φοιτηταὶ τοιαύτην παρά-
δοσιν περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν. Καὶ
τοιαύτη εὐκαιρία παρέχεται σήμερον εἰς τὰ
περισσότερα Πανεπιστήμια.

Αἱ παραδόσεις αὗται ὅταν θὰ χρησι-
μεύωσιν ὡς πρώτη εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπι-
στημονικὴν τῆς γλώσσης σπουδὴν, δὲν θὰ
ἐνδιατρίβωσι βεβαίως περὶ τὰ τελευταῖα καὶ
δυσκολώτατα ζητήματα τῆς φιλοσοφίας
τῆς γλώσσης, ἀλλὰ πρὸ πάντων θὰ περι-
στρέφωσιν περὶ ζητήματα, οἷα ἡ ἀπὸ κοι-
νοῦ ἐπίδρασις ψυχικῶν καὶ φυσικῶν παρα-
γόντων κατὰ τὴν ὁμιλίαν, τρόπος τῆς προσ-
οικειώσεως καὶ ἐξασκήσεως τῆς ἰκανότητος
τοῦ ὁμιλεῖν ἀτομικὴ γλῶσσα καὶ γλῶσσα
τῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας, γλῶσσα τοῦ
λαοῦ (δημοτικὴ γλῶσσα) καὶ γραφομένη
γλῶσσα ἀνάμειξις γλωσσῶν (δανεισμός),
διαλεκτικαὶ διαφοραὶ τῆς γλώσσης, φωνη-
τικαὶ μεταβολαί, ἐπίδρασις ἀναλογίας (ἐξί-
σωσις, μεταφορὰ μορφῆς, ἐπίδρασις συστή-
ματος, σύμφυσις) σηματολογικαὶ μεταβο-
λαί, γραμματικὴ ὁρολογία. Περὶ τούτων
καὶ ἄλλων ζητημάτων θεμελιωδῶν ὑπάρ-
χει ἤδη ὀλόκληρος φιλοσοφία. Ὑπεράνω
πάντων ἴσταται τὸ περίφημον καὶ κατὰ
πάντα ἐξαιρετικὸν βιβλίον τοῦ Hermann
Paul «Prinzipien der Sprachgeschich-
te» (4 ἔκδοσις 1909).

Δυστυχῶς τὸ περιεχόμενον τῆς νέας ταύ-
της «φιλοσοφίας τῆς γλώσσης», ἡ ὅπως λέ-
γεται καλλίτερον «ἐπιστήμη τῶν ἀρχῶν
τῆς ἱστορικῆς γλωσσολογίας» δὲν ὑπερέβη
ἀκόμη τοὺς στενοὺς κύκλους τῶν ἐκ συστήμα-
τος γλωσσολογούντων. Συχνάκις ἐκπληττό-
μεθα ἀκούοντες καὶ παρ' ἀνθρώπων ἀκόμη
μὲ γυμνασιακὰς σπουδὰς καὶ ἀνηκόντων
εἰς τοὺς τὰ μάλιστα ἀνεπτυγμένους τοιαύ-
τας ἰδέας, λόγου γινομένου περὶ ἀπλου-
στάτων ζητημάτων τῆς ζωῆς τῆς γλώσσης
π. χ. τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως δημῶδου
καὶ γραπτῆς γλώσσης, τόσον λέγω ἀλλολο-
τους ἰδέας, ὅποῦαι θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρη-

θῶσι ὡς σημεῖα ἐσχάτης ἀμαθείας, ὅπως
περίπου ἡ ἄγνοια τοῦ τί ἐστὶ συνταγμα-
τικὴ μοναρχία. Ἄλλ' ἡ γλωσσολογία εἶ-
ναι ἀκόμη σήμερον καθὼς φαίνεται ἡ ἀντι-
δημοτικωτάτη πασῶν τῶν πολιτιστικῶν
ἐπιστημῶν, εἶναι ἐκείνη, ἧς τὰ πορίσματα
τῆς ἐρεῦνης οὐδαμῶς εἰσῆχθησαν ἀκόμη
εἰς τὸ σύνολον τῶν γνώσεων τῶν ἀπαρτι-
ζουσῶν τὴν καλουμένην γενικὴν μόρφω-
σιν.

Ἄρνούμαι λοιπὸν καθ' ὀλοκληρίαν, ὅτι ἀρ-
κεῖ ἂν ὁ φιλόλογος ὡς καθηγητὴς γυμνασίου
προσοικειωθῇ τὰ διδάγματα τῆς γλωσσολο-
γίας μετὰ τὸν διορισμὸν του καὶ ὅτι ἐπιτρέ-
πεται νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν τύχην, ἂν φιλο-
τιμηθῇ ὁ διδάσκαλος νὰ μελετήσῃ μόνος
του.

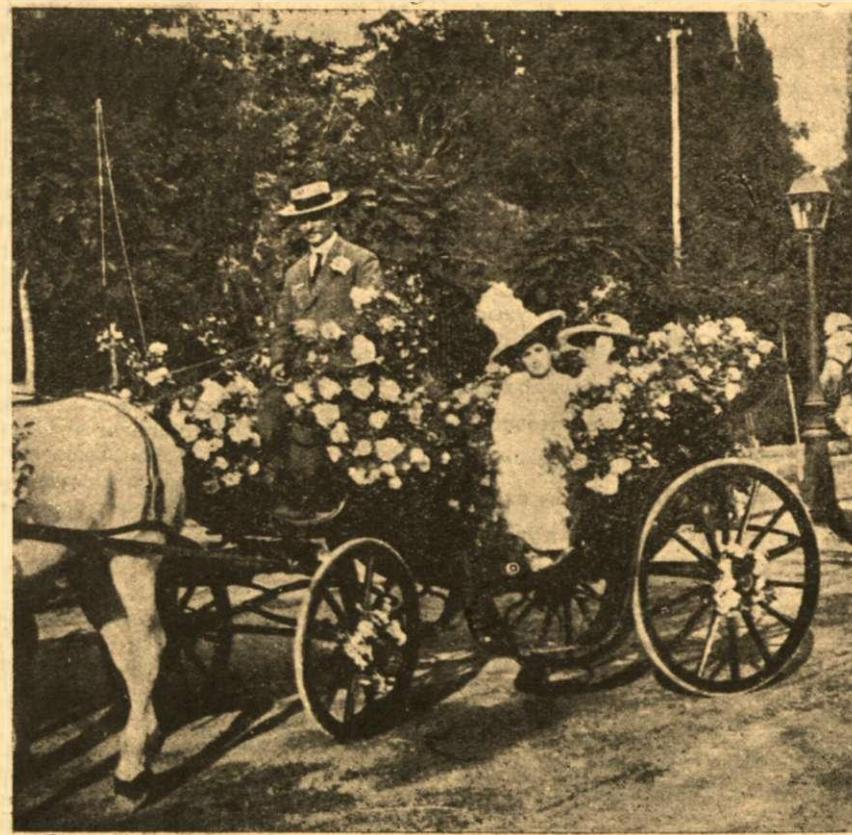
7

Καὶ δὲν γνωρίζω πῶς θὰ ἠδύναντο εἰς τὸ
μέλλον νὰ δικαιολογηθῇ κατὰ τινὰ οἰονδή-
ποτε τρόπον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ συνεργασία
τῆς γλωσσολογίας ἔχει ἀποκλεισθῇ ἐκ
τῆς σχολικῆς διδασκαλίας, ὅσον ἀφορᾷ τὰ
ἐλληνικὰ καὶ λατινικά. Ὅτι ἡ κλασσικὴ
ἀρχαιογνωσις θεωρεῖ μέχρι σήμερον ἀκόμη
ἐαυτὴν ὡς τὸ κύριον ὑποστῆρίγμα τῶν ἀν-
θρωπιστικῶν γυμνασίων, τοῦτο οὐδεὶς ἀμ-
φισβητεῖ καὶ δικαίως κατέχει τὴν θέσιν
ταύτην καὶ ὡς ἐκ τοῦ παρελθόντος της καὶ
διὰ τὰς μορφωτικὰς ἀξίας ὅσας ἐχορήγη-
σεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Μόνον πολέμοι
τῶν ἱστορικῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ἐν
γένει καὶ τῆς ἐπιδράσεώς των ἐπὶ τοῦ σχο-
λείου θὰ ἠδύναντο νὰ τὸ ἀμφισβητήσωσιν.
Τὸ γεγονός ὁμῶς, ὅτι ἡ κλασσικὴ ἀρχαιο-
γνωσις περιώρισε τὸ ἔδαφος τῆς ἐρεῦνης της
ὅσον ἀφορᾷ τὴν γλῶσσαν τόσον σημαντικῶς
καὶ μέλος σπουδαῖον τοῦ ὄργανισμοῦ της,
ὅπως ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ γλῶσσα, ἐχώρισεν
ἀφ' ἑαυτῆς, εἶναι καιρὸς πλέον νὰ παύσῃ ἀ-

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΟΠΟΛΕΜΟΝ

Τρίτη ἄμαξα ἀνθοσιόλιστος

[Φωτογραφία τοῦ καλλιτέχνου φωτογράφου τῶν «Ἀθηνῶν» κ. Δ. Γαλάνη]

Τῆς κυρίας Παδπάτη

σκοῦν τὴν βλαβεράν του ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ σχολεῖον.

Τουλάχιστον θὰ νυχόμεθα τὸ ἐξῆς.

Ἐν παντὶ πανεπιστημίῳ ἐκτός ἐκείνων ὅσοι ρυθμίζουσι τὰς σπουδὰς τῶν ἀπλῶς καὶ μόνον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐξετάσεων τῶν καὶ τρέμουσι μῆπως ὑπερῶσι ἔστω καὶ κατὰ ἓνα βῆμα τὰ ὅρια ὅσα προδιαγράφουσι αἱ παράγραφοι τῶν κωνοσμῶν τῶν ἐξετάσεων, ὑπάρχουσι εὐτυχῶς καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐμβαθύνουσιν εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τῶν συγγενῶν κλάδων. Καὶ οὕτω ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν νεαρῶν κλασικῶν φιλολόγων καὶ οἱ προθυμοποιούμενοι νὰ ἀσχοληθῶσιν ἐπιμελέστερον μὲ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλωσσολογίαν εἴτε ἕνεκα ἰδιοφυΐας ἰδιαίτερως εἴτε καὶ κλίσεως ἀπλῶς. Εἰς τούτους τουλάχιστον ἔπρεπε νὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ χρησιμοποιῶσι τὰς γλωσσολογικὰς τῶν γνώσεις κατὰ τὰς ἐξετάσεις. Εἰς δὲ τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἐξετάσεων νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, πρὸς ἐξίσωσιν, καὶ ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰ γλωσσολογικὰ ἔναντι ἐνδεστέρων γνώσεων ἔν τινι τῶν ἄλλων εἰδικῶν ἐκείνων κλάδων οἵτινες μέχρι σήμερον ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐξετάσεων.

Ἐπιπλέον ὅμως θὰ ἦτο βεβχίως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ κλάδου τῆς γλωσσολογίας διὰ τὴν τελείαν μόρφωσιν αὐτὴν καθ' ἑκαστὴν τοῦ φιλολόγου ὡς τοιοῦτου, νὰ ἀπαιτηθῆ παρὰ παντὸς ὑποψηφίου τῆς κλασικῆς ἀρχαιογνωσίας γνώσις τῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κλασικῆς φιλολογίας ὑπάρχουσι καὶ τοιοῦτοι κάτοχοι τῆς μεθόδου καὶ τῶν πορισμάτων τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀνκλάβωσιν οὗτοι τὴν ἐξε-

τασιν τῶν ὑποψηφίων εἰς τὸν κλάδον τοῦτον. Ὅπου ὅμως δὲν συμβαίνει τοῦτο, τότε πρέπει νὰ προσλαμβάνεται ἐξεταστῆς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς γλωσσολογίας.

Τέλος εὐχομαι, ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἡ πολιτεία ἔταξε φρουροὺς τοῦ σχολείου, νὰ φροντίζουσιν, ὥστε τὰ ὀρθὰ νὰ γίνωνται κατὰ τὸν τρόπον ὀρθόν.

Σημειώσις Μεταφράστου.—Ὁ φίλος γυμνασιάρχης κ. Π. Λορεντζᾶτος ἀνεκοίνωσε περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Brugmann πρὸ ἐνός περὶ πνεύματος πολλὰ καὶ ὀρθὰ, δημοσιευθέντα ἐν παιδαγωγικῷ περιοδικῷ.

Σημειώσις Συγγραφέως.—1. Ὅτι ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς μόρφωσιν τοῦ πνεύματος ἐν τοῖς σχολείοις, εἴτε τονίσει πρὸ πολλοῦ ὁ φιλόσοφος Ed. Zeller καλῶς κατὰ τὰ πλείστα καὶ οὐσιωδέστατα καὶ μὲ ὕψος ἀπλοῦν καὶ προσιτὸν εἰς πάντα μορφωμένον, ἐν πραγματείᾳ του «Ueber die Bedeutung der Sprache und des Sprachunterrichts für das geistsige Leben» (Deutsche Rundschau 1884 σ. 359—338). Ὡς συμπληρωματικὰς πραγματείας ἀναφέρω τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Grammatica militans» (Paul Cauer) καὶ Theodor Gomperz «Ueber den Bildungswert des Sprachunterrichts» ἐν τῇ «Neue Freie Presse» τῆς 29 Δεκεμβρίου 1907.

2. [Διπλασθάνει περὶ τῶν κωνοσμῶν τῶν ἐξετάσεων τῶν εἰς τὰ διάφορα γερμανικὰ κράτη ἰσχυόντων].

3. Ὁ Solmsen εἶναι κληρονομὸς τῆς ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας ἐν Bonn.

4. Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον Κληρονομὸς τῶν σχολῶν ἀποδίδουσι μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὴν ἀνεπαρκαλομένην τῆς προϊστορικῆς γλώσσας παρὰ εἰς τὴν ἑκθεσιν τῆς ἐξελίξεως ἢ ἐβάδισεν ἡ ἐκχέστοτε προκειμένη γλώσσα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς πρεσβύτη ἡμῶν. Τοιοῦτοι πανεπιστημιακοὶ πρὸς τὸν ὄρον εἶναι βεβχίως ἀξίαν διὰ τοὺς μόνους καταλιπόντας τὰ γυμνασιακὰ βιβλία, οἵτινες ὡς φιλόλογοι πρόκειται κατὰ πρώτην φοράν νὰ εἰσχωθῶσιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας· διότι εὐκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς τοὺς φοιτητὰς ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ σημασία τῆς γλωσσολογίας ἐγκρίεται μᾶλλον ἐν τῇ ἐξακριβώσει τῆς ὅλης ὑποθετικῆς προϊστορικῆς περιόδου ἢ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ἀμέσων δεδομένων τῆς πρὸς τὸν ὄρον. Περὶ αὐτοῦ, ὅτι, καὶ ἂν διδάσκει ἡ πείρα οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀρχαίων αἰσθάνονται τοσοῦτον δεσμευόμενον τὸ ἐνδοκίρον των ὑπὸ τῶν δυσκολωτέρων

τούτων προβλημάτων, ὥστε ὁ διδάσκων μόνος καὶ μετὰ βίας νὰ δύναται νὰ στρέψῃ αὐτὸ πρὸς τὰ σπουδαιότερα καὶ θετικώτερα πεδία τῆς ἐπιστήμης.

5. Ὅτι ὁ Blass δὲν εἶχε γνώσιν οὐδεμίαν τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς, τοῦτο δεικνύεται πολλαχοῦ τοῦ συγγράμματός του. Ὅταν π. χ. ὁ Blass εἰς τὴν σ. 281 (τῆς τελευταίας ἐκδόσεως παρακαλῶ) διδάσκει ὅτι ὁ «μὲν» προῆλθεν δι' ἐξασθενώσεως παλαιότερου μάν (=πράγματι) τοῦτο τί ἄλλο εἶναι παρὰ λύσις κατὰ τὸ «ἔτσι τὸ θέλω γώ». Ἐν τούτοις, ἰδιὰ νὰ μᾶς διασκεδάσῃ ὀλίγον) γράφει γνωστὸς φιλόλογος περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Blass ἐν τῇ «Zeitschrift für das Gymnasialwesen 1892 σ. 228 τὰ ἐξῆς :

«Ἐν τῇ γραμματικῇ ταύτῃ βλέπομεν ἐπιστημονικὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, στοιχοῦσαν μὲν τοῖς διδάγμασι τῆς ἰνδογερμανικῆς γλωσσολογίας, ἀλλὰ κυρίως ὅμως θεωροῦσαν ὡς κύριον αὐτῆς μέλημα νὰ πραγματευθῆ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτάσει καὶ ποικιλίᾳ αὐτῆς ἐποχῆς αὕτη ἤρξατο παραδιδόμενη ἡμῖν.

6. Δύο σχετικὰ ἄρθρα κοσμοῦσι τὴν O. Lyons' Zeitschr. f. d. d. Unterr.—τοῦ Ἐρνέστου ἐν τ. 20 τεύχ. 3, τοῦ Γουλιέλμου ἐν τ. 21 τεύχ. 4 καὶ 5.

7. [Ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ ἀποδεικνύει τὰς ἀσυναρτησίας τῶν γραφομένων τοῦ ζεύγους Meyer].

8. Ὡς ἐκδότης γλωσσολογικοῦ περιοδικοῦ γνωρίζω, ὅτι τὰ ἐρασιτεχνικὰ γλωσσολογικὰ συγγράμματα ὅσα δημοσιεύονται εἶναι σχετικῶς ὀλίγα ἀπέναντι τῶν μὴ δημοσιευμένων. Αἱ ἀνωτέρω ἀνακαλύψεις τῶν κυρίων Meyer ἐνεθουσίασαν πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐν Πρωσσοῦν καθηγητῆν Γυμνασίου τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἔχασε καιρὸν καὶ ἂν ἔπος ἂν ἔργον ἐκάθισε καὶ ἐσκάρωσε ὁμοίαν πρὸς τοὺς Meyer πραγματείαν τὴν ὁποίαν μετὰ περισσῆς εὐγενείας καὶ μετριοφροσύνης μοὶ ἀπέστειλε πρὸς δημοσίευσιν. Δὲν θὰ ἀπορήσω ἐν τούτοις ἂν τὴν διακριθῆν ταύτην ἴδω εἰς κινὴν ἄλλον περιοδικὸν φερομένην εἰς τὴν δημοσιότητα, ἢ φιλοδοξεί.

EMMANUEL HELEN
ΔΙΑΚΑΤΟΧΟΥ ΤΟΥ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟΥ ΕΠΑΘΛΟΥ MICHELIN 1911

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ

[Αφοῦ, διὰ τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Henti Petit εἰς τὸ προηγούμενον τοῦ ἀγαπητοῦ «Παραρτήματος» τεύχος περιεγράψαμεν πῶς πετῶ ἔν ἀεροπλάνον, σήμερον δίδομεν μερικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς διευθύνσεως καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ἀεροπλάνων, ἐν τῷ ἀέρι, ληφθεῖσας ἐξ ἑνὸς σχετικοῦ ἄρθρου σοῦ Em. Helen διακατόχου τοῦ Ἀεροπορικοῦ Ἐπάθλου Michelin 1911].

Πολλάκις μέχρι σήμερον μοῦ ἀπηύθυναν τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν :

— Πῶς κανονίζετε τὴν πορείαν σας, ἐνῶ πετᾶτε εἰς τὸ διάστημα ; Ἡμεῖς, οἱ μετὰ τύσης δυσκολίας εὐρίσκοντες τὴν ὁδὸν μας ἐπὶ τῆς γῆς, ἂν καὶ ἔχωμεν ὡς ὀδηγούς καὶ συμβούλους τὰς χιλιομετρικὰς στήλας δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅτι δύνασθε νὰ μεταβαίνητε ἐναερίως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος χωρὶς ν' ἀπατάσθε ποσῶς.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὅλα τὰ φαινόμενα εἶναι ἐναντίον μιᾶς τοιαύτης ὑποθέσεως, τῆς τοιαύτης δηλ. εὐκολίας ὡς πρὸς τὴν διέυθυνσιν ἑνὸς ἀεροπλάνου. Καὶ ἐν τούτοις, χωρὶς μὲ τοῦτο νὰ θέλω νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι οὐδὲν εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ τὸ προσανατολιζέσθαι μέσῳ τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν

τῶν ὑπὸ τῶν νεφῶν εἰς τὸν οὐρανὸν σχηματιζομένων, δύναμαι νὰ σας βεβαιώσω, ὅτι συνήθως αὐτὸ δὲν εἶνε ποσῶς δύσκολον. Ἀρκοῦν : μιὰ μεγάλη πεῖρα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀρκετὴ δύσις ἐνστικτοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἀλλὰ καὶ εἰς ποῖον ἔθλημα (effort) δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖοι οἱ δύο αὐτοὶ βοηθοί :

Πολλὰ πολλάκις μέχρι σήμερον πρόσωπα ἀπασχολήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διευθύνσεως τῶν ἀεροπλάνων κατὰ τὴν πτήσιν των. Δυστυχῶς, ἐὰν τὰ προταθέντα σχέδια ἦσαν ἀρκετὰ εὐφυῆ, ὡς πρὸς τοὺς θεωρητικῶς μόνον καὶ ἀπὸ γηίνου ἀπόψεως ἐξετάζοντα, τὸ ζήτημα, δὲν ἦσαν ὅμως τοιαῦτα καὶ ὡς πρὸς τοὺς οὐς ἀφεώρων ταξιειδιώτας τοῦ ἀέρος. Ἐπρότειναν τὴν ἐπὶ τῶν στεγῶν ἀναγραφὴν ἀριθμῶν, ἀποκαλέσαντες τὸ σύστημα αὐτὸ ἐναερίον «σημα-

τογραφίαν». Ἠὐχαριστήθημεν πολὺ, εἶνε ἢ ἀλήθεια, ὅταν εἶδαμεν ὅτι φροντίζουν ὀλίγον καὶ δι' ἡμᾶς, αὐτὸ ὅμως δὲν μας ἤμποδισε ποσῶς ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν τὸ προταθὲν σύστημα. Ἀπαιτεῖ πράγματι τοῦτο μελέτας ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν καὶ τῶν οὐρανίων συντεταγμένων, προσοχὴν εἰς τὸν τρόπον τῆς τοποθετήσεως τῶν ἀριθμῶν καὶ τῆς ὑπογραμμίσεως αὐτῶν, τέλος δὲ ἀπαιτεῖ πρὸς τοῦ ἀεροπόρου μίαν πλήρη γνῶσιν ἀπάντων τῶν δυνατῶν αὐτῶν συνδυασμῶν καὶ τῆς σημασίας ἑνὸς ἑκάστου. Ἀφ' ἑτέρου ἔχομεν καὶ τὸ δεδομένον ὅτι, ὅταν διερχώμεθα, ἄνωθεν μιᾶς στέγης, καὶ μὲ μικρὰν ἔστω ταχύτητα, εἶνε τελείως ἀδύνατον νὰ διακρίνωμεν οἰανδήποτε ὑπόδειξιν πῶς λοιπὸν θὰ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τι, καὶ δὴ ἀριθμούς, ἢ σύγχυσις τῶν ὁπίων εἶνε εὐκολωτάτη, ὅταν πετώμεν μὲ ταχύτητα 100 καὶ πλέον χιλιομέτρων ;

Ἀλλὰ, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς ἀριθμὸς δύναται νὰ εἶνε ὁρατὸς ὑπὸ τοῦ ἀεροπόρου, διατὶ νὰ μὴ γείνη μιὰ τελεία τοῦ συστήματος ἀπλοποίησης καὶ νὰ μὴ γράψωσι διὰ μεγάλων γραμμῶν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἢ τοῦ συνοικισμοῦ ἐπὶ μιᾶς ὑψηλῆς στέγης προκαλούσης καὶ μακρόθεν τὴν προσοχὴν π. χ. τοῦ δημαρχείου, τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἢ τοῦ κωδωνοστασίου ; Γνωρίζω ὅτι θὰ μοῦ ἀπαντήσητε ἀμέσως ;

— Ἀφοῦ διατείνεσθε, ὅτι δὲν δύνασθε ν' ἀναγνώσητε ἀπλοῦς ἀριθμούς, πῶς φαντάζεσθε, ὅτι θὰ δύνασθε ν' ἀναγνώσητε ὀλόκληρον λέξιν ;

Δὲν φανταζόμεθα ποσῶς, ἀγκυπητοὶ μοῦ ἀναγνώσται, ἀλλ' εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ εἶνε τὸ καλύτερον, διότι ἐνῶ οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἀνακαλοῦν οὐδεμίαν πηράστασιν εἰς τὴν μνήμην μας, δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὸ ὄνομα μιᾶς πόλεως ἢ συνοικισμοῦ οἰοῦντο, τοῦ ὁποίου ἢ πρώτη ἢ ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος θὰ μοῦ ἀρκέσουν. Οἱ ὀφθαλμοί μου θὰ πέσουν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ χάρτου μου, ὅπου θ' ἀναγνώρισω ἀκόπως τὸ ὄνομα τῆς χώρας, ἢν μόλις διέκρινα. Ὅταν εἴσθε, ἄλλως τε, ἐπ' αὐτοκινήτῳ, νομίζω, ὅτι

δὲν χάνετε τὸν καιρὸν σας σταματῶντες πρὸ μιᾶς ἐκάστης χιλιομετρικῆς στήλης, διὰ ν' ἀναγνώσητε τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἐνδείξεις. Ἀρκεῖσθε μὲ τὰ ἀρχικὰ ἢ καὶ μὲ τὰ δύο ἢ τρία πρῶτα ψηφία τοῦ ὀνόματος τοῦ πρὸς ὃν διευθύνεσθε τόπου. Τοῦτο σας ἀρκεῖ, διότι γνωρίζετε ἤδη πᾶν ὅτι θέλετε.

Εἰς τοὺς διαφοροὺς ἀεροπορικοὺς ἀγῶνας οἱ ὀργανωταὶ των προσεπάθησαν πάντοτε νὰ ἐφαρμόσουν ἓν σύστημα σηματογραφίας, ἀλλ' ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οὐδέποτε μέχρι σήμερον ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ ἦτο τὸ μᾶλλον δι' ἡμᾶς ὀφέλιμον. Τὰ ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἢ τῶν ἀγρῶν βέλη, τὰ εἰς ὕψος ἑκατὸν ἢ ἑκατὸν πενήκοντα μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀεροδρομίου αἰχμάλωτα ἀερόστατα (balon captifs) εἶναι θαυμαστικὰ ὡς πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς ταχυδρόμους, οἵτινες θὰ φαντάζωνται ὅτι ὑπὲρ τὸ δέον μεγάλη μέριμνα λαμβάνεται διὰ τ' ἀνθρώπῳ πινκ πτηνά! Δυστυχῶς μόνον αὐτὰ (τὰ ἀνθρώπινα δηλ. πτηνά) δὲν δύναται νὰ διακρίνουν ὄλην αὐτὴν τὴν σηματογραφίαν. Καί, ἀφ' ἑτέρου, γίνεται μεγάλη αὐτῆς κατάχρησις. Ἐὰν τὰ σημεῖα ταῦτα ὡσὶν ὀρατὰ, κατὰ ὅλους ἀπρόοπτον τύχην, δὲν εἶνε ὅμως συνήθως, ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἦσαν χρήσιμα καὶ δι' ἡμᾶς. Δὲν πρέπει νὰ τίθενται εἰμὴ μόνον εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν, εἰς μέρη ὅπου δύναται τις ν' ἀντισταθῇ, εἰς τοὺς διχασμοὺς ἢ συναντήσεις τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ὀχιπαντοῦ ὅπου εἶνε δυνατὸν νὰ τεθῶσι τοικῦτα. Ἄλλως μόνον τὰ πυρὰ τῆς πίστεως (tai de gendron) ἐπιτρέπουσι τὸν προσανατολισμὸν. Ἄλλ' ὅλα τὰ τεχνητὰ αὐτὰ μέσα, ἅτινα προέρχονται ἀπὸ μίαν καλὴν διάθεσιν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα εἴμεθα πολὺ εὐτυχεῖς, δὲν θὰ ἰσοφρίσουν ποτὲ ἓνα κελὸν χάρτην καὶ μίαν κελὴν πυξίδα.

Ἐκαστος πραγματικὸς ἀεροπόρος ὀφείλει, πρὸ πάσης του πτήσεως, νὰ γνωρίξῃ ν' ἀναγνώσκῃ τὸν χάρτην του, νὰ τὸν μελετᾷ καὶ νὰ τὸν μαθηθῇ ἀπὸ στήθους. Ὄφείλει νὰ ἐξακριβώσῃ ὅλα τὰ ὀρατὰ σημεῖα, διώρυγας, δάση, ἐκκλησίας, σιδηρο-

δρομικὰς γραμμάς, διασταυρώσεις ὁδῶν. Ὁφείλει νὰ ὑπολογίζῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον, τὴν ἀκριβῆ ὁδόν, ἣν δέον ν' ἀκολουθήσῃ, ὅπως καὶ τὰ σημεῖα δι' ἧν θὰ ἐπανεὐρίσκει τὴν ὁδόν του ἐν ἡ περιπτώσει ἤθελε τὴν ἀπολέσει ἢ ἀκόμη ἐκεῖνα ἄτινα δύνανται νὰ τὸν φέρουν εἰς σύγχυσιν ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν ὁδόν.

Ἐάν ὁ καιρὸς εἶνε καλὸς, δύνατ' ἰς τις ν' ἀρκεσθῇ εἰς αὐτὰς μόνον τὰς ἐνδείξεις, αἵτινες ἐπιτρέπουσι τὴν εἰς ἀρκετὸν ὕψος πτήσιν, πρᾶγμα ἀρκετὰ χρήσιμον. ὅταν εὐρίσκεται τις ἄνωθεν τῆς ἐξοχῆς ἢ τόπου ἀνωμάλου. Τοιοῦτοτρόπως ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς λειτουργίας τοῦ κινητήρος ἢ ἄλλου οἰουδήποτε ἀπροόπτου ἀναγκάζοντος ὑμᾶς εἰς κάθοδον, θὰ ἔχητε τὸν ἀναγκαῖον καιρὸν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου πεδίου προσεδάφισως, ἄνευ φόβου θρασείας ἢ ἄλλου τινὸς ἀτυχήματος. Ἄλλως τε ὅσον ὑψηλότερα εὐρίσκεσθε, τόσον διακρίνετε τὸ ἔδαφος καλύτερα. Ἀφ' ὑψηλοῦ βλέπετε τὸ ἔδαφος ἀκριβῶς, ὅπως καὶ εἰς τὸν χάρτην. Σὰς φάνεται, ἐνῶ τὸ παρατηρεῖτε, ὅτι ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν εἰς μεγαλύτερον σχῆμα ἀντιγραφοῦν τοῦ εἰς χεῖρά σας χάρτου. Σὰς εἶνε ἀδύνατον νὰ κάμητε τὴν παραμικρὰν σύγχυσιν. Μόνοι αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ περίεξ τῶν δασῶν δὲν φαίνονται πολὺ καθαρά, ἀλλ' ἡ ὄψις τῶν δασῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ δάδασους ἀποτελεῖ ἀρκοῦσιν ἐνδείξιν πρὸς προσανατολισμὸν.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ διὰ τοῦ χάρτου ταξιδίου, τὸ εὐχαριστώτερον ὅλων, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ὀλιγώτερον σύνθηες, ὡς ἀπειροῦν μίαν ἀπόλυτον τῆς ἀτμοσφαιρῆς καθαρότητα. Ἐνίοτε, καὶ μὲ καλὸν μάλιστα καιρὸν, συμβαίνει νὰ μὴ δύνασθε νὰ διακρίνητε τὸ κάτω τῶν πτερύγων σας διερχόμενον ἔδαφος. Τότε ἐπεμβαίνει ἡ πυξίς.

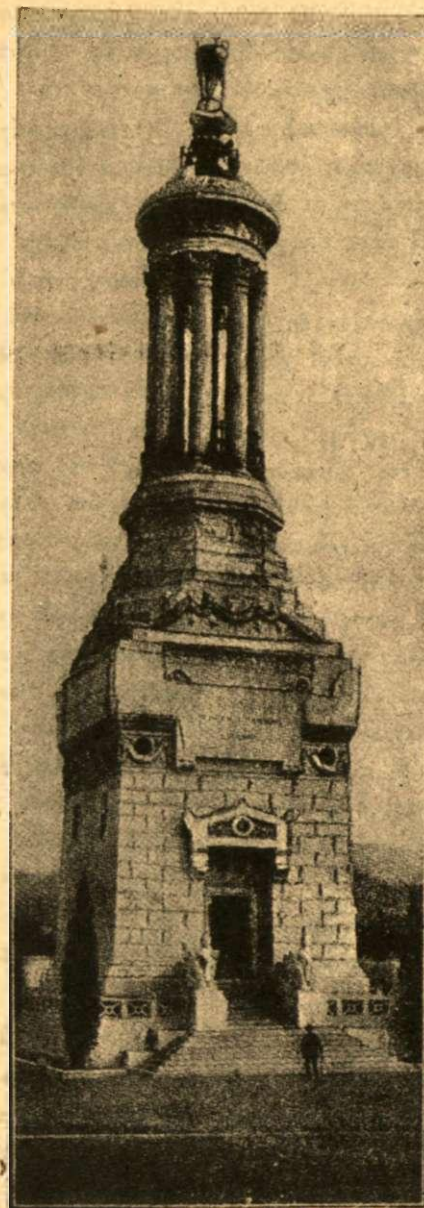
Ἡ πυξίς τοποθετεῖται ἐνώπιόν σας. Πλαγίως ἔχετε τὸν χάρτην σας φέροντα ἕνα δείκτην, ὅστις καθιστᾷ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ παρακολούθησιν τῆς πορείας, ὡς οἷόν τε εὐκολωτέραν. Προσοχὴ δέον νὰ καταβάλλεται πάντοτε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλὴν τοῦ χαρτοφόρου»

(porte-carte) προσκαρμυγὴν. Συμβαίνει συνηθέστατα, ὅταν δὲν ἔχη καταβληθῇ ἢ τοικύτη προσοχὴ, ν' ἀποσπασθῇ ὁ χαρτοφόρος κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἢ νὰ σχισθῇ ὁ χάρτης. Καί, μὴ τὴν πίστιν μου, δὲν εἶνε καθόλου εὐχάριστον νὰ πετᾷ κανεὶς χωρὶς νὰ ἔχη εἰς χεῖράς του ὄλα του τὰ αὐτοῦ, εἰς τὸ τόσον ἀπὸ τῆς τύχης ἐξαρτώμενον αὐτὸ πειγνίδιον, τῆς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν πτήσεως.

Τὸ διὰ τῆς πυξίδος ταξιδίου εἶνε σχετικῶς εὐκόλον. Ἄλλ' εἶνε ἀπαραίτητον νὰ εἶνε αὕτη εἰς ἄκρον εὐκίεθητος, ὥστε νὰ σημειώσῃ καὶ τὴν παραμικροτέραν ἐκτροπὴν ὡς καὶ τὴν ἐλαχιστοτέραν παρέκκλισιν τῆς ὁδοῦ. Ἀπὸς βεβαιωθέντες περὶ τῆς εὐσταθείας τοῦ ὄργανου αὐτοῦ, θὰ εὕρητε ἐπὶ τοῦ χάρτου σας τὴν ἰδεατὴν γραμμὴν διευθύνσεώς σας, ἀφοῦ πρότερον μελετήσῃτε τὴν ἀκριβῆ τοῦ ἀνέμου ταχύτητα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνασθε νὰ ἐπιφέρητε τὰς ἀναγκαῖας διορθώσεις τῆς διευθύνσεώς σας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας σας. Ἡ διορθωσις αὕτη ἐννοεῖται ὅτι εἶνε μεταβλητὴ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν σας θὰ εὕρητε τὴν γωνίαν ἐπιτροπῆς τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀεροπλάνου σας καὶ τῆς ἰδέας τῆς γραμμῆς διευθύνσεώς σας. Ἡ γωνία αὕτη, διορθουμένη τῇ βοήθειᾳ τῆς πυξίδος καὶ αὐξανόμενη ἢ ἐλαττωμένη κατὰ τὰς περιστάσεις, δέον νὰ σᾶς δώσῃ τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποῖαν ὀφείλετε ν' ἀκολουθήσῃτε ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μὴ μεταβολῆς τοῦ ἀνέμου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου σας. Ἀφ' ἑτέρου τίποτε δὲν σᾶς ἐμποδίζει ὥστε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ὡς ἄλλοις δύνασθε νὰ διακρίνητε γήινον σημεῖον, νὰ παρατηρῆτε τὸ ὠρολόγιόν σας. Θὰ συγκρίνητε τότε τὴν διακυβεύσαν ὑφ' ὑμῶν ἀπόστασιν μὲ τὸν ἀπεντηθέντα πρὸς τοῦτο χρόνον καὶ θὰ δυνήθητε νὰ βεβαιωθῆτε οὕτω ἐπὶ τοῦ χάρτου σας ἂν διέρχησθε πράγματι ἄνωθεν τοῦ μέρους, το ὁποῖον ὑποθέτετε ἀναλόγως πρὸς τὴν ταχύτητά σας.

Ὅταν πάλιν εἴσθε ὑποχρεωμένοι νὰ πε-

Ὁ τάφος τοῦ Ταμάνιο

Τὸ θανατοῖσιον τοῦτου μουσουλίου δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς Βασιλέα, οὔτε εἰς στρατηγόν. Εἶνε ἀφιερωμένον εἰς τὴν μνήμην ἐνὸς βασιλέως τοῦ ἄσματος, τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ τενόρου Ταμάνιο, διὰ πρῶτην φορὰν καλλιτέχνης ἀξιοῦται ὡς τεροφημίας διὰ τοιοῦτου κολοσσαίου μνημείου, καὶ ἐνδιαφέρει ἡ ἀπεικόνισις τοῦ τάφου τοῦ Ταμάνιο, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν εὐέλπιδα ταύτην σπανότητα.

Τὸ μουσουλίου εἶχει ἰδρυθῆ εἰς Τουρίνον, ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς πόλεως. Ἐχει ὕψος ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος τῆς φωνῆς τοῦ μεγάλου Ταμάνιο, 34 μέτρων ἀπὸ τοο ἔδαφους. Ἡ θεὰ τοῦ παρα τὴν βάσιν αὐτοῦ ἀνθρώπου δίδει εὐχερῆς μέτρον συγκρίσεως.

Ὁ ἀρχιτέκτων Ἀρχαῖνι, ὅστις τὸ ἐσοχέδισεν, ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὸ ἐν Ἀθήναις μνημεῖον τοῦ Ἀντισικράτους τὸ ἰδρυθῆν, ὡς γνωστὸν, ἐκεῖ παρα τὴν Πλάκαν, εἰς ἀνάμνησιν μεγάλου διαγωνισμοῦ ἄσματος.

τάξτε διὰ μέσου τῆς ομίχλης, τότε ὀδηγεῖσθε μόνον διὰ τοῦ ἐνστικτοῦ. Ὁ καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον προσκνητολισμὸς καθίσταται ἐξαιρετικῶς δύσκολος καὶ συνήθως τελείως ἀδύνατος. Ὡσαύτως ἐν περιπτώσει βροχῆς ἢ διασχίσεως νεφῶν. Ἐκεῖ δὲν εἶνε δυνατὰ πλέον καὶ αἱ διορθώσεις τῆς διευθύνσεως. Ἡ τύχη καὶ μόνη πλέον βοηθεῖ.

Εἰς τὰ νέφη ἢ πυξίς ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχοντος ἠλεκτρισμοῦ χάνει τὴν σταθερότητα τῆς καὶ ἀρχίζη περιστερομένη ἀτάκτως καὶ ταχέως. Ὄταν διέρχεσθε τὰ νέφη ἀπαντᾶτε ἀδιακόπως σχεδὸν ἀνεμοστροβίλους, ἀναγκάζεσθε νὰ ἀλλάσσητε σχεδὸν ἐπανειλημμένως πεδίου πτήσεως, ἔνεκα τῶν ἀποτόμων τοῦ ἀνέμου ἀλλαγῶν. Μὴ βλέποιτε, πλέον τὴν γῆν καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ δυνάμενοι νὰ βοηθηθῆτε οὔτε ὑπὸ τοῦ χάρτου οὔτε ὑπὸ τῆς ἐν τρελλῇ παραφορᾷ εὐρισκομένης πυξίδος σας, δὲν ἔχετε πλέον εἰμὴ ν' ἀφεθῆτε εἰς τὴν καλὴν τοῦ μηχανήματός σας θέλησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ἐὰν καὶ αὐτὴ σᾶς δέχεται.

Ἐν καὶ μόνον σᾶς μένει τότε ἡ προσέγγισις τοῦ ἐδάφους γινομένη μετὰ προσοχῆς λόγῳ τοῦ φόδου τῆς ἐπί τινας λόφου προσκρούσεως. Ὁ φόδος οὗτος πράγματι εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ πιθκνότερον πραγματοποιούμενος, ὅταν εἰς μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος πετᾶτε καὶ ὁ καιρὸς εἶνε ομίχλώδης. Πρέπει λοιπὸν τότε νὰ κανονίζητε τὸν δρόμον σας συμφῶνως μὲ τὰς προσωπικὰς σας περὶ τοῦ τόπου ἡγνώτεις καὶ διὰ τοῦ ὠρολογίου σας συνδυαζομένου μὲ διαρκῆ ἐπὶ τοῦ χάρτου σας παρατήρησιν, ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν γνῶσιν τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκεσθε, εὐρισκομένης διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ὥρας καὶ τῆς ταχύτητός σας, ὡς

καὶ ἀνωτέρω εἶπον, καὶ, κατὰ συνέπειαν, τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἐπικινδύνων ὑψηλῶν μερῶν, ἐφ' ὧν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἔλθητε νὰ συντριβῆτε.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ, χρησιμοποιοῦ συνήθως τὸ σύστημα τῆς παρεκκλίσεως, μὴ ζημιούμενος ποσῶς ἐὰν ἢ οὕτως ἢ ἄλλως κάμω μίαν μεγάλην στρυφήν προτιμῶ τοῦτο ὡς ἀσφαλέστερον, ἢ τὸ ν' ἀκολουθῆσω τὴν ἰδεατὴν γραμμὴν, ὁπότε καὶ ἢ εἶχον τὸ ἐνδεχόμενον νὰ συναντήσω μέρη ἐπικινδύνα.

Ἐν συμπερέσματι θὰ παρητηρήσατε βεβαίως ὅτι ἤμην ὀλίγον ὑπερβολικός, ὅταν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος μου ἄρθρου διεληρυττον, ὅτι ἢ ἐν τῷ ἀέρι διεύθυνσις δὲν εἶνε ποσῶς δύσκολος. Βεβαίως, ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε καλὸς καὶ δὲν ὑπάρχουν ἀνεμοστροβίλοι, αἱ γνώσεις σας ἐπαρκοῦν. Ἐν βλέμμα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπὶ τοῦ χάρτου σας μόνον καὶ ἀρκεῖ διὰ ν' ἀφεθῆτε εἰς τὸν δρόμον σας, θυμαζόντες ἐν τῷ μεταξύ τὸ θαυμάσιον θέαμα τὸ ὑπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς σας παρερχόμενον. Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε τὸ ἰδεῶδες καὶ συναντᾶται σπανιῶτατα, μίαν φορὰν εἰς τὰς εἴκοσι μόνον. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἀναγινώσκετε τὸν τὸν χάρτην σας, ὅπως καὶ τὴν ἐφημερίδα σας.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα μέσα τοῦ προσανοτολισμοῦ ἐν τῷ ἀέρι. Δὲν λέγω βεβαίως ποσῶς, ὅτι διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ παρόντος μου ἄρθρου γνωρίζετε ἤδη ἀρκετὰ, ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ διευθυνθῆτε διὰ τοῦ ἀεροπλάνου σας παντοῦ ὅπου θέλητε νὰ ὑπάγητε. Ἄλλὰ σᾶς εἶπον ὅλα τὰ μυστικά, ἅτινα μεταχειριζόμεθα. Βλέπετε ὅτι δὲν εἶμεθα ποσῶς μάγοι. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς καλοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους, οἵτινες ἐργάζονται πρὸς βελτιωσιν τῆς τύχης μας, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δύο μόνον

πράγματα εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ἀεροπόρους—ὀδηγούς: εἰς καλὸς χάρτη: κατ' ἀρχάς, περίπου ὡς ὁ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Γαλλίας ὑπὸ κλίμακα 1:200.000 καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶχον τὴν πρόνοιαν ν' ἀφαιρέσουν ὅλας τὰς εἰς τοὺς γῆινους περιπατητὰς χρησίμους ἀλλὰ λίαν ἀνωφελεῖς ὡς πρὸς τοὺς ἀεροπόρους πληροφορίας, καὶ δεύτερον, ν' ἀναγράψωσιν ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν τὸ ὄνομα ἐκάστης πόλεως. Ἐλπίζω, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θ' ἀ-

ποκτήσωμεν ἀμφοτέρω ταῦτα τὰ βοηθήματα, καὶ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ὅλος ὁ κόσμος θὰ δύναται νὰ κάμνη ἀκόπως, ὅταν εἶνε ὠραῖος καιρὸς, μακρὰ ταξείδια δι' ἀεροπλάνου ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν διὰ περιπατον, ἀκριβῶς ὅπως γίνεται σήμερον καὶ μὲ τ' αὐτοκίνητα.

Ἀθῆναι 8 Μαΐου 1912.

Γ. Θ. Πολυκράτης

ΑΡΘΡΑ ΩΔΙΚΩΝ

ΤΑ ΛΑΪΚΑ ΩΔΕΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΥΠΟ

X. ΑΝΕΜΟΙΑΝΝΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΥΟΥ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ ΩΔΕΙΟΥ Ο «ΑΠΟΛΛΩΝ»

Ἡ Μουσική κατὰ τὸν Μέγαν Νάπολέοντα συγκινεῖ βαθύτατα καὶ ἐξασκεῖ μείζονα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἢ καλὸν βιβλίον ἠθικῆς, τὸ ὁποῖον μᾶς πείθει λογικῶς, δὲν μεταβάλλει ὅμως τὰ αἰσθημάτα μας.

Ἡ μουσική εἶνε ἡ πρώτη διερμήνευσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μουσική διὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας ἦτο ἡ βάση πάσης προόδου καὶ πολιτισμοῦ· διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ πᾶν ἐν τῷ σύμπαντι εἶνε Μουσική, ἀφοῦ τὸ πᾶν εἶνε τάξις καὶ ἁρμονία.

Διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ὄλαι αἱ τέχναι μετεῖχον μουσικῆς. Ἡ μουσική κατὰ τὴν γνώμην τῶν φιλοσόφων τῆς σχολῆς τοῦ Πυθαγόρα, διαφλέγει τὴν καρδίαν δι' ἐπαινετὰς πράξεις καὶ διὰ πᾶσαν ἀρετήν, ἐξ ἧς προκύπτει τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοὺς φιλοσόφους τούτους ἡ ἁρμονία εἶνε αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς.

Ἡ μουσική κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Wagner εἶνε ἡ τέχνη, δι' ἧς ψάλλονται αἱ λέξεις καὶ λαλοῦσιν οἱ ἦχοι πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἀνεκφράστου.

Ἡ μουσική διὰ τὸν Berlioz εἶνε ἡ διὰ τῆς συζεύξεως τῶν ἤχων τέχνη τοῦ συγκινεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ μουσική διὰ τὸν Β. Οὕγκω εἶνε προσωπεῖον παραμορφοῦν τὴν καλὴν ποίησιν καὶ μὴ κρύπτον ἀρκούντως τὴν κακίην.

Ἡ μουσική διὰ τὸν «Shakpear» εἶνε γλυκὺς ἀγωγὸς τῆς μελαγχολίας, ὃ μὴ συγκινούμενος ὑπὸ τῆς ἁρμονίας τῶν ἠδέων φθόγγων τῆς μουσικῆς τέχνης, ἐπλάσθη διὰ τὸ κακόν, διὰ τὴν προδοσίαν, διὰ τὸν δόλον.

Ἡ μουσική διὰ τὸν στρατιώτην εἶνε ὁ ἔθνικὸς ἠρωϊκὸς ὕμνος, ἐξυψοῦ τὸ πνεῦμά του, ἀναπτύσσει τὴν ὑπερηφάνειαν του, ἐξεγείρει τὸ θάρρος του καὶ δεκαπλασιάζει τὰς δυνάμεις του ἐν ταῖς πορείαις. Δυστυ-

χῶς παρ' ἡμῖν ἡ μουσική ἐν τῷ στρατῷ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐθεωρήθη ὡς πολυτέλεια καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ὡς δαπάνη ἄσκοπος συνεπῶς κατηργήθη!

Ἡ μουσική ἀληθῶς εἶνε θεῖόν τι, εἶνε ἡ μαγικωτέρα τῶν τεχνῶν, εἶνε ἡ τέχνη τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, ἡ μόνη προσιτὴ εἰς τὸν λαόν.

Ἡ μουσική συνεπῶς δὲν εἶνε γέννημα τοῦ ἀνθρώπου ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τῆς φύσεως, διότι, καὶ πρὶν αὕτη γείνη ποίημα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπῆρχεν ἤδη πανταχοῦ διεσπαρμένη ἐν τῇ δημιουργίᾳ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν μουσικὴν καὶ ἰδίως νὰ τὴν εἰσαγάγωμεν εἰς τὰς ἀπόρους λαϊκὰς τάξεις, καθότι γοητεύει τὴν καρδίαν, ὑψοῖ τὸ φρόνημα, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους χρηστοὺς πολίτας.

Ἄλλὰ διὰ ποίου μέσου τὴν σήμερον νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν θεῖαν ταύτην τέχνην εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ἀφοῦ ἡ Μουσική εἶνε μόνον προνόμιον, κτῆμα τῶν πλουσίων; Ποῦ ἡ λαϊκὴ τάξις νὰ ἐκμάθη τὴν Μουσικὴν; Ρίψατε ἐν βλέμμα εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ θὰ εἴδητε πόσον καθυστεροῦμεν τῶν ἄλλων γειτόνων λαῶν, ἡμεῖς οἵτινες ὑπῆρξαμεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ ἐξοχώτεροι καλλιτέχνη τοῦ κόσμου. Οἱ Ἕλληνες σὺν τῇ θανμαστῇ αὐτῶν φιλοκαλία, τῷ ἐμφύτῳ αἰσθηματι τῆς μεγάλης συμμετρίας, ὅπερ ἐξ ἴσου διακρίνει ἀπάσας τὰς τέχνας, ἐμάντευσαν τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κάλλος τῆς μουσικῆς.

Πλειστοὶ ὁμογενεῖς διὰ μεγάλων δω-

ρεῶν ἴδρυσαν διάφορα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, Νοσοκομεῖα, Γηροκομεῖα, Σχολεῖα, Βιβλιοθήκας κ. τ. λ. οὐδεις ὅμως ἐσκέφθη νὰ ἰδρύσῃ καὶ ἐν Λαϊκὸν Ὀδείον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ διδάσκηται δωρεὰν εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις ἡ θεῖα Μουσική, νὰ δίδωνται λαϊκαὶ συναυλίαι, νὰ διδάσκωνται δράματα διδακτικὰ καὶ Ἐθνικά, καὶ ν' ἀποστέλλωνται εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν των ἐκεῖνοι ἐκ τῶν μαθητῶν ἢ μαθητριῶν, οἵτινες ἤθελον δεῖξει ἰδιαιτέραν ἰδιοφυίαν διὰ Μουσικὴν. Ἐσκέφθητε ἄρα γε ποτὲ πόσαι τοιαῦται μεγάλαι ἰδιοφυΐαι ἐχάθησαν;

Τὸ ἔργον λοιπὸν τοῦτο πρὸ πολλοῦ ἀνελάβαμεν καὶ προέβημεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ πρώτου Ἐπαρχιακοῦ Λαϊκοῦ Ὀδείου ἐν Καλάμαις, εὐελπιστοῦντες ὅτι θέλομεν συνεχίσει τὸν σκοπὸν μας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ ὡς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἐπαρχιακὰς μεγαλοπόλεις, ἃς ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι οἱ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διαμένοντες πιστοὶ ὁπαδοὶ καὶ ἐνθερμοὶ λάτρεις τῆς κλασσικῆς καὶ σοβαρᾶς μουσικῆς θὰ συνενωθῶσιν ἐν Ἐθνικῷ φιλαρμονικῷ συνδέσμῳ, ὅπως οὕτω, συνάπτοντες ἀπὸ κοινοῦ τὰς προσπάθειαις αὐτῶν, δυνηθῶσι νὰ διεγείρωσι τὸν πρὸς τὴν ἀληθῆ μουσικὴν ζῆλον τῶν Ἑλλήνων καὶ διαδόσωσι τὰς μουσικὰς γνώσεις διὰ τῶν ἰδρυθησομένων Λαϊκῶν Ὀδείων καὶ διὰ πανελληνίων μουσικῶν διαγωνισμάτων, ὡς ὑπάρχει ἤδη παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν.

Ὁ διοργανωτὴς τῶν Λαϊκῶν Ὀδείων

X. Ἀνεμοζάννης

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΒΑΚΟΥΦΙΩΝ

ΕΝ ΤΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Πρὸς κατανόησιν τῆς νομοθεσίας τῆς διεπούσης τὰ Βακούφια ἐν ταῖς Μουσουλμανικαῖς χώραις, ὅστις εἶναι θεσμὸς ἔχων ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν ἐν αὐταῖς καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην ἀγνωστος εἰς τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν, ἀνάγκη νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ θεσμοῦ τούτου. Διὰ τῆς λέξεως Βακφ., Βακούφ., οἱ Μουσουλμάνοι νομοδιδάσκαλοι ἐννοοῦσι τὴν ἐννομον σχέσιν, δι' ἧς ἀφιεροῦν τις ἐσκαί ὑπὲρ ἱεροῦ ἢ ἀγαθοεργοῦ ἢ κοινοφελοῦς σκοποῦ πρᾶγμα κινήτων ἢ ἀκίνητων κατὰ τρόπον ἀποκλειστικῶς, συμφώνως, πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἀφιερωτοῦ. Ὁμοιάζουσι γενικῶς διὰ τῆς λέξεως Ὁβάκφ ἢ Βάκφ πᾶσαν ἀκίνητοποίησιν πράγματός τινος λέγων ὁ Μουσουλμάνος, τίθημε ἐν ἀγαθὸν ἐν πρᾶγμα, μίαν ἀξίαν εἰς βάκφ, ἐννοεῖ ὅτι καθίστησι οὐδέτερον τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα, τὸ ἐξουδετεροῦ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε δὲν δύναται εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κατασταθὲν βάκφ νὰ πωληθῆ, οὔτε νὰ δωρηθῆ οὔτε νὰ ὑποθηκευθῆ οὔτε νὰ μεταβιβασθῆ κληρονομικῶς, οὔτε ν' ἀποκτηθῆ ὑπ' ἄλλου διὰ

παραγραφῆς. Ὅταν ἰδιοκτησία τις γίνῃ βάκφ, τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναιρεῖται, ἀκυροῦται ἢ ὡς λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι νομοδιδάσκαλοι ἀναπέμπεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ χρησιμότης μόνον μένει διαθέσιμος διὰ τοὺς ἀνθρώπους. "Αν καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν Βακούφιων δὲν ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην διάταξιν τοῦ Κορανίου, ἐν τούτοις ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ἣτις εἶναι μία τῶν τεσσάρων πηγῶν τοῦ ἱεροῦ Νόμου. Κατὰ τὸν Ἰμμάμην Bokhari ὁ Μωάμεθ ἀποθνήσκων ἄφησε τεμάχιον γῆς καταστήσας αὐτὸ Sadaga (ἐλεημοσύνην) κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ νομοδιδάσκαλον, συνεβούλευσε τὸν φίλον του Saād νὰ μεταχειρισθῆ τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν. Ἡ λέξις Βακούφ ἐν τῇ νομικῇ σημασίᾳ σημαίνει ἐνταυτῷ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τῆς ἀφιέρωσεως καὶ τὸ ἀφιέρωμα. Οὐ μόνον τὰ ἀκίνητα, ἀλλὰ καὶ τὰ κινήτα δύναται νὰ εἶναι ἀντικείμενον ἀφιέρωσεως ὡς ἴπποι, ὄπλα, βιβλία. Κατὰ τὸ Σερῆ, Βάκφ εἶναι συνάλλαγμα τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ἀμφοτεροβα-

πρὸς, ὅπερ παραγκυτεύονται οἱ νομοδιδάσκαλοι εἰς τὸ Βιβλίον οἴψουδάτ τοῦ ἱεροῦ νόμου· καταρτίζεται δὲ ὡς ἐξῆς: ὁ ἀφιερῶν δηλοῦν ἐνώπιον μαρτύρων ὅτι ἀφιεροῦ τὴν οἰκίαν του ἢ ἄλλο κτῆμα προσοδοφόρον ὑπὲρ Θεαρέστου ἢ κοινοφελοῦς σκοποῦ· καὶ ὀρίζει ὅτι τὰ εἰσοδήματα διατίθενται ὑπὲρ τοῦ εὐαγοῦς τούτου καταστήματος· καὶ ὅτι διορίζει συνάμα τὸν Ἀ ἐκτελεστήν τῆς ἀφιέρωσέως του· καὶ ἐπιφορτίζει αὐτὸν νὰ ἐπιμεληθῆ τῆς οὕτω ἀφιερωθείσης οἰκίας, νὰ ἐκμισθῆ αὐτὴν καὶ παραδίδῃ τὰ ἐνοικία εἰς τὸ εὐαγὲς κατάστημα καὶ νὰ συντηρῆ τὸ ἀφιερωθὲν κτῆμα. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἀφιέρωσις δὲν ἔχει πλῆρες νομικὸν κύρος, δυναμένη νὰ ἀνακληθῆ ἐφ' ὅσον δὲν ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἱεροδικαστοῦ (Καδῆ)· ἡ ἐπικύρωσις δὲ αὕτη γίνεται κατὰ τύπον πανηγυρικὸν ἀναμνησκουσα τὴν Ρωμαϊκὴν mancipatio.

II

Ὡς ἐκ τοῦ εὐσεβοῦς ἢ θρησκευτικοῦ προορισμοῦ τῶν ἀφιέρωσεων τούτων· καὶ τῆς ἰδιαζούσης νομοθεσίας, ἣτις τὰ διέπει δύναται νὰ θεωρηθῶσι τὰ βάκφ ὡς παρεμφερῆ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων θεωρούμενα ἱερά πράγματα, ἅτινα ἦσαν ἐκτὸς συλλαγῆς (divinis guris) ἤτοι τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ δικαίου· ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ πωληθῶσι, οὔτε νὰ ὑποθηκευθῶσι οὔτε ν' ἀποκτηθῶσι διὰ παραγραφῆς. Ὡς πρὸς τὴν ἀύστασιν αὐτῶν καὶ τὸν σκοπὸν ὃν ἐξυπηρετοῦσι, τὰ βάκφ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας· καὶ ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰ προωρισμένα εἰς τὴν θρησκείαν (res sacra) ἤτοι τζαμιά, τεμένη, τεκέδες, τὰ κοιμητήρια τῶν ἡγεμόνων· ἡ δὲ δευτέρα τὰς κοινοφελεῖς ἀφιέρωσεις, τὰς προωρισμένας διὰ τὴν ἀνα-

κούφισιν τῆς δημοσίας πενίας καὶ δυστυχίας· ἤτοι τὰ ἱμαρῆ, ἐνθα διανεμόνται δωρεὰν τροφαὶ εἰς πτωχοῦς, αἱ πηγαί, αἱ γέφυραι, τὰ φρέατα καὶ τὰ λαϊκὰ κοιμητήρια. Προσέτι κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν παρεπομένων· καὶ εἰς τὰ εὐαγῆ ταῦτα καταστήματα ἀνήκουσα κινήτῃ ἢ ἀκίνητος περιουσία ὡς ἐξυπηρετοῦσα τὸν σκοπὸν τοῦ ἀφιέρωματος· δι' ὃν ἀφιερῶθη, διέπεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς νομοθεσίας, ἣτις διέπει κυρίως τὸ βακούφιον· διότι καὶ ἡ περιουσία αὕτη ἄμα ἀφιερῶθη ἀναπέμπεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ καθίσταται· εἰς τὸ ἐξῆς ἀναπαλλοτρίωτος καὶ ἐκτὸς συναλλαγῆς. Ἐκτὸς τῆς κατηγορίας τῶν βακούφιων τούτων, εἰσὶ καὶ τὰ οἰκογενειακά βακούφια· δηλαδή ἀνεγνωρίσθη, τὸ δικαίωμα κατὰ τὸν τύπον τοῦ βακούφιου ἀφιέρωματος νὰ δύναται τις νὰ διαθέτῃ ὅλον ἢ ἐν μέρει τὸ εἰσόδημα κτήματος ὑπὲρ τῆς μητρὸς του ἢ τῶν τέκνων του ἢ τῶν ἀπογόνων του, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ἂν ἐκλείψωσιν οὗτοι νὰ περιέρχεται τὸ βακούφιον εἰς τοὺς πτωχοῦς τῆς πόλεως. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βακούφιων εἶνε παρεμφερὲς πρὸς τὰ οἰκογενειακά καταπιστεύματα τῆς Ρωμαϊκῆς νομοθεσίας πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

III

Τὰ βακούφια ἀπὸ πλουτολογικῆς ἀπόψεως διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰ χρησιμεύοντα ὑπὲρ τοῦ Θεαρέστου ἢ κοινοφελοῦς σκοποῦ, ὃν κατὰ τὴν ἀφιέρωσιν ὤρισεν ὁ ἱδρυτὴς καὶ ἅτινα οὐδεμίαν πρόσοδον παρεχοῦσι, διότι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀποτελοῦσι τὸ ἠθικὸν πρόσωπον, ἐὰν ἐπιτρέπηται ἡ ἔκφρασις, διότι ἡ τουρκικὴ νομοθεσία δὲν ἀναγνωρίζει νομικὰ πρόσωπα καὶ ἅτινα ἐσκαί μένουσι ἐκτὸς συναλλαγῆς

καί εἰς τὰ ἐξυπηρετοῦντα οἰκονομικῶς τὸν σκοπὸν τοῦτον κτήματα καὶ τῆς μὲν πρώτης κατηγορίας ὀνομάζονται εὐαγῆ καταστήματα (μουεσισάτι χαίριγιέ, τῆς δὲ δευτέρας προσοδοφόρα (μου στε — γαλάτ) ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ ἐστεγασμένα ἤτοι ἀπὸ τὰς διαφόρους βακουφικὰς οἰκοδομὰς (ὀκαβάκκα) καὶ τὰ μὴ ἐστεγασμένα, κήπους, ἀμπέλους, ἀγρούς pradia rustica).

Τὰ κτήματα ταῦτα ἕνεκα λόγων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν κατέστησαν ἐπιδεκτικὰ συναλλαγῆς διατηροῦντα ὅμως πάντοτε τὴν ιδιότητα τοῦ Βάαφ, ἤτοι τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος παραμένοντος πάντοτε εἰς τὸν Θεόν.

Τὸν προσοδοφόρα ὑποδικαιοῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας ὡς ἐκ τῆς διαχειρίσεως των α) εἰς τὰ ἐκμισθούμενα ἐπὶ ἀπλῶ, μισθώματι, ἅτινα καλοῦνται μονοτελῆ (ἐδζαρεδελοῦ) β) εἰς τὰ ἐπὶ διπλῶ μισθώματι ἐκμισθούμενα ἢ διτελῆ (ιδζαρετείνλοῦ) καὶ γ) εἰς τὰ ἐπὶ κατ' ἀποκοπὴν ὠρισμένῳ μισθώματι καλούμενα μουκατζλῆ ὃ ἐκάστοτε κατέχων καὶ νεμόμενος τοιοῦτον, βακούφιον ὑφείλει διηνεκῶς νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως τῷ ἐφόρῳ τοῦ βακουφικοῦ ἐδάφους ὠρισμένον κατ' ἀποκοπὴν τέλος ἢ ἐδαφονόμιον, ὅπερ εἰσπραττόμενον ἐπιμελεῖται τοῦ διαχειριστοῦ τοῦ βακουφίου, περιέρχεται εἰς τὸ καθίδρυμα ὑπὲρ οὗ ἔχει ἀφιέρωσει τὸ ἐδαφος ὃ ἰδρυτὴς τὸ ἐδαφονόμιον τοῦτο ὅπερ ἀραβιστὶ καλεῖται ιδζαρετ ζεμίν, τουρκιστὶ δὲ γζερ κρασί, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν κτηματικὸν φόρον (βεργκί) ὃν πᾶν ἰδιοκτήτης ἢ νομεὺς ἀκινήτου ὀφείλει ἐν Τουρκίᾳ νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Τὸ γζερ κρασί καὶ τοι φέρει τὸ ὄνομα μίμισθωμα, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιτοῦτο· διότι καὶ διηνεκῶς εἶνε ὡς συμφυῆς καὶ παρεπομένη ὑποχρέωσις τῆς κυριότητι μεταβιβαίνουσα εἰς τὸν ἐκάστοτε διὰ δικαιο-

πραξίας νέον κύριον τοῦ βουκουφικοῦ ἐδάφους. Ὡς ἐκ τούτου μᾶλλον ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἐδαφονόμιον ἢ τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου.

IV

Ὡς εἵπομεν, ὃ ἱερὸς νόμος δὲν ἀναγνωρίζει νομικὰ πρόσωπα, δυνάμενα νὰ ὦσιν ὑποκειμένα δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων καὶ νὰ παρίστανται ἐν ταῖς συναλλαγαῖς αὐτῶν διὰ τῶν ἐκάστοτε νομίμων ἀντιπρόσώπων των, ὡς ἐκ τούτου τὰ βακούφια ἐκ τοῦ κοινωνοφελούς σκοποῦ, ὃν ἐξυπηρετοῦσι, δὲν θεωροῦνται ἠθικὰ πρόσωπα κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον, ἀλλὰ μόνον κτήματα τοῦ Θεοῦ, διοικούμενα ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν αὐτῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ ἰσοθίως καὶ κληρονομικῶς, οἵτινες ἐνεργοῦσι τὰς διαφόρους νομικὰς πράξεις, τὰς ἀφορώσας τὴν διαχείρισιν τῶν βακουφίων, οὐχὶ ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ὑπηρετὰ καὶ ὑπάλληλοι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκτελεσταὶ ἀπλῶς τῶν ὄρων τῆς ἀφιέρωσεως· καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἱεροδικαστοῦ ἢ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐβλαφείων. Ἡ περιουσία τῶν βακουφίων δὲν εἶναι οὔτε περιουσία τοῦ δημοσίου οὔτε τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου (Βεί-ουλ-μακλ, ἣτις διευθύνεται πρὸς τοῦ πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ) ἀλλ' ἰδιωτικὴ περιουσία πρὸς σκοπὸν θρησκευτικὸν ἢ κοινωνικὸν χρησιμεύουσα καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸ εὐχγὲς κατὰστημα ὑπὲρ οὗ ἀφιέρωθη.

V

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσι κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἱεροῦ νόμου, πρὶν τῶν ἐπινεχθεισῶν νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1829

Ἰων. Τσίριμώκος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας

Ν. Στράτος ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν

ἔτε ἐξεδύθη τὸ Χάτ-Σερίφ, πλείστοι νόμοι ὁδεύθησαν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν διαχείρισιν τοῦ Βακουφίου, οὐδεὶς ὅμως τούτων οὐσιαστικῶς ἐτροποποίησεν ἢ μετερρύθμισεν τὰς ἀρχὰς τοῦ Σερίφ, αἵτινες διέπουσι τὸν περὶ βακουφίων θεσμόν. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις εἴτε ἐκ πνεύματος συγκεντρωτικῆς ὤρωμένη, εἴτε ἐκ πνεύματος προνοίας, ὅπως συντηρήσῃ καὶ σώσῃ τὴν περιουσίαν τῶν βακουφίων, ὑποκλεπτομένην καὶ καταναλισκομένην ὡσχύτως ὑπὸ τῶν διευθυντῶν ἢ διαχειριστῶν τῶν Βακουφίων συνεκέντρωσε, τῶν μὲν τὴν διοίκησιν, τῶν δὲ τὴν ἐπιτήρησιν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀναθέσκαχ ταύτης, εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ ἰδρυθὲν ταμεῖον τῶν Αὐτοκρατορικῶν Βακουφίων, ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ δεξιλοῦς κεντρικοῦ ταμείου. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν νεωτέρων νόμων ἐξάγονται τὰ ἐξῆς α) ὅτι τὰ Βακούφια ἀπὸ ἀπόψεως διαχειρίσεως, διακρίνονται εἰς Βακούφια διοικούμενα καὶ Βακούφια ἐπιτηρούμενα (ἄρ. 1 καὶ Δζεμαζούλ-ἄχῆρ 1287) καὶ ἐκεῖνα μὲν διοικοῦνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ταμείου τῶν Βακουφίων, ταῦτα δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιστατῶν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ταμείου. β) ὅτι τὰ διοικούμενα ὑποδικαιοῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) εἰς βακούφια τῶν δύο ἱερῶν πόλεων β) εἰς βακούφια τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῖς. (Ταῦτα ἐκτίθενται ἐν σελ. 604 Κωδίκων καὶ ἄρθ. 4 περὶ γκιῶν νόμου), γ) καὶ εἰς ὅσα, ἐκτὸς τούτων, διοικοῦνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου, δ) ὅτι τὰ ἐπιτηρούμενα βακούφια διοικοῦνται συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ

ἀφιερωτοῦ ἢ ἰδρυτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ταμείου, τῶν διαχειριστῶν αὐτῶν διδόντων λόγον τῆς διαχειρίσεως εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον.

Ὁ ἐπιθυμῶν πληρεστέρως πληροφορίας περὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν βακουφίων, δύναται νὰ συμβουλευθῇ τὰ ἐξῆς συγγράμματα.

1) Belin, étude sur le propriété foncière anupays Mousulmans. 2) Worms recherches sur constitution de la propriété territoriale dans les pays Mousulmans. 2) Mouredga d' Ohsson tableau general del'empire Ottoman. 4) ἐμὴν μελέτην περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐν ταῖς Μουσουλμανικαῖς χώραις, ἐν Θεμίδι τ. Α'.

Ἐν ἐτέρῳ ἄρθρῳ θέλομεν πραγματευθῆ εἰς ποίαν κατηγορίαν βακουφίων ὑπάγονται αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀσκαπεῖς γκιῶν αἱ βεβαρμέναι δι' ἐτησίου τελέσματος πρὸς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐαγῆ καὶ ἱερὰ κταστήματα καὶ ἂν οἱ νῦν κάτοχοι τῶν γκιῶν τούτων εἴναι ὑπόχρεοι εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ τελέσματος τούτου καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἂν νομίμως ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Ἐβλαφείου κατ' αὐτῶν ἀγωγὴ περὶ πληρωμῆς τοῦ τέλους τούτου. Καὶ ποίας ἢ Ἑλλάς ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν Βακουφίων διὰ τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συνθήκης περὶ προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 30 Μαΐου 1912.

Ἀντώνιος Πεταλᾶς.

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Μετὰ βαῶν καὶ κλάδων

Ἐὰ σήμερα, λέν, ὁ Χριστὸς καβάλλα σὲ πουλάρι
Μέσ' ἔστ' Ἱεροσόλυμα ἐμπήκε μ' ἄ'Ωσανά !»
Ἄπάνω ποῦ σμαράδιαζε κάθε δεντροῦ κλωνάρι,
Ἄπάνω ποῦ πρασίνιζαν ἔστους κάμπους τὰ σανά.

Κ' ἐβγήκε πὲ βαγιόκλαρα λαός, λαός, μελίσι,
Ὅπου διψοῦσε λευθεριά μὲ ντόπιο βασιληᾶ,
Τὸν βασιληᾶ τοῦ Ἰσραήλ ἔς αὐτὸν νὰ χαιρετίση,
Μ' ἄρπαις, ζουρνάδαις, τούμπανα, λαγοῦτα καὶ βιολιά.

Μὲ ψαλμωδίαις, μὲ χορούς, χαρούμενα τραγούδια,
Μ' ὀλόστρωτο τὸν δρόμο του ἀπὸ δσφνομυρτιά,
Μὲ τοῦ Μαρτιοῦ μοσχοβολιά, μὲ τοῦ Μαρτιοῦ λουλούδια,
Μὲ τόσης νειότης κι' ἄνοιξις τριγύρω του φωτιά !

Μ' ἐλπίδες, πόθους ὄνειρα, μὲ ζήτω πέρα, πέρα,
Μὲ λόγους πανηγυρικούς, μ' εὐχαίς λαχταρισταίς,
Διαδηλώσεις τρανταχταίς καὶ σκούφιας ἔστὸν ἀγέρα
Κι' ἀπὸ ἀγάπη βασιληᾶ καρδιαίς ζεσταίς, ζεσταίς !

Ἄ' ἴδιος αὔριο λαὸς τὸν Βαραββᾶν θὰ σώση,
Ὅσ' ἀγαπᾶ τόσο μισεῖ, τόσο μισεῖ πολύ...

Ἄ' ἴδιος αὔριο λαός, Χριστέ, θὰ σὲ στανρώση,
Θὰ σὲ ποτίση ἔστὸ σταυρὸ μὲ ξῦδι καὶ χολή !

Φτώχεια καὶ πλοῦτος

Χιονίζει, πέφτει, πέφτει χιόνι,
Φτωχούλα μάννα, ποῦ μωρὸ κουνᾶ,
Τρεμουλιαστά, τρεμουλιστὰ περνᾶ
Μὲ παγωμένο χέρι τὸ βελόνι.

Καὶ ράβει, ράβει, ράβει, νὰ προφτάξη
Μιά πλούσια κι' ἀκριβῆ παραγγελιά,
Γιὰ τὸν τρανὸ χορὸ τοῦ βασιληᾶ
Φουστάνι ἀπὸ κάτασπρο μετᾶξι...

Ἄπάνω της τὸ ροῦχο φρουφρουφρίζει,
Λὲς κι' ἀπὸ τώρα λοχταρᾶ χορὸ...
Μὴν τύχη καὶ ξυπνήση τὸ μωρὸ
Ἢ μαννα δλοένα νανουρίζει...

Τοῦ τάζει ἔστην τρεμουλιαστὴ φωνή της
Σουλτανικῶν χαζνέδων τὰ κλειδιά...
Μεγάλα πλούτη κρύβει ἔστην καρδιά
Κ' ἡ πλειὸ φτωχούλα μάννα γιὰ παιδί της !

Τοῦ τάζει τὴν Ἁγιά Σοφιά, τὴν Πόλι,
Τοῦ τάζει νὰ τὸ κάμη βασιληᾶ,
Σταυραετὸ μ' ὀλόχρυση φωληᾶ,
Τὴ τὴ τοῦ τάζει δληνα περβόλι,

Τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἀστέρια,
Τῆς Παναγιᾶς τοῦ τάζει τὸ φιλί,
Ἢ μάννα ἀπ' τὴν ἀγάπη του τρελλῆ
Καὶ μαργωμένα χονχουλίζει χέρια.

Κι' ἀπὸ τὸ κρούκι' ἀπ' τὸ φόβο τρέμει
Μὴν τύχη καὶ ξυπνήση τὸ μωρὸ

Οἱ Κρητες βουλευται διασπῶσι τὴν πρώτην σιριτιωτικὴν ζώνην
καὶ παρελαύνουσι.

Καὶ τὸ φουστάνι χάση τὸ χορὸ...
Γυρνᾷ, γυρνᾷ ὁ νοῦς σὰν ἀνέμη!

Θυμᾶται τὰ παλῆά της... Ἦταν χρόνια
Ποῦ φόραγε κι' αὐτὴ μεταξωτὰ
Καὶ μὲ τριχτὰ σακρίνι' ἀτλαζωτὰ
Ἐχόρευε σὲ πλούσια σαλόνια...

Μὰ χαρτοπαίγτη ἔτυχε νὰ πάρῃ
Ἐπόχασε τὸ βιὸς του ἔτ' ἀχαρτιὰ
Καὶ ἔτ' ἀμυαλά του ἔδωσε φωτιὰ
Πριχοῦ καὶ τὰ μυαλά του νὰ πονιάρῃ...

Καὶ τώρα μέσ' ἔτ' ἠφτώχεια της δὲν ξέρει.
Τὶ νὰ γενῆ... δὲν ἔκανε φτωχὴ...
Καὶ στήνει, συντροφιά της μοναχὴ,
Ἢ πείνα ἔμπρὸς ἔτ' ἠ πόρτα της καρτέρι!

Φωτιὰ δὲν ἔχει... κρύβει ἔτ' ἠ καρδιά της
Ἐση φωτιὰ τῆς δίνει τὸ παιδί
Καὶ ὅσο νάνι νάνι τραγουδεῖ
Γοργότερα περνᾷ ἢ βελονιά της.

Περάσαν τὰ μεσάνυχτα... ἔτ' ἀτζάμια
Λουλούδια ζωγραφίζ' ἢ παγωνιά
Καὶ ἔτ' ἠ σβυστὴ καὶ κρύα της γωνιά
Τῆς πείνας κουλουριάζεται ἢ λάμια!

Τοῦ φουστάνιου ἢ ἔτ' ἠ μέρα ξημερώνει...
Τὸ θέλει ἢ μοδίστρα τὸ πρωτὶ,
Μὰ ὁ βορριάς ἀξάφνου, μὲ βοή,
Καὶ πόρταις καὶ παρὰθυρα τεντώνει,

Σβύνει τὸ φῶς κι' ἀρχίζει, μὲ τὸ χιόνι...
Δαιμονισμένος, ἄγριο χορὸ,
Ξυπνᾷ ἔτ' ἠ κούνια κλέει τὸ μωρὸ
Κ' ἢ μάννα χάνει ροῦχο καὶ βελόνι...

Τὰ σπύρτα χάνει, ἔτ' ἠ σκοτάδι ψάχνει.
Τὰ βρίσκει, μὰ τὸ φῶσφορο βρεχτὸ

Κολλᾶ ἔστ' ἀδάκτυλά της φανταχτό,
Σημάδι φωτερό, σὰ φλόγας ἄχνη...

Τὸ χέρι ἔστ' σκοτάδι φωσφορίζει,
Ἐστὴν κούνια κλαίει, κλαίει τὸ μωρὸ
Κι' ἀπ' τὰ σπασμένα τζάμια φοβερὸ
Νανούρισμα ὃ ἄνεμος σφυρίζει

.....
.....
.....
.....

Εημέρωσε ... δὲν ἔπηγε τὸ φουστάνι...
Κ' ἐκείνη ποῦ τὸ εἶχε βιαστικὸ
Ἐπῆγε ἀπ' τὸ πολὺ της τὸ κακό,
Νὰ σκάση ὁποῦ τὸν χορὸ της χάνει!

Ἄνοιξι καταραμένη

(Κατὰ Βερανζέρου)

Τὸ χρυσὸ της παραθύρι ἀντικρύζει τὸ δικό μου
Κι' ἔτσι ὅλο τὸ χειμῶνα εἶχ' ἀντίκρυ τὸ χρυσὸ μου.
Δίχως κἄν νὰ μὲ γνωρίζῃ, μ' ἀγαποῦσέ, τ' ἀγαποῦσα
Καὶ τὰ φτερωτὰ φιλιὰ μας σταυρονώνταν ἔς τὸν ἀγέρα,
Μέσ' ἀπ' τὰ ξερὰ κλωνάρια κερασιᾶς τὴν ἐθωροῦσα,
Δὲν ἐνοιώθαμε κ' οἱ δύο μας πότ' ἐβράδυναζεν ἡ ἡμέρα.
Μὰ σὺ ἄνοιξι, ποῦ τόσο ἀπὸ ζήλεια πρασινίζεις,
Κάθε χρόνο φύλλα κι' ἄνθια ἔστ' ἔξερὸ κλωνι χαρίζεις
Καὶ ἡ κερασιά τὴν κρύβει ἀπὸ σένα ὠρμηγεμένη...
Μὰ δὲ λείπεις κι' ἕνα χρόνον, ἄνοιξι καταραμένη!

Ἄγγελος ποῦ φῶς τριγύρω ἀπ' τὴν ὀμορφιά της χύνει
Σβύνεται στὴν προσηνάδα καὶ τὸν ἴσκιό σου ἐκείνη!
Τί Θεός! Θεὸς ἀλήθεια! ἔσκυβε ἔς τὸ παραθύρι
Καὶ ἄς ἔτσουζε τὸ κρῦσ' ἦτανε τὸ χιὸνι γόνα,
Ἐσκυβε αὐτὴ καὶ εἶχαν τὰ πουλάκια πανηγύρι
Γιατί τᾶθρεφεν ἐκείνη σὺν Θεὸς τοὺς τὸν χειμῶνα.

Σύνθημά μας εἶχε γίνει τὰ γλυκὸ κελάδημά τους
Κι' ἐφτερούγιαζ' ἡ καρδιά μαι ἔστ' ἄγοργὸ φτερούγισμά τους...
Ἄ, τί χιόνι! τί ὠραία ποῦν ἡ φύσις χιονισμένη!
Μὰ δὲ λείπεις κι' ἕνα χρόνον, ἄνοιξι καταραμένη!

Ἄν δὲν ἤρχουσαν, θὰ τὴν ἔβλεπα δροσάτη,
Ἄπ' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὕπνου ἴσ' ὄφνη τὸ κρεβάτι,
Ροδοκόκκινη ν' ἀνοίγη τὸ χρυσὸ παράθυρό της,
Νὰ προβαίνει σὺν αὐγούλα, ποῦ δροσιᾶς διαμάντια χύνει,
Καὶ μηνάη φῶς καὶ ἥλιος μὲ τὸ ὠραῖο πρόσωπό της
Καὶ τὸ ὕστερο ἄστέρι πρώτη της ματιὰ νὰ σβύνῃ.
Πρὶν ἀκόμη κλέφτης ὕπνος ἤρχουνταν νὰ μοῦ τὴν κλέψῃ,
Θὰ τὴν ἔβλεπα ἴσ' ἄστρο ὁποῦ πάει νὰ βασιλέψῃ
Θᾶβλεπα τὴν προσευχὴ της ἔς τὸ Θεὸ της ν' ἀναβαίνει,
Ἄ, μὰ λείψε κι' ἕνα χρόνον, ἄνοιξι καταραμένη!

Ἡ καρδιά μου τὸν χειμῶνα, τὸν χειμῶνα καρτεράει,
Τίτι! τὰκ! ἔστ' ἔξερὸ χιόνι πῶς μ' ἀρέσει νὰ χτυπήῃ!
Τί τὸ θέλω γὼ τ' ἀγέρι νὰ φυσᾷ μυρωμένο,
Νᾶν ἔστ' ἄσπρην βελούδο τὰ λειβάδια μας στρωμένα.
Καὶ νὰ τραγουδάῃ τὸ βράδυ νὸ ἀηδὸνι μεθυσμένο,
Νᾶνε λούλουδα στὸ κάμπο χίλια χρώματα βαμμένα;
Τί μὲ μέλει κι' ἂν σοῦ ψάλλουν τοῦ Μαρτιοῦ τὰ χελιδόνια,
Τ' ἄωριλιὰτικά σοο ρύδα τοῦ Μαγιοῦ σου τ' ἀηδόνια;
Τί μὲ μέλει ἴσ' ἂν τὴν ἔχῃς μέσ' ἔς τὰ φύλλα σου κρυμμένη;
Λεῖψεν κι' ἕνα χρόνον, λείψε, ἄνοιξι καταραμένη!

Ἄσπρο Χαρτί

Εἶνε τὸ κάτασπρο χαρτί
Ἐστὴν τὴν ἀπείραχτη παρθένια,
Δὲν ξέρει ποῖος θὰ τοῦ ριχτῇ
Καὶ ποῖα θὰ τὸ χαδέψῃ πέννα.

Ἡ Πάπας ἅγιο, φριχτὸ
Ἄφορισμὸ νὰ σφενδονίσῃ
Κ' ἕνα πλανήτη σερπετὸ
Σοῦζο ἀκίνητο νὰ στήσῃ.

Μπορεῖ νὰ τύχῃ ποιητῆς
Ἐστὸν Παρνασσὸ νὰ τ' ἀνεβάσῃ,
Μπορεῖ κι' ἀπλὸς μελανωτῆς
Τὴν παρθενία του νὰ χαλάσῃ.

Μπορεῖ Βαγγέλιο ἱερὸ
Νὰ διαβασθῇ ἔστ' ἄσπρην τοῦ,
Ἡ συναξάρι σοβαρὸ,
Ἡ ἱστορία ἄν Κιχώτου.

Μπορεῖ νὰ λάχῃ Σολωμὸς
Τὴν ἑλευθερίᾳ μ' αὐτὸ νὰ ψάλλῃ
Μπορεῖ χονδρὸς λογαριασμὸς
Νὰ τὸ μαυρίσῃ τοῦ μπακάλη.

Μ' αὐτὸ καὶ Νεύτων ἠμπορεῖ,
Κοπέρνικος ἢ Γαλιλαῖος
Νὰ λύσῃ πρόβλημα βαρὺ
Καὶ ν' ἀνατείλῃ κόσμος νέος.

Ἐν αὐτὸ ποῦ γράφω ταῦτα ἴδω
Ποῖος ξέρεῖ τί θὰ γράφῃ ἄλλοι,
Μὰ τί μὲ μέλει ; Τραγουδῶ
"Ὅ, τι κι' ἂν μούρθη τὸ κεφάλι

Εἶνε τὸ κάτασπρο χαρτί
Ἐάν τὴν ἀπειράχτη παρθένα,
Δὲν ξέρεῖ ποῖος θὰ τοῦ ριχτῇ
Καὶ ποῖα θὰ τὸ χυδέψῃ πένα !

Τὸ ψυχασάββατο

Ἐφῆς τὸ ψυχασάββατο εὐρήκα μιὰ ψυχὴ,
Φτερούγιαζε, φτερούγιαζε ἢ δόλια μοναχί,
Κ' ἤθελε σῶμα γιὰ ναύρη νάρθη ἔστων κόσμος πάλι,
Τῆς λέω—«ἔλα μέσα μου !» κι' ἀνοίγω τὴν καρδιά
Καὶ τὴν σφαλνῶ... Μὰ πέρασα ἀλλόκοτη βραδεία,
Γιατὶ δὲν ἄφην' ἡσυχὴ ἢ μιὰ ψυχὴ τὴν ἄλλη !

Κλεάνθης Τριανταφύλλου

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πολυαγαπημένου μου ἀδελφοῦ ΕΕΝΟΦΩΝ-
ΤΟΣ, θανόντος τῇ 18ῃ Μαΐου, δὲν ἠδυνήθην νὰ γράψω διὰ τὸ τεῦχος
τοῦτο κριτικὴν βιβλιογραφίαν. Ἀπὸ τοῦ ἐπομένου θὰ συμπληρωθῇ
ἡ ἑλλησις μου.

Δρ. Ν. Λιβαδάς

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Σήμερον ἡ προσοχὴ ὅλων στρέφεται
πρὸς τὰς νήσους τῆς Μεσογείου. Ποῖον ὄμως
εἶνε τὸ μέγεθος αὐτῶν. Ἴδου ἄτι ἀγνω-
στον εἰς τοὺς πολλοὺς.

Ἡ ἀληθὴς καὶ ἀκριβὴς τάξις τοῦ μεγέ-
θους τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ κυριωτάτων νή-
σων—συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Πελο-
ποννήσου, διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ Πτολεμαίου
—μετὰ παρασημειώσεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν τετραγωνικῶν χιλιομέτρων τῆς ἐπιφα-
νείας ἐκάστης διὰ τὴν ἀκρίβειαν εἶναι ἡ
ἑξῆς : 1) Σικελία τετρ. χιλίωμ. 25, 798
2) Σαρδῶ 23, 842 3) Πελοπόννησος 20,
648 4) Κύπρος 9, 310 5) Κύρνος 8, 746
6) Κρήτη 8, 620 7) Εὐβοία 3, 580 8) Με-
γάλη 3, 411 9) Λέσβος 1, 698.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται
ὅτι πλὴν τοῦ τὰ πλεῖστα σφαλεντος Σκύ-
λακος καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἐσφάλησαν ἐν
ἡττονι βαθμῶ, οἷον κατὰ τὴν παραβολὴν
τοῦ μεγέθους τῆς Κύρνου πρὸς τὴν Κύπρον,
τῆς Εὐβοίας πρὸς τὴν αὐτὴν καὶ τῆς Πελο-
ποννήσου πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν
Σαρδῶ.

Ἡμεῖς ἐνταῦθα, περιοριζόμενοι εἰς μόνον
τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, παραθέτομεν κα-
κτάλογον ἑκατὸν καὶ πενήτηντα περίπου
ἐξ αὐτῶν, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ μεγέθους.
Τὴν ἐργασίαν ταύτην δανειζόμεθα εὐγνω-
μόνως παρὰ τοῦ Νικολάου Γ. Κοτσοβίλλη,
ὅστις ἀσχοληθεὶς δι' ἰδίαν, ὡς γράφει, με-
θόδου εἰς τὴν κατάταξιν τῶν νήσων κατὰ
σειρὰν μεγέθους, παρέδωκε πρό τινων ἐτῶν
τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ εἰς τὴν δημοσιότητα.
(Ἔρα «Ναυτικὴν Ἑλλάδα», ἐβδομαδιαῖον
Περιοδικὸν ὑπὸ Ν. Γ. Κοτσοβίλλη καὶ Κ.
Αὐγέρη, ἐν Ἀθήναις, 1901—1904, τεύχη
1—55). Ἡ τάξις ἔχει οὕτως :

- 1) Πελοπόννησος τετραγ. χιλμ. 20,640
- 2) Κύπρος 9,310 3) Κρήτη 8,620 4) Εὐ-
βοία 3,580 5) Λέσβος 1,698 6) Ρόδος
1,513 7) Χίος 858 8) Κεφαλληνία 717
- 9) Κέρκυρα 533, 10) Σάμος 491, 11)
Λήμνος 477 12) Νάξος 442 13) Ζάκυνθος
401 14) Θάσος 398 15) Ἄνδρος 384 16)
Λευκάς 292 17) Κάρπαθος 291 18) Κῶς
281 19) Κόθηρα 262 20) Ἰμβρος 281 21)
Ἰκαρία 257 22) Σκύρος 202 23) Πάρος

195 24) Τήνος 195 25) Σαμοθράκη 180
 26) Μήλος 161 27) Ἀμοργός 123 28)
 Μαρμαράς 110 29) Ἰθάκη 103 30) Κά-
 λυμνος 103 31) Ἀστυπάλαια 103 32) Ἴος
 103 33) Κέα 103 34) Σκόπελος 96 35)
 Σαλαμίς 93 36) Σίφνος 89 37) Σύρος 86
 38) Κύθνος 86 39) Αἴγινα 82 40) Μύκο-
 νος 75 41) Θήρα 75 42) Σέριφος 75 43)
 Κάσος 65 44) Ἀλόνησος 62 45) Σύμη 58
 46) Τήλος 57 47) Λέρος 55 48) Ὑδρα
 50 49) Ἅγιος Εὐστράτιος 45 50) Σκιάθος
 45 51) Νίσυρος 43 52) Ψκρά 41 53) Πάτ-
 μοσ 41 54) Σίκινοσ 39 55) Κίμωλοσ 38
 56) Ἀντίπαροσ 38 57) Ἀνάφη 38 58)
 Τένεδοσ 34 59) Φολέγανδροσ 33 60) Γαῦ-
 δοσ 31 61) Φοῦροι 29 62) Χάλκη 29 63)
 Πελαγονήσι 28 64) Κάλαμοσ 24 65)
 Ἄλωι (Πασαλιμάνι) 24 66) Μεγανήσι 24
 67) Πιξοὶ 24 68) Μοσχονήσι 22 69)
 Ὀφιοῦσα 22 70) Ἐλαφόνησοσ 21 71) Ἀν-
 τικύθηρα 21 72) Σπέτται 21 73) Πόροσ
 21 74) Λειψὼ 21 75) Μικρόνησοσ 19 76)
 Γκαροσ (Κυκλάδων). 19 77) Ἀρακλιὰ 29
 78) Σαρία 19 79) Πολύαιγοσ 17 80) Ρή-
 νεια 17 81) Πεταλοὶ 15 82) Δία (Κρήτησ)
 15 83) Ψέρεμοσ 15 84) Δοκόσ 15 85) Κέ-
 ροσ 15 86) Δονοῦσα 15 87) Περιστέρι 88)
 Οἰνούσα (Χίου) 14.

89) Ἀμουλιανοὶ 14 τ. χ. 90) Ἀγαθο-
 νήσι 14 τ. χ. 91) Γιούρα (Σποράδων) 14
 τ. χ. Ἀγκίστρι 14. 93) Καλολίμνη (Μαρ-
 μαρά) 11. 94) Σχίζα 11. 95) Θήμινα 10.
 96) Λεβίθα 10. 97) Σχοινοῦσα 10. 98)
 Θηρασία 9. 43. 99) Ἀρκάνησοσ 9. 43.
 100) Σαπιέντζα 9. 43. 101) Ὀθωνοὶ

9. 29. 102) Σύρνα 8. 57. 103) Σκάν-
 τζουρα 7. 72. 104) Ἀντίμηλοσ 7. 72.
 105) Δεσποτικὸ 7. 71, 106) Ἀλιμιὰ
 7. 71, 107) Ἄρκοι (αἰ, Ἄρκη) 7. 70.
 108) Ἅγιοσ Γεώργιοσ 6, 85. 109) Κουφο-
 νήσι (Νάξου) 6, 55. 119) Δῆλοσ 6, 85.
 111) Πιπέρι 6, 85. 112) Γούνη 6, 83
 113) Καστόσ 6, 80. 114) Πεταλάσ 6, 80.
 115) Τέλεντοσ 6, 10. 116) Γιαλι 6. 117)
 Κουφονήσι (Κρήτησ) 6. 118) Τάραντοσ
 5, 95. 119) Ἐπάνωσ Κουφονήσι (Νάξου)
 5, 45. 120) Ὁξειὰ 5, 21. 121) Ἄτοκοσ
 5, 21. 122) Ἀλατᾶσ 5, 15. 123) Μπα-
 λάσκα 5, 15. 124) Πρίγκηποσ 5, 15.
 125) Ἀρκοῦδι 5, 15. 126) Ἀντίξαποι
 5, 14. 127) Νῆμοσ 5, 14. 128) Κύναροσ
 5, 14. 129) Ἐσρονήσι 5, 14. 130) Ἀντί-
 ψκρα 4, 31. 131) Φαρμακοῦσα 4, 29.
 132) Ἐρεικοῦσα 4, 28. 133) Γαϊδουρονήσι
 4, 18. 134) Σκυροπούλα 4, 28. 135) Τρί-
 κερι 4, 25. 136) Μαθράκη 4, 20. 137)
 Σφακτηρία 3, 60. 138) Παλαιὰ Καμμένη
 3, 52. 139) Δραγοναρα (Κρήτησ) 3, 45.
 140) Στοῦρα 3, 45. 141) Βουρβουροῦ 3, 44
 142) Νικουριά 3, 43. 143) Πύργοσ (Μο-
 σχονήσι) 3, 42. 144) Πρώτη 3, 40. 145)
 Σκρακινονήσι 3, 40. 146) Κούταλη 3. 32.
 147) Γαῦδοσ 3, 25 τ. χ.

Αἱ μετὰ τὰσ νήσοσ ταῦτασ ἐρχόμεναι
 εἰσὶ κατ' ἕκτασιν ἐπιφανείασ ἐλάσσονεσ.
 τῶν τριῶν χιλιόμετρον μάλιστα δὲ πλεῖ-
 σται ὄσα, κατὰ δεκάδασ καὶ ἑκατοντάδασ
 ἀριθμοῦμεναι, συμπίπτουσιν ἀλλήλαισ ὡσ
 πρὸσ τὸ μέγεθοσ. Ἄλλὰ περὶ ἐκάστησ τού-
 των θ' ἀναγράψωμεν εἴ τι ὑπάρχει εἰδι-
 κώτερον ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 60,000,000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Διεύθυνσις Τηλεγραφική « Ἀθηναϊκή »

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ :

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ : Ἐν Πειραιεῖ, Πάτραισ, Σύρα, Καλάμαισ, Τριπόλει, Βόλω, Λαρίσση, Ἀ-
 γρινίῳ καὶ Καρδίτση.
ΕΝ ΚΡΗΤΗ : Ἐν Χανίοισ, Ἡρακλείῳ καὶ Ρεθύμνῳ.
ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ : Ἐν Κωνσταντινουπόλει (Ἐποκατάστημα ἐν Γαλατᾶ μετὰ Πρακτορείου ἐν
 Σταμποῦλ), Ἀμοῦ, Τραπεζοῦντι, Κερασοῦντι, Πάφρω, Σμύρνη, Χίῳ, Μερσίνη,
 Ἀδάνοισ, Ταρσῷ, Θεσσαλονίκη, Σέρραισ, Καβάλλα, Ξάνθη καὶ Ἰωαννίνοισ.
ΕΝ ΑΙΓΥΠΤῳ : Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (μετὰ παραρτήματοσ ἐν τῇ συνοικίᾳ Μιδάν), Καῖρω (μετὰ
 παραρτήματοσ ἐν τῇ συνοικίᾳ Μουσὴ), Ζαχαζικίῳ, Μανσοῦρα, Μι-Γκάμο, Τάντα
 καὶ Μπενι-Σουέφ.
ΕΝ ΛΟΝΔΙΝῳ : (No 22 Fenchurch Street), ΕΝ ΑΜΒΟΥΡΓῳ (Domhof, Mönckebergstrasse
 18), ΕΝ ΛΕΜΗΣῳ (Κύπρου), ΕΝ ΑΙΜΕΝΙ-ΒΑΘΕΟΣ (Σάμου), ΕΝ ΧΑΡΤΟΥΜ καὶ ἐν ΑΙΜΕΝΙ-ΣΟΥΔΑΝ
 (Σουδάν).

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1912

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Διαθέσιμα :		
Ἐν τῷ Ταμείῳ καὶ πρὸ ἐγγυώριουσ Τραπεζίαισ	Δρ. 16,101,607,15)	
Παρὰ Τραπεζ. ἐν Εὐρώπῃ καὶ Σημίτῃ ἐν χαρτοφυλακίῳ »	14,023,502,06)	Δο. 30,125,109,21
Προεξοφλήσεισ καὶ προκαταβολικῆσ γραμματίων		» 25,039,050,83
Ἡγγυημένοι λογαριασμοὶ :		
ἐπὶ ἐνεχύρω χρεωγράφων	Δρ. 66,596,095,27)	
δι' ἐμπορ. καὶ ἄλλων ἐγγυήσεωσ	» 72,959,672,46)	» 149,767,047,96
ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων	» 40,211,280,23)	
Τρέχοντεσ λησμοὶ χρεωστικοὶ		» 25,682,596,15
Ὁμολογιακῆ Ἐθν. Δανείων, Δημοτικῶν Ταμείων καὶ Ἀνωμόμων Ἐταιρειῶν		» 25,304,250,30
Χρεώγραφα καὶ τοκομερίδια		» 6,874,636,96
Συμμετοχαὶ εἰσ ἐπιχειρήσεισ		» 3,317,713,60
Ἐποκαταστήματα		» 1,910,774,45
Κτήματα Τραπεζῆσ		» 4,778,483,41
Ἐγκληστώσεισ, ἐπιπλα, χρηματοκιβώτια κτλ.		» 1,317,492,41
		Δρ. 274,117,161,28

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον Ἐταιρικόν	Δρ. 60,000,000.—
Κεφάλαιον τακτικόν Ἀποθεματικόν	» 5,676,250.—
Ἀποθεματικόν Προνοίεσ	» 504,301,95
Κητιθέσεισ ὄψεωσ'	Δρ. 46,165,198,55)
» προθεσμίας	» 51,832,661,48)
» πολυετείσ καὶ μεσ προειδοπ.	» 31,510,689,84)
Ταμειουτήριον	» 46,566,736,84)
Τρέχοντεσ λησμοὶ πιστωτικοὶ	» 27,845,360,06
Ἐξωτερικοὶ λησμοὶ	» 31,160,254,44
Προσωρινοὶ λησμοὶ καὶ διάφορα	» 2,805,708,12
	Δρ. 274,117,161,28

Ὁ Γενικὸσ Διευθυντήσ
ΖΑΦΕΪΡΙΟσ Κ. ΜΑΤΣΑσ

Ὁ Γενικὸσ Ἐπιθεωρητήσ
Φ. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΚΑΣΤΟΝ ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΟΝ ΧΩΡΙΣΤΑ ΤΙΜΑΤΑΙ :

ΕΝ ΤΩ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩ ΔΡ. 2 ΕΝ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ ΦΡ. 2

Ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.